

**DIE AORISTOS EN IMPERFEKTUM
IN DIE HANDELINGE VAN DIE APOSTELS**

H.H. van Alten

Tesis ingelewer ter gedeeltelike voldoening aan die vereistes vir die graad van
Magister in die Lettere en Wysbegeerte aan die Universiteit van Stellenbosch.

Studieleier: Prof. J.C. Thom

April 2005

Verklaring

Ek, die ondergetekende, verklaar hiermee dat die werk in hierdie tesis vervat, my eie oorspronklike werk is en dat ek dit nie vantevore in die geheel of gedeeltelik by enige universiteit ter verkryging van 'n graad voorgelê het nie.

OPSOMMING

Wie die navorsing van die laaste eeu oor verbale aspek in die Griekse werkwoord nagaan, kry 'n besef van die belang van hierdie onderwerp vir die verstaan van die skrywer / spreker se inset in die geskrewe of gesproke woord. Verbale aspek gee naamlik die spesifieke perspektief van die skrywer / spreker op die handeling weer. Die inset van die skrywer is egter nie ongekwalifiseerd nie, maar vind plaas binne bepaalde grammatikale en kontekstuele merkers. Binne hierdie merkers het die skrywer die vryheid om aan handeling, wat binne die geskrewe of gesproke woord voorkom, 'n spesifieke kleur te gee.

Na aanleiding van kort definisies van die aspek van die verskillende Griekse tydforme, spesifiek die aoristos en die imperfektum, was ek in staat om ses aspektuele gebruike onder beide die aoristos en die imperfektum te identifiseer wat in ooreenstemming was met die gekose definisies. Handeling van die Apostels moes dien as toetsingsmateriaal vir die houdbaarheid van die definisies en die aspektuele gebruike. Slegs deur omvangryke analise kan die teorie bevestig word. Behalwe dat Handeling 'n omvangryke boek is, het dit verder die voordeel dat die skrywer op 'n gereelde basis tussen genres (narratief en redevoering) wissel. Op dié manier kan die analise van die teorie verder toegespits word om te ondersoek of daar aspektuele veranderinge optree tussen die verskillende genres.

Die analise van die voorgestelde teorie het eerstens aangetoon dat die skrywer nie slegs lukraak van Griekse tydforme gebruik maak nie, maar bewustelik met onderskeidelik die aoristos en die imperfektum indikatief omgaan. Die aoristos word veral gebruik om gebeure of handeling in totaliteit weer te gee en as voltooid voor te stel; die imperfektum word gebruik om gebeure of handeling in hul voortgang weer te gee en as proses voor te stel. Die analise het tweedens bevestig dat die skrywer beide die aoristos en die imperfektum aspektueel verskillend aanwend. Die geïdentifiseerde aspektuele gebruike van beide hierdie tydforme kon deur die hele boek herken word. Alhoewel die skrywer waarskynlik nie met definisies en aspektuele gebruike gewerk het nie, was hy

duidelik bewus van verbale aspek en die verskillende maniere waarop 'n handeling weergegee kan word. Die analise het derdens getoon dat 'n verandering van genre (van narratief na redevoering of andersom) meestal ook 'n verandering van verbale aspek te weeg bring. Op hierdie manier gee die skrywer dus sy spesifieke perspektief op handelinge binne hul konteks weer.

Die mees frekwente aspektuele gebruike vir die aoristos is die aoristos om handelinge as voltooide aksies in hulle totaliteit weer te gee (verdeel tussen narratiewe en redevoerings) en die aoristos om die hoofmomente van die verhaal weer te gee (grotendeels in narratiewe). Die mees frekwente aspektuele gebruike vir die imperfektum is die imperfektum om voortgaande aksies aan te toon (dikwels in narratiewe) en die imperfektum om agtergrond te skilder (grotendeels in narratiewe). Ons kan dus die gevolgtrekking maak dat die skrywer van Handelinge die aoristos en imperfektum aspektueel aanwend, en daarby ook afwisseling tussen verskillende genres in ag neem.

SUMMARY

Those who follow the research of the last century concerning verbal aspect, will realize the importance of this topic for the understanding of the input of the author / speaker in the written or spoken word, because verbal aspect gives the specific view of the author / speaker on an action. However, the input of the author is not unqualified, but takes place within certain grammatical and contextual parameters. Within these parameters the author has the freedom to give actions which occur within the written or spoken word, a specific colour.

As a result of short definitions of the aspect of the different Greek tenses, I was able to identify six different aspectual uses for both the aorist and the imperfect which agreed with the chosen definitions. The Acts of the Apostles was used to test the tenability of the definitions and the aspectual uses. Only with extensive analysis can the theory be confirmed. Apart from the fact that Acts is an extensive book, it has the additional advantage that the writer regularly alternates between different genres (narrative and

speech). In this way the analysis of the theory can be concentrated further by investigating whether aspectual changes occur between the different genres.

Analysis of the proposed theory demonstrated firstly that the author does not use the Greek tenses haphazardly, but that he consciously makes use of the aorist and imperfect indicative. The aorist is used especially to represent events or acts in totality and as completed; the imperfect is used to represent events or acts in progress and as processes. The analysis also confirmed that the author applies the aorist and the imperfect in different ways. The identified aspectual uses of both these tenses could be recognized throughout the whole book. Although the author probably did not work with definitions and aspectual uses, he was clearly aware of verbal aspect and the different ways in which an action can be portrayed. The analysis finally demonstrated that a change in genre (from narrative to speech or the other way round) often also effects a change in verbal aspect. In this way the author portrays his specific view on actions within their context.

The most frequent aspectual use of the aorist, is the aorist used to portray acts as completed actions in their totality (in both narratives and speeches) and the aorist to portray the key moments of the story (largely in narratives). The most frequent aspectual use of the imperfect, is the imperfect to show actions in progress (often in narratives) and the imperfect to sketch the background (largely in narratives). From the above we can draw the conclusion that the author of Acts uses the aorist and imperfect aspectually, while also considering the alternation between genres.

ERKENNING

The financial assistance of the National Research Foundation (NRF) towards this research is hereby acknowledged. Opinions expressed and conclusions arrived at, are those of the author and are not necessarily to be attributed to the National Research Foundation.

INHOUDSOPGAWE

1. Inleiding	10
1.1 Navorsingsprobleem	
1.2 Hipotese en werkswyse	
1.3 Indeling	
2. Aspek: Navorsingsgeskiedenis en teorie	12
2.1 Historiese oorsig	
2.2 Voorlopige opmerkings m.b.t. aspek	
2.3 J.P. Louw se benadering	
2.4 Verdere navorsing	
2.5 Nie-temporele perspektief op die Griekse werkwoord	
2.6 Terminologiese onderskeide: aspek, tyd en Aktionsart	
3. Aoristos en imperfektum: teorie en definisies	26
3.1 Die tradisionele benadering	
3.2 Nuwe benadering tot taalverskynsels in die moderne linguistiek	
3.3 Definisies van die tydvorme	
3.4 Die aoristos en imperfektum	
3.5 Die invloed van semitiese tale op verbale aspek	
4. Die taalkundige en literêre karakter van Handelingne	42
4.1 Genre	
4.2 Taal en styl	
4.3 Struktuur	
4.4 Narratiewe	
4.5 Redevoerings	
4.6 Teks	

5. Die gebruik van die aoristos en imperfektum in Handeling	56
5.1 Handeling 1:1-15 (narratief en direkte rede)	
5.2 Handeling 1:16-22 (redevoering van Petrus by die verkiesing van Matthias)	
5.3 Handeling 1:23-2:14a (narratief en direkte rede)	
5.4 Handeling 2:14b-36 (redevoering van Petrus op die Pinksterdag)	
5.5 Handeling 2:37-3:12a (narratief en direkte rede)	
5.6 Handeling 3:12b-36 (redevoering van Petrus in die pilaargang van Salomo)	
5.7 Handeling 4:1-8a (narratief en direkte rede)	
5.8 Handeling 4:8b-12 (redevoering van Petrus voor die Joodse Raad)	
5.9 Handeling 4:13-5:29a (narratief en direkte rede)	
5.10 Handeling 5:29b-32 (redevoering van Petrus voor die Joodse Raad)	
5.11 Handeling 5:33-7:2a (narratief en direkte rede)	
5.12 Handeling 7:2b-53 (redevoering van Stefanus)	
5.13 Handeling 7:54-10:34a (narratief en direkte rede)	
5.14 Handeling 10:34b-43 (redevoering van Petrus in die huis van Cornelius)	
5.15 Handeling 10:44-11:4 (narratief en direkte rede)	
5.16 Handeling 11:5-17 (redevoering van Petrus voor dié uit die besnydenis)	
5.17 Handeling 11:18-13:16a (narratief en direkte rede)	
5.18 Handeling 13:16b-41 (redevoering van Paulus in die Pisidiese Antiochië)	
5.19 Handeling 13:42-15:7a (narratief en direkte rede)	
5.20 Handeling 15:7b-11 (redevoering van Petrus in Jerusalem)	
5.21 Handeling 15:12-13a (narratief)	
5.22 Handeling 15:13b-21 (redevoering van Jakobus in Jerusalem)	
5.23 Handeling 15:22-17:22a (narratief en direkte rede)	
5.24 Handeling 17:22b-31 (redevoering van Paulus op die Areopagus)	
5.25 Handeling 17:32-20:18a (narratief en direkte rede)	
5.26 Handeling 20:18b-35 (redevoering van Paulus in Efese)	
5.27 Handeling 20:36-21:40 & 22:2 (narratief en direkte rede)	
5.28 Handeling 22:1, 3-21 (redevoering van Paulus aan die Jode in Jerusalem)	
5.29 Handeling 22:22-24:10a (narratief en direkte rede)	
5.30 Handeling 24:10b-21 (redevoering van Paulus voor Felix)	

5.31 Handeling 24:22-26:1 (narratief en direkte rede)	
5.32 Handeling 26:2-23 (redevoering van Paulus voor Agrippa)	
5.33 Handeling 26:24-28:31 (narratief en direkte rede)	
5.34 Opsomming	
6. Oorkoepelende gebruike en relatiewe gebruiksfrekwensie	115
6.1 Aoristos-gebruike	
6.2 Imperfektum-gebruike	
6.3 Relatiewe gebruiksfrekwensie	
6.4 Gevolgtrekkings	
7. Die gebruik in narratiewe en redevoerings	120
7.1 Narratiewe en redevoerings	
7.2 Relatiewe gebruiksfrekwensie in narratiewe en redevoerings	
7.3 Gevolgtrekkings	
8. Konklusies	125
Lys van geraadpleegde werke	127

HOOFSTUK 1

INLEIDING

Verbale aspek van die Grieks van die Nuwe Testament het in die laaste tien tot twintig jaar aansienlike aandag gekry. Nuwe publikasies op hierdie gebied van K.L. McKay, S.E. Porter en B.M. Fanning het die diskussie oor die teorie van aspek opnuut laat opvlam. Oor en weer word teorieë oorweeg, gekritiseer en bevraagteken. Nuwe teorieë bly nooit vir lank onbestrede nie. Daar is dié wat vashou aan ou teorieë; dan is daar ook ander wat meen dat die moderne linguistiek nog nie behoorlik op die antieke tale toegepas is nie. Hierdie diskussie is vir eers nog nie afgehandel nie.

Van die grootste belang is egter dat voorgestelde teorieë ook deeglik aan ‘n stuk Griekse teks getoets sal word. Hieruit sal blyk tot watter mate ‘n teorie houdbaar is al dan nie. Dit het te veel in die verlede gebeur dat teorieë as houdbaar aangebied is, terwyl slegs ‘n geselekteerde groep voorbeelde as bewys moes dien. Op dié manier het die uitsonderings op verskillende teorieë uiteindelik geblyk die reël te wees.

1.1 Navorsingsprobleem

Juis om vanuit die praktyk te kan bepaal of die teorie wat ek in hierdie tesis sal voorstaan houdbaar en bruikbaar is, het ek besluit om die boek Handeling as toetsingsmateriaal te gebruik. Met hierdie afgebakende stuk teks as raamwerk wil ek die verbale aspek van twee verskillende tydforme, naamlik die aoristos en die imperfektum, ondersoek.

Soos later sal blyk, kan ons Handeling egter nie as ‘n eenvormige stuk teks benader nie. Slegs ‘n oppervlakkige ondersoek toon alreeds aan dat ons in Handeling die situasie het dat verhalende (narratiewe) gedeeltes en argumentatiewe (redevoerende) gedeeltes mekaar op gereelde basis afwissel. Om hierdie situasie te akkommodeer, sal ek die fokus van hierdie tesis verder verskerp: ek sal nie slegs ondersoek hoe die aoristos en die imperfektum aspektueel deur die skrywer van Handeling gebruik word nie, maar ek sal ook ondersoek hoe die skrywer van Handeling beide die aoristos en imperfektum binne

die narratiewe én die redevoerings gebruik, met die doel om uit te vind of daar enige aspektuele veranderinge by een van hierdie tydforme intree wanneer die skrywer tussen narratiewe en redevoerings afwissel.

1.2 Hipotese en werkswyse

In hierdie tesis sal ek argumenteer dat die aoristos en die imperfektum aspektueel verskillend in Grieks gebruik word; verder sal ek ook argumenteer dat beide hierdie tydforme verskillend gebruik word in die narratiewe en redevoerings van Handeling. Ek sal dus probeer aantoon dat die skrywer van Handeling die aoristos anders in die narratiewe gebruik as wat hy hierdie tydvorm in die redevoerings gebruik; dieselfde geld vir die imperfektum.

Vir hierdie doel sal ek elke indikatiewe werkwoord in Handeling wat in die aoristos- of imperfektum-tydvorm voorkom, toets aan die definisie en beskrywing wat hieronder aangebied sal word. Die teoretiese gedeelte is daarom van die grootste belang, aangesien dit die basis bied vir wat daarna in die analitiese gedeelte sal volg. Die nie-indikatiewe modi sal in hierdie tesis nie aan die orde kom nie, omdat die tesis dan te omvangryk sou word.

1.3 Indeling

In hoofstuk 2 sal aandag gegee word aan die geskiedenis van navorsing oor aspek en die teorie van aspek. Spesifieke teorieë sal aandag geniet om uiteindelik tot 'n verantwoordelike posisiekeuse te kan kom. Hoofstuk 3 sal fokus op die teorie en definisies van die aoristos en die imperfektum. Om duidelikheid te hê waarmee ons te doen het as ons Handeling as toetsingsmateriaal gebruik, sal ek in hoofstuk 4 die taalkundige en literêre karakter van Handeling ondersoek. In hoofstuk 5 kom ek by die analitiese deel van hierdie tesis waar die gebruik van die aoristos en imperfektum in Handeling bespreek en ondersoek word. In hoofstuk 6-8 kom ek tot 'n samevatting waarin ek die gevolgtrekkings van my ondersoek uiteen sal sit.

HOOFSTUK 2

ASPEK: NAVORSINGSGESKIEDENIS EN TEORIE

2.1 Historiese oorsig

Dit is belangrik in ons studie van verbale aspek om 'n kort voëlvlug deur die geskiedenis van die bestudering hiervan te onderneem.

Verbale aspek is nog 'n relatiewe jong taalkundige term. Sedert die begin van die 19e eeu het A.V. Boldyrev, 'n Russiese linguïst, begin om kritiek uit te oefen op die tradisionele tyd-sisteem soos dit tot op daardie stadium in Russies geheers het. Boldyrev verdeel die Russiese werkwoord in twee tyd-kategorieë en in 'n viervoudige aspekstelsel. Die verskillende aspekte noem hy onbepaald, eenmalig, iteratief en perfektief. Grec, 'n medelinguïst, het hierdie onderskeide van Boldyrev met verloop van tyd aangedui met die term *vid*. Hierdie term kan ons in Afrikaans met “aspek” weergee. Ná verdere ondersoek en navorsing het Russiese linguïste uiteindelik twee aspekte vasgestel, naamlik voltooid en onvoltooid (Louw 1971:13).

Ons moet egter nie dink dat die Russe die eerstes was om oor hierdie linguïstiese kategorie na te dink nie. Die Grieke het voor Christus 'n onderskeid gemaak nie net tussen formele tydskategorieë nie, maar ook tussen onvoltooide en voltooide handeling. Dionysius Thrax was 'n leidende figuur in hierdie relatief ongenuanseerde nadenke. Ná hom het die Stoïsyne hierdie stelsel verder gevoer. Hierdie filosofiese rigting het in grammatiese probleme belang gestel en het 'n sisteem opgestel wat deur die Latynse grammatikus, Varro, in die eerste eeu v.C. oorgeneem is. Varro gebruik die kategorie “bepaalde tyd” – hieronder klassifiseer hy dan duratiewe of onvoltooide handeling en voltooide handeling (Von Weber 1958:35). Dit is dus duidelik dat antieke geleerdes 'n aanvoeling gehad het vir wat ons vandag aspek sal noem, al het hulle nog nie 'n spesiale naam daarvoor gehad nie.

Soos reeds hierbo gesien, was dit eers in die begin van die 19e eeu dat hierdie taalkundige verskynsel op wetenskaplike wyse ondersoek en gekategoriseer is. Vanaf die

tyd van Boldyrev en Grec is hierdie verskynsel baie vinnig deur taalkundiges oorgeneem en op ander Indo-Europese tale toegepas, ook op Grieks. Wie vandag nog 'n Griekse grammatika oopslaan, sal baie gou vind dat aspek een van die belangrikste, indien nie dié belangrikste gesigspunt is by die behandeling van die Griekse werkwoord.

Louw (1971:13) maak egter ook duidelik dat hierdie verskynsel met verloop van tyd een van die mees problematiese terreine van die linguistiek geword het. Ten spyte van die navorsing wat op hierdie terrein gedoen is, het die meeste Griekse grammatici tog met die bestaande siening volstaan, naamlik dat absolute tyd (verlede, hede, toekoms) en tydforme gelykvormig (isomorf) is (Carson 1993:18). Maar die momentum van nuwe inligting en navorsing was aan die toeneem en kon uiteindelik nie meer gekeer word nie. Ná 'n voorlopige bepaling van die betekenis van aspek, sal ek enkele belangrike teorieë bespreek.

2.2 Voorlopige opmerkings m.b.t. aspek

In Grieks druk die werkwoord meer as slegs tyd uit. Elke verskillende tydvorm kommunikeer 'n spesifieke verbale aspek. Maar waarom gaan dit as ons van verbale aspek praat? Verskillende definisies is deur die loop van die jare voorgestel. Ongelukkig word die definisies deur die verskillende skrywers verskillend vertolk en toegepas. Dit impliseer dat die term 'aspek' deur baie taalkundiges met 'n verskillende betekenis gebruik word. Daar is ook taalkundiges wat ander terme aanwend of wat verskillende terme afwisselend gebruik (kyk oor Aspek en Aktionsart verder in hierdie hoofstuk). Dikwels is dit slegs aan die einde van 'n geskrif dat 'n mens 'n min of meer duidelike voorstelling kry van wat 'n bepaalde skrywer onder "sy" aspek verstaan. Du Toit (1973:7) wys verder daarop dat die voorbeelde wat gebruik word om die teorieë te toets, hoofsaaklik 'n konstante groep voorbeelde is. Sodra ons buite daardie konstante groep gaan, werk baie Nuwe Testament grammatikas se aspekteorie nie uit nie. Ook kom daar probleme wanneer 'n spesifieke aspekteorie aan 'n deurlopende stuk taal getoets word. Dan blyk dikwels dat 'n groot groep werkwoorde nie inpas nie.

Dit is duidelik uit die voorafgaande kritiek dat die beskikbare definisies nie sonder meer oorgeneem kan word nie. Tog kan ons vanuit die bestaande definisies 'n begin maak om aspek as linguistiese verskynsel vir onself verstaanbaar te maak.

1) By feitlik al die definisies kom die gedagte van subjektiwiteit na vore. In die woorde van McKay (1994:27): “aspect is that category of the verb system by means of which an author (or speaker) shows how he views each event or activity he mentions in relation to its context”. Die skrywer of spreker het dus 'n bepaalde vryheid om 'n aksie vanuit sy gesigspunt weer te gee. Daarvoor gebruik hy dan spesifieke tydforme. Die definisie is korrek wanneer hulle beklemtoon dat aspek die perspektief van die spreker of skrywer op 'n spesifieke aksie weerspieël. Dit gaan oor wat en hoeveel 'n skrywer of spreker oor 'n spesifieke aksie wil sê, of wat hy wil beklemtoon. Dan is dit nie 'n saak van akkurate beskrywing vs onakkurate beskrywing nie, maar van volle beskrywing vs eenvoudige stelling (Wallace 1996:503).

2) Die saak van subjektiwiteit kan die indruk skep dat 'n skrywer of spreker volledig vry is in sy keuse van 'n tydvorm. Soos Rijksbaron (1984:2) dit stel: “... aspect [is] defined as ‘the speaker’s view of the action’. Thus, the speaker would be free to choose between, for instance, a present stem form and an aorist stem form, a choice simply depending whether he would view the action as ‘not-completed’ or ‘completed’”. Ons moet egter raaksien dat 'n spreker nie volledig vry is nie, maar dat hy binne sekere grammatikale grense bepaalde keuses kan maak. Alhoewel aspek dus basies die spreker se subjektiewe houding teenoor 'n gegewe aksie uitdruk, word die keuse van aspek in 'n konteks tot 'n aansienlike mate bepaal deur objektiewe oorwegings van betekenis, sintaksis en ander faktore (Forsyth 1970:353). Hierdie gebondenheid gaan gepaard met die feit dat aspek 'n semantiese kategorie is wat grammatikaal gerealiseer word – “a synthetic semantic category (realized in the forms of verbs) used of meaningful oppositions in a network of tense systems to grammaticalize the author’s reasoned subjective choice of conception of a process” (Porter 1989:88). Dit beteken dat aspek direk gebonde is aan 'n spesifieke tydvorm en dat aspek in Grieks gebonde is aan een van die sewe tydforme wat in hierdie taal bestaan: praesens, imperfektum, aoristos, futurum, perfektum, plusquamperfektum en futurum-perfektum. Hierdie tydforme is die gereedskap waarmee 'n skrywer of spreker

sy doel kan bereik. As 'n skrywer of spreker byvoorbeeld 'n aksie wil aandui wat inherent terminaal is (soos “vind” of “sterf”), word die keuse van tydvorm aansienlik verminder. Dieselfde geld wanneer die skrywer of spreker die onveranderende aard van 'n toestand wil uitdruk (soos “ek het” of “ek leef”). Dit gaan dus daaroor dat die keuse van tydvorm dikwels vir die skrywer of spreker gemaak word; dikwels is 'n spesifieke tydvorm die enigste een wat hy kan kies om sy gedagte oor te dra (Wallace 1996:503-504).

Bogenoemde twee elemente kom in feitlik al die definisies voor, en daarom is dit sinvol om dit weer te noem: aspek weerspieël die gesigspunt van die skrywer of spreker op 'n spesifieke aksie en daarin het hy 'n bepaalde vryheid; laasgenoemde vryheid is egter beperk aangesien aspek 'n linguistiese verskynsel is wat grammatikaal gerealiseer word en daarom aan sekere reëls gebonde. Dit is ongelukkig ook hier waar die meeste definisies stop. Daarom is dit nodig om verder te ondersoek wat presies onder 'aspek' verstaan moet word, sodat ons tot 'n vollediger definisie kan kom.

2.3 J.P. Louw se benadering

Een persoon wat beide in Suid-Afrika en internasionaal baie erkenning geniet as gevolg van sy voortgaande studie in die veld van verbale aspek, is J.P. Louw. Louw en enkele van sy studente (Du Toit 1973; Oliver 1986) het in die sewentigerjare van die vorige eeu die tradisionele spoor verlaat en 'n ander rigting ingeslaan in die studie van verbale aspek. Hierdie rigting neem afskeid van baie wat in die ou benadering as vanselfsprekend aanvaar is. Dit is die moeite werd om enkele eienskappe van Louw se werk uit te lig.

Konteks: In die ou benadering, gedeeltelik onder invloed van die Slawiese aspekteorieë, maar ook as gevolg van die metodes van die Nuwe Testament grammatikas, is 'n vers gewoonlik geïsoleerd beskou en dan is daar op grond van die leksikale inhoud van die betrokke vorm oor die funksie van die werkwoord(e) in die vers bespiegel. Louw (1971:18) wys hoe belangrik dit is om nie slegs die verse as los eenhede in isolasie te beskou nie, maar om telkens deeglik rekening te hou met die aard van die konteks en die woordgroep waarin 'n werkwoord optree. Die belang van die woordgroep is dikwels deur

die Griekse grammatikas oor die hoof gesien, maar dit is volgens Louw juis die woordgroep en konteks wat die gebruiksmoontlikhede van die werkwoord kondisioneer. Oliver (1986:2) wys in aansluiting hierby daarop dat die spreker of skrywer 'n werkwoord op grond van die konteks in 'n spesifieke tyd plaas. Die skrywer moet uit 'n beperkte aantal tydforme dié een kies wat sy gedagte(s) in, en doel met die konteks die beste sal weergee. Louw (1971:20) som dit goed op: *“ons moet die struktuur van die konteks in ag neem om te bepaal hoe die tempora met hulle aspektiese moontlikhede daarin funksioneer”* (kursivering van J.P. Louw). Binne die spesifieke konteks kom die uitgekose werkwoord met sy eiesoortige aspektiese valensie (valensie het te doen met 'n woord se moontlikhede, d.w.s. wat hy as lid van 'n konstruksie kan vermag) tot sy reg.

Louw (1971:21) wys hoe belangrik dit is dat ons nie maar die definisie van 'n aspek as aanplaksel by elke werkwoord in 'n stuk taal kan heg en dan meen dat ons dit verklaar het nie. Aspek is nie iets wat van buite af opgelê kan word nie, maar wat *in gebruik* gerealiseer moet word. Aspek moet as valensie binne die hele struktuur verwerk word. Die aard van die betoog, die gewig van vertelling, reliëfgewing, nexus, skryfkonvensie, ensovoorts, dra alles by tot die realisering van 'n betrokke gebruik. Om dus die betekenis van 'n betrokke woord vas te stel, moet ons nie van enkele losstaande voorbeelde gebruik maak nie, maar van 'n deurlopende geheel. Sodra ons dit doen, kom die saak van aspek in 'n totaal ander lig te staan.

By die ondersoek van konteks is dit belangrik om die volgende vlakke te onderskei:

- die semantiese – d.w.s. wat die werkwoord op sigself sê;
- die sintaktiese – dit het te doen met die plek van die werkwoord in die hele sinskonstruksie;
- die kontekstuele – dit behels die situasie waarin gebeure afspeel.

Dit is van die grootste belang om hierdie verskillende vlakke in die oog te hou wanneer na die aspek van verskillende werkwoorde gekyk word. As ons dit doen, sal duidelik word dat die funksies wat die tradisionele grammatikas aan aspek toeskryf (sien hoofstuk 3 oor die aoristos en imperfektum) nie werklik met aspek te doen het nie, maar veel

eerder met die gebruik van verskillende tydforme in gemerkte kontekste (Oliver 1986:26). Daar is veral twee maniere waarop 'n konteks gemerk word:

- 1) Die konteks word op 'n spesifieke manier gekonstrueer, d.w.s. deur middel van spesifieke woordgebruik asook die rigting waarin die gebeure wys.
- 2) Spesifieke woorde kan as konteks- of aspekmerkers optree. Louw en Nida (1988:par. 68) onderskei sewe subdomeine waarin veral werkwoorde as merkers van aspek optree, naamlik aanvang, voortduur, voltooi/slaag, stop, poog/probeer, intensief of ekstensief doen, skielikheid. Hierdie aspekmerkers is baie belangriker vir die merk en aanduiding van aspek as die tydforme aangesien die aspekmerkers eksplisiet is, terwyl die werkwoord se tydvorm bloot 'n implisiete valensie is wat somtyds realiseer en ander kere nie.

Opsommend: aspek is 'n valensie van die werkwoord wat in die konteks gerealiseer word. Daarom is dit van die grootste belang dat ons die konteks in al sy verskeidenheid sal ondersoek om die spreker se keuse van 'n spesifieke tydvorm en aspek te verstaan.

Teenstelling (“opposition”): Teenoor tradisionele grammatikas maak Louw (1975:99) die belangrike opmerking dat aspek 'n saak van teenstelling is. Aspek is basies 'n spesifieke perspektief op die aard van 'n gebeurtenis. 'n Spreker of skrywer kyk dus bewustelik na die aard van 'n gebeurtenis vanuit 'n bepaalde hoek. En as hierdie spesifieke perspektief nie gekontrasteer kan word met 'n tydvorm wat hierdie spesifieke perspektief nie weerspieël nie, dan het aspek geen sin nie. Daarom gaan dit in aspek oor *teenstelling*. Om die waarheid te sê, die hele idee van verbale aspek soos dit in Russies ontstaan het, is gedomineer deur die teenstelling voltooid versus onvoltooid. Hierdie grammatikale teenstelling het oorheers en het ook die bestudering en beskrywing van onder andere Grieks beïnvloed. Ongelukkig is hierdie teenstelling nougeset op ander tale toegepas sonder om te ondersoek of dit die werklike teenstelling in 'n spesifieke taal is. Maar die basis het tog gebly: aspek is 'n saak van *teenstelling*. En dan gaan dit nie slegs daaroor om twee eienskappe te kontrasteer nie, maar dan gaan dit oor die kontrastering van twee eienskappe *met betrekking tot die een funksie*. Daarom sê Louw (1975:100) ook dat die teenstelling in wese *privatief* is: die een eienskap word positief gedefinieer in terme van die essensiële betekenis, die ander as die negatiewe daarvan. Dit is dus 'n saak van

gemerk vs ongemerk. Laat ons dit prakties maak: ὁ Πλάτων εἶπεν (“Plato het gesê”) is gemerk vir voltooidheid. ὁ Πλάτων λέγει (“Plato sê”) is ongemerk vir die funksie van voltooidheid. Ons sê dus nie dat die aksie in die tweede voorbeeld onvoltooid is nie, maar dat hy ongemerk is vir voltooidheid. As dit onvoltooid was, sou ons gesê het: “Plato is besig om te sê” – dan merk ons die onvoltooidheid (durasie) met “is besig”. Om dus die onvoltooide aspek te merk, het ons ‘n *leksikale aantekening* nodig. Omdat die tweede voorbeeld (“Plato sê”) ongemerk is vir voltooidheid, kan ons dus nie outomaties die gevolgtrekking maak dat dit daarom onvoltooidheid (durasie) moet aandui nie. Dit kan in bepaalde kontekste vir onvoltooidheid (durasie) gebruik word *as die konteks positiewe aanleiding daartoe gee*.

Louw se klem op teenstelling beteken egter nie dat verbale aspek volledig relatief is en dat ‘n spesifieke tydvorm *slegs* aspek ontvang in teenstelling tot ‘n ander tydvorm nie. Die verskillende tydforme het inherent al ‘n bepaalde aspek, maar hierdie inherente aspek word slegs in verbale teenstellings in ‘n teks gerealiseer.

Louw en andere het met hulle benadering ons oë oopgemaak vir ‘n gesonde tweeledige wisselwerking by die ondersoek van die Griekse werkwoord:

- 1) die aspek en die betrokke werkwoord is van die *spesifieke konteks* waarin dit voorkom, afhanklik;
- 2) die werkwoord self het ‘n *aspekvalensie* wat in ‘n konteks gerealiseer word, om sodoende ‘n spesifieke kleur daaraan te gee.

Wanneer ons dus ‘n spesifieke stuk teks gaan ondersoek, is dit belangrik om twee sake goed in die oog te kry (en dit is juis hierdie sake wat by die tradisionele benadering dikwels oor die hoof gesien is): Ten eerste moet ons die konteks as samebindende geheel raaksien en opmerk watter merkers en woorde daar in die konteks is wat aan ‘n werkwoord ‘n besondere kleur kan gee. Ten tweede moet ons goed op hoogte wees watter aspektiese valensie ‘n spesifieke tydvorm uitdruk en hoe dit in die konteks gerealiseer word. Louw (1975) gee self hiervan ‘n goeie voorbeeld in ‘n artikel oor die verbale aspek in die eerste brief van Johannes.

Louw het nuwe perspektiewe geopen op die gebied van aspek, maar hierdie perspektiewe kan nie as die laaste woord op hierdie terrein beskou word nie. Nuwe navorsing en teorieë het intussen die lig gesien. Daarom moet ons Louw se benadering in gedagte hou, en tog ook verder gaan.

2.4 Verdere navorsing

Soos ons hierbo gesien het, het Louw belangrike werk verrig om die diskussie oor verbale aspek 'n nuwe inspuiting te gee. Ook McKay het baie tot die diskussie bygedra. Volgens McKay kan ons nie die tradisionele etikette wat aan verbale morfologie geheg word, behou nie, aangesien hierdie etikette in ons verstand met tyd verbind is. Verbale aspek is vir hom eerder die manier waarop die skrywer of spreker die aksie binne die konteks beskou, naamlik as 'n volledige aksie (aoristos), as 'n proses (imperfektum) of as 'n toestand (perfektum) (McKay 1974:44). Ons sien by beide Louw en McKay die neiging om weg te beweeg van die aanname dat tydvorme in Grieks na tyd verwys.

Dit was egter eers in die negentiger jare van die vorige eeu dat die deurbraak gekom het waarvoor almal gewag het. Stanley E. Porter (1989) en Buist M. Fanning (1990) het feitlik gelyktydig monografieë oor hierdie onderwerp gepubliseer. Alhoewel die verskille in hierdie werke duidelik is, is die ooreenkomste allerweë deur geleerdes bewonder¹. Ek gee vervolgens die verskillende definisies wat deur hierdie twee geleerdes aangebied word:

Porter:

Aspect is a synthetic category (realized in the forms of verbs) used of meaningful oppositions in a network of tense systems to grammaticalize the author's reasoned subjective choice of conception of a process (Porter 1989:88).

Fanning:

Verbal aspect in the NT Greek is that category in the grammar of the verb which reflects the focus or viewpoint of the speaker in regard to the action or condition which the verb describes... To be more specific, aspect is concerned with the speaker's viewpoint concerning the action in the sense that it implicitly sets up a

¹ Sien die artikels in Porter & Carson (1994).

relationship between the action described and a reference-point from which the action is viewed... It is ... a rather subjective category, since a speaker may choose to portray certain occurrences by one aspect or another without regard to the nature of the occurrence itself (Fanning 1990:84-85).

Beide Porter en Fanning argumenteer dat verbale aspek te make het met die perspektief van die outeur op die gebeure wat deur die werkwoord voorgestel word.

Maar die verskille tussen hierdie twee geleerdes moet ook genoem word. Eenvoudig gestel, kan ons die verskille soos volg opsom:

Porter argumenteer dat aspek, en slegs aspek, in die tydforme van Grieks, wat alle modi insluit, gegrammatikaliseer word. Die skrywer of spreker het die keuse gehad om een van drie verbale vorme te gebruik om sy spesifieke oogpunt te grammatikaliseer: die aoristos grammatikaliseer die perfektief, die praesens grammatikaliseer die imperfektief, en die perfektum grammatikaliseer die statief. Absolute temporele kategorieë (verlede, hede en toekoms) word egter nie deur verbale vorme gegrammatikaliseer nie, selfs nie in die indikatief nie. Porter staan dus 'n nie-temporele verstaan van die Griekse werkwoord voor. Die keuse van verbale aspek rus volledig op die gebruiker, alhoewel die gebruikspatrone wys dat die keuse van verbale aspek nie willekeurig is nie (Porter 1993:26-45).

Ek meen dat Carson (1993:24-25) reg is as hy in kritiek op Porter voorstel dat laasgenoemde meer aandag bestee aan die invloed van omringende faktore op die betekenis van die werkwoord. Porter sal natuurlik nie die invloed van *deixis* (die totaal van eksterne merkers) ontken nie, maar die fokus van sy werk is nie op pragmatiek nie, maar op die semantiek van die morfologie van die Griekse werkwoord. Porter is geneig om die subjektiewe aard van die keuse van die skrywer of spreker te veel te beklemtoon, en sal daarom goed doen om die faktore te ontleed wat die skrywer of spreker laat besluit om een spesifieke vorm te gebruik.

Fanning erken dat tyd in Grieks nie so belangrik is soos in ander tale nie, maar meen dat die Griekse verbale vorme, veral die indikatief, tog wel 'n temporele funksie het. Vir

Fanning dra die verbale vorme in Grieks 'n dubbele betekenis van aspek én tyd – die Griekse werkwoord dra dus, behalwe aspek, ook tyd oor. Verder argumenteer Fanning dat die semantiese gewig wat deur 'n spesifieke verbale vorm gedra word, afhang van die komplekse interaksie met verskillende ander faktore. Hy sê dat nie slegs die sin of diskoers hierdie addisionele betekenis dra nie, maar dat die verbale vorm self hierdie addisionele betekenis in hom opneem (Fanning 1993:46-62).

Carson (1993:25) se kritiek op Fanning se werk kan ook ter harte geneem word. Fanning word aangemoedig om duidelik te maak hoe morfologie met aspek verbind is. Waar Porter meer op die pragmatiek moet fokus, moet Fanning miskien 'n duideliker onderskeid tussen pragmatiek en semantiek maak.

2.5 Nie-temporele perspektief op die Griekse werkwoord

Die een aspek wat Porter se werk so rewolusionêr maak, is die feit dat hy die Griekse werkwoord as nie-temporeel beskou. Deur jare van navorsing is geleidelik beweeg na 'n siening dat tyd 'n sekondêre rol by die Griekse werkwoord speel, maar nog nie baie is oortuig van Porter se standpunt dat die Griekse werkwoord geen tyd uitdruk nie.

Wallace (1996:505) wys op vier argumente wat normaalweg ter ondersteuning van die nie-temporele standpunt aangevoer word:

- 1) Fenomenologie: daar is verskeie tydsvorme in Grieks wat in die indikatief geen tyd oordra nie, bv. die historiese praesens, die futuristiese praesens en die proleptiese aoristos.
- 2) Diakroniek: daar bestaan verskeie voorbeelde in ouer Grieks (byvoorbeeld Homeros) waar daar werkwoorde is met 'n augment wat nie verlede tyd aandui nie, en ook werkwoorde sonder augment wat wel verlede tyd aandui. As die augment verlede tyd aandui, hoe moet ons hierdie voorbeelde dan verklaar?
- 3) Linguistiek: dikwels in narratiewe materiaal word die aoristos gebruik om die agtergrond te skets; die aoristos som dus net op en laat die verhaal vorentoe beweeg. Hier dui die augment ook nie tyd aan nie, maar funksioneer as literêre hulpmiddel.

- 4) In Hellenistiese Grieks bevat die plusquamperfektum nie altyd die augment nie, wat weereens daarop dui dat die augment nie 'n tydsaanduider is nie.

Wallace (1996:506-512) gaan egter voort om hierdie argumente op oortuigende wyse te weerlê. Hy wys daarop dat ons daarteen moet waak om die nie-temporele standpunt op elke voorbeeld te probeer forseer. Ek stem saam met sy uiteindelijke konklusie: "... the unaffected meaning of the tenses in the indicative involves both aspect and time. However, either one of these can be suppressed by lexemic, contextual, or grammatical intrusions." (Wallace 1996:511)

Ons kan nie Porter en Fanning se werk oor die hoof sien nie; daarvoor is die invloed van hulle werk te groot. Daarom wil ek ook graag my eie definisie van aspek, asook die definisie van die aspek van die aoristos en imperfektum, aan hierdie werke oriënteer. My eie eenvoudige definisie lyk soos volg:

Verbale aspek is 'n semantiese kategorie, gerealiseer in grammatikale vorms, met behulp waarvan 'n spreker of skrywer sy spesifieke perspektief op handeling, wat in 'n spesifieke konteks plaasvind, weergee.

In hierdie definisie is die volgende van belang:

- 1) Aspek is 'n semantiese kategorie wat gerealiseer word in grammatikale vorms – hier sien ons die nou verbinding tussen vorm en funksie.
- 2) Aspek weerspieël die spesifieke perspektief van die spreker of skrywer.
- 3) Die skrywer se keuse is nie willekeurig nie, maar word beïnvloed deur eksterne en kontekstuele faktore.

2.6 Terminologiese onderskeide: aspek, tyd en Aktionsart

In die eerste plek is dit belangrik om 'n onderskeid tussen aspek en tyd te tref. Veral in 'n taal soos Afrikaans, waar die temporele die oorheersende kenmerk van 'n werkwoord is,

is goeie begrip van hierdie onderskeid belangrik. Temporele waardes (verlede, hede, toekoms) word in Grieks nie primêr deur die gebruik van verbale aspek vasgestel nie. Die meeste Griekse studente word geleer dat sekere tydforme outomaties na sekere tye verwys. Hierdie gebruiklike aanduiding, wat ons “absolute tyd” noem, stel dat die aoristos, imperfektum en plusquamperfektum die verlede tyd uitdruk; die praesens en die perfektum druk die hede uit; en die futurum die toekoms. In navolging van Porter (1994:25) is ek van mening dat ons van absolute tyd moet wegkom. ‘n Meer werkbare kategorie is “relatiewe tyd”. Dit is belangrik om aspek van temporele aanduidings soos verlede, hede en toekoms te onderskei. Alhoewel aspek wel ‘n soort temporele betekenis uitdruk (bv. durasie en terminasie), is dit die effek van aspek se kombinasie met ander faktore en hou dit verband met die interne aard van die verbale aksie. Daar is ook ‘n sekere oorvleueling tussen aspek en relatiewe tydsaanduiding. Dit het die gevolg dat aspek byvoorbeeld die temporele verhouding tussen gebeure in ‘n narratief kan aandui.

In Grieks word die temporele orde van gebeure dus nie gemeet aan ‘n vaste punt (absolute tyd) nie, maar deur die verhoudings wat tussen die betrokke gebeure onderling en tussen die gebeure en die konteks tot stand kom. Hiervoor word ‘n verskeidenheid van aanduiders in die Griekse taal gebruik – byvoorbeeld die gebruik van temporele bywoorde soos *νῦν* en *τότε*. Met ander woorde, ander elemente as verbale aspek is die primêre draers van temporele informasie in Grieks. ‘n Verskeidenheid van kontekstuele eienskappe moet geanaliseer word om temporele waarde vas te stel: verwysings na persone, plekke en tye, en diskoerseienskappe. Levinson (1983:54-55) wys na die belang van deiktiese aanduiders in die geheel van die konteks.

Tweedens, en amper nog meer belangrik, moet ons aspek en Aktionsart goed onderskei. Die term Aktionsart (ook Zeitart genoem) kom van die Duitse geleerdes – dit is ‘n Duitse woord wat waarskynlik ongeveer 1885 deur Brugmann uitgevind is en in 1906 deur Moulton in sy *Prolegomena* bekend gestel is. Hierdie woord beteken “aksiesoort”. Tot ongeveer 1920 is Aktionsart, Zeitart en aspek feitlik as sinonieme gebruik. In dié tyd is hierdie terme afwisselend gebruik om die aard van gebeure aan te dui, soos byvoorbeeld duur, herhaling ensovoorts (Fanning 1990:30). Geleidelik het daar egter ‘n onderskeid

tussen die terme Aktionsart en aspek ontstaan (die term Zeitart het verdwyn). Hierdie onderskeid het met verloop van tyd tot groot verwarring aanleiding gegee, aangesien taalelemente wat eintlik onder Aktionsart tuishoort onder aspek geklassifiseer is, en andersom. Baie geleerdes het hierdie twee terme met mekaar begin verwar. Die onderskeid tussen aspek en Aktionsart word ten minste op die volgende twee maniere gemaak. Die eerste onderskeid is tussen aspek as grammatikalisering van die relevante semantiese onderskeide, en Aktionsart as die leksikalisering van hierdie onderskeide, ongeag hoe hierdie onderskeide geleksikaliseer word. Die tweede onderskeid is tussen aspek as grammatikalisering van die semantiese onderskeide, en Aktionsart as leksikalisering van die onderskeid, met die voorwaarde dat leksikalisering deur middel van afgeleide morfologie moet geskied. As gevolg van die verskille tussen hierdie onderskeide, het daar in die loop van die geskiedenis baie verwarring ontstaan.

Daar is ook ander, onder wie Comrie (1976:6-7) en Lyons (1977:706), wat nie 'n duidelike onderskeid tussen dié terme handhaaf nie. Comrie meen dat daar verskillende en uiteenlopende betekenisse aan Aktionsart geheg kan word, en daarom besluit hy om hierdie term nie in sy boek te gebruik nie. Hy kies eerder vir die term “inherent meaning”. Lyons besluit ook om Aktionsart te vervang met 'n ander term, naamlik “aspectual character”. Die belangrike fout wat beide Comrie en Lyons maak is dat hulle skynbaar daarvan oortuig is dat beide aspek en Aktionsart (of watter ekwivalent hulle ookal in die plek daarvan sit) uiteindelik na semantiese onderskeide van dieselfde soort verwys. Dit is des te meer opvallend, aangesien die belangrikste kriterium vir onderskeid tussen aspek en Aktionsart juis 'n *semantiese* een is (Bache 1982:64). Ook Broos (1964:2-3) praat eerder van die objektiewe aspek as van Aktionsart. Onder objektiewe aspek verstaan hy dan die betekenis van die werkwoord. Die studie van hierdie *soort aspek* ressorteer vir hom onder die betekenisleer of semantiek. Teenoor die objektiewe aspek staan dan die subjektiewe aspek. Onder die subjektiewe aspek word perfektiwiteit en imperfektiwiteit behandel.

Ek meen egter saam met geleerdes soos Wallace (1996:499) dat dit van die grootste belang is om die onderskeid wat geleidelik tussen aspek en Aktionsart ontwikkel het, te

handhaaf. Wat is hierdie onderskeid? Met verloop van tyd het dit aanvaarbaar geword om aspek te sien as die subjektiewe keuse van 'n skrywer oor hoe hy 'n handeling wil voorstel binne 'n konteks as samebindende geheel, terwyl Aktionsart met die semanties-leksikale betekenis van die werkwoord te doen het. Dit gaan dus by Aktionsart oor die betekenis van die werkwoord op sigself, losstaande van die res van sy konteks, en nie oor sy tyd en funksie binne 'n konteks nie (Oliver 1986:3).

Of soos Fanning (1990:31) dit beskryf: Aktionsart behels hoe die aksie in werklikheid plaasvind; dit reflekteer die eksterne, objektiewe feite van die gebeurtenis; dit fokus op iets buite die spreker. Aktionsart word normaalweg leksikaal beskryf, óf in sy inherente betekenis óf in sy afgeleide betekenis (d.m.v. prefikse of suffikse wat die betekenis van die woord affekteer). Daarteenoor dui aspek op 'n manier om na die aksie te kyk; dit reflekteer die subjektiewe perspektief van die spreker; dit fokus op die spreker se voorstelling van die aksie. Dit word normaalweg grammatikaal uitgedruk. Bache (1982:64) beskryf dit soos volg: "Aspect is typically defined as ... the speaker/writer's view of the action or situation described. Contrariwise, Aktionsart is defined as ... the manner in which an action or situation develops or proceeds in particular circumstances. Aspect is a more or less SUBJECTIVE category in that it involves the speaker/writer's choice between a 'perfective' of 'imperfective' description of the situation referred to by the verb, whereas Aktionsart is an OBJECTIVE category in that it involves the actual constituency of the situation described".

In hierdie tesis wil ek die onderskeid tussen aspek en Aktionsart duidelik stel. Die term 'Aktionsart' word gebruik vir die semanties-leksikale betekenis van 'n werkwoord. Aktionsart is daarom in teorie onbeperk, afhangende van 'n betrokke taal se woordeskat. Die term 'aspek' verwys in hierdie tesis na die subjektiewe keuse van die spreker of skrywer om sy perspektief op 'n aksie met 'n spesifieke tydvorm (binne die konteks) te realiseer.

HOOFSTUK 3

AORISTOS EN IMPERFEKTUM: TEORIE EN DEFINISIES

Nadat ons hierbo duidelik gestel het wat in hierdie tesis met die term ‘aspek’ bedoel word, kom ons vervolgens by die belangrike taak om dan ook die spesifieke aspek van die aoristos en imperfektum te definieer.

3.1 Die tradisionele benadering

By die behandeling van die tradisionele benadering² tot aspek sal dit duidelik word dat daar telkens van geïsoleerde verse gebruik gemaak is om ‘n gebruik te staaf. Die omliggende konteks word nie in berekening gebring nie. Dit is ‘n gevaarlike benadering aangesien die paragraaf of omliggende konteks woorde mag bevat wat die funksie van die werkwoord heeltemal kan verander. In die tradisionele benadering word daar baie sterk vanaf die woord na die konteks gewerk, d.w.s. die woord gee aan die konteks betekenis. Later sal ons sien dat dit beter is om van die konteks na die woord te werk. Dit impliseer dat die konteks aan die woord betekenis en ook aspek gee.

Die Imperfektum: Baie tradisionele grammatikas (Moule 1963; Funk 1961; Jay 1958; Moulton 1919; Robertson 1908; Winer 1855) het normaalweg ‘n hele reeks funksies wat hulle aan die imperfektum toeken. Hulle onderskei onder andere die volgende:

- die duratiewe imperfektum
- die iteratiewe imperfektum
- die konatiewe imperfektum
- die inseptiewe imperfektum

Ten opsigte van die duratiewe gebruik van die imperfektum is die tradisionele grammatikas normaalweg reg. Die imperfektum besit die vermoë om ‘n handeling in sy verloop uit te druk en is gevolglik geskik om ‘n handeling voor te stel wat ‘n hele ruk

² Veral Du Toit (1973) en Oliver (1986) wys op hierdie swakheid.

geduur het. Laat ons egter goed raaksien dat dit die *konteks* is wat die duratief van die ander gebruike van die imperfektum onderskei. Daarom formuleer Oliver (1986:12) beter as hy sê: “wanneer ’n gebeure (sic!) in sy duur in die verlede voorgestel word, dan word die imperfektum deur die konteks geïmplementeer om dié gedagte weer te gee”.

Die iteratiewe imperfektum druk volgens die tradisionele grammatikas handelinge uit wat herhaaldelik voorkom. Rom 15:22 word dikwels as voorbeeld gegee: Διὸ καὶ ἐνεκοπτόμην τὰ πολλὰ τοῦ ἔλθειν πρὸς ὑμᾶς – “Daarom is ek ook elke keer verhoed om na julle te kom”. Dit gaan hier oor ’n handeling wat herhaaldelik in die verlede plaasgevind het. Maar waardeur kry die imperfektum sy iteratiewe krag? Deur die gebruik van die frase τὰ πολλά; dus, deur die konteks. Die imperfektum ἐνεκοπτόμην stel bloot die gebeure in sy verloop voor. Die fout is hier dat die valensie van die woord op een lyn met sy betekenis gestel word. Aspek behoort nie tot die betekenis nie, maar tot die woordvalensie.

Tradisionele grammatikas gebruik die benaming ‘konatiewe imperfektum’ vir die imperfektum wat ’n gepoogde handeling aandui, wat egter nie uitgevoer word nie. Voorbeeld: Hand 7:26 συνήλλασσεν – “En die volgende dag het hy by hulle verskyn terwyl hulle besig was om te veg, en hy het by hulle *aangedring om vrede te maak* en gesê: Manne, julle is broers; waarom doen julle mekaar onreg aan?”. Die konteks (verse 27-29) wys hier dat die handeling nie uitgevoer is nie. Hier druk die imperfektum slegs die gebeure in sy verloop uit, terwyl die konteks die onvoltooide nuanse daaraan verleen. Die konteks is konatief en nie die imperfektum nie.

Volgens tradisionele grammatikas word die inseptiewe imperfektum gebruik om die aanvang van ’n gebeure aan te dui. Neem die algemene voorbeeld van Mark 1:21: Καὶ εἰσπορεύονται εἰς Καφαρναούμ. καὶ εὐθὺς τοῖς σάββασιν εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν ἐδίδασκεν – “En hulle het in Kapernaum gekom, en dadelik op die sabbat het Hy in die sinagoge ingegaan en *begin leer*”. Moule (1963:9) meen dat hierdie gebruik dikwels in die Nuwe Testament gebruik word; hy gee ook Mark 1:21 as voorbeeld. Die imperfektum ἐδίδασκεν kan hier inderdaad goed vertaal word met “begin leer”, maar dit

is duidelik die opeenvolging van gebeure in die konteks wat die aanleiding daartoe gee en nie die imperfektum self nie. Die konteks laat ons dus sien dat die imperfektum hier inseptief gebruik word.

Die Aoristos: Ook hier kan ons 'n hele reeks gebruike opnoem wat tradisioneel onderskei is (Funk 1961; Jay 1958; Moulton 1919; Burton 1898; Winer 1855)³:

- die ingressiewe aoristos
- die effektiwe aoristos
- die konstatiewe aoristos
- die gnomiese aoristos
- die aoristos van die onmiddellike verlede
- die futuristiese aoristos
- die epistolêre aoristos

Die ingressiewe aoristos lig, volgens Fanning (1990: 261), die beginpunt van 'n aksie uit. Dit is baie algemeen dat die aoristos van 'n statiewe werkwoord so gebruik word. In sulke gevalle vind daar 'n betekenisskuif plaas: die werkwoord kry die bykomstige betekeniskomponent van toestandverandering. Fanning noem as voorbeelde onder andere Hand 7:60 en Rom 14:9. Hierdie gebruik van die aoristos kom ook voor in narratiewe opeenvolging – sien Hand 16:10, 18:19 en 18:27. As ons Fanning se voorbeelde nagaan, sien ons dat hy hierdie aoristos-werkwoorde slegs as ingressief kan beskou deur na die konteks te kyk. Konteksonderskeide word dus op die aoristos oorgedra.

Die effektiwe aoristos is, volgens Fanning (1990:263), in 'n sin die teenoorgestelde van die ingressiewe aoristos, aangesien dit die eindpunt van 'n aksie beklemtoon. Dit kom veral voor by werkwoorde wat leksikaal 'n natuurlike eindpunt of die beëindiging van 'n aksie aandui. Fanning erken egter self dat daar dikwels by hierdie tipe aoristos 'n

³ Dit is insiggewend dat Fanning, wat aan die voorpunt van ontwikkelinge in aspekteorie staan, in hierdie opsig tog terugval op die tradisionele grammatikas. Dit wil voorkom asof die volgende opmerking van Porter geldig is: "Fanning's treatment, it seems to me, falls victim... to harmonize the new paradigm with the old. The result is a less than satisfactory synthesis. Fanning presents a revisionist view of the history of verbal aspect, going to great lengths to preserve the traditional categories and terminology." (Porter 1993:36)

kontekstuele merker moet bykom om aan hierdie aoristos sy effektiewe aard te gee. Hoe weet Fanning by Hand 27:43 dat die aoristos ἐκώλυσεν effektief is? Slegs vanuit die konteks wat effektief is, weet ons dat die hoofman in Hand 27 daarin geslaag het om die soldate te verhinder om die gevangenes dood te maak. Die effektiewe krag lê nie in die aoristosvorm van die werkwoord opgesluit nie, maar in die konteks.

Die konstatiewe aoristos is by verre die mees algemene gebruik van die aoristos indikatief. Hier maak die aoristos ‘n opsommende verwysing na ‘n aksie in die verlede. Die aksie word as ‘n geheel beskou sonder om enige eienskappe wat deel van die interne samestelling uitmaak, te beklemtoon. Daar is geen fokus op die begin of die einde nie, maar eerder op die aksie as geheel as ‘n enkele entiteit, ongeag die samestelling daarvan. Funk (1961:171) onderskei hier twee soorte werkwoorde. Die eerste soort is volgens hom lineêre handeling wat voltooid is en as ‘n geheel beskou word. As voorbeeld noem hy Hand 28:30: Ἐνέμεινεν δὲ διετίαν ὅλην ἐν ἰδίῳ μισθώματι – “en hy het twee volle jare in sy eie gehuurde huis *gebly*...”. Dit is duidelik dat Funk hierdie werkwoord nie in geïsoleerdheid as konstatief kan identifiseer nie; daarvoor het hy die tydsaanduiding διετίαν in die konteks nodig. Die tweede soort is, volgens Funk, herhaalde handeling. Hy noem 2 Kor 11:25 as voorbeeld: τρίς ἐρραβδίσθη – “drie maal is ek met stokke *geslaan*”. Weereens gee die konteks (τρίς) aan dat hier van herhaling sprake is. By die konstatiewe aoristos gaan dit, soos Oliver (1986:18) tereg sê, bloot oor die noem van gebeure, sonder om op enigiets anders te fokus; m.a.w. dit konstateer slegs. Pistorius (1967:35) wys ook daarop dat in byna alle veronderstelde gevalle van die konstatiewe aoristos ‘n bywoordelike frase aanwesig is wat duur aandui.

Die gnomiese aoristos druk ‘n algemene of spreekwoordelike waarheid oor gebeure uit wat nie slegs in die verlede plaasvind nie, maar ook in die hede en die toekoms. Fanning (1990:266) noem as voorbeelde hier Luk 7:35, Jak 1:11 en 1 Pet 1:24. Hy meen dat die enkele voorbeelde van die gnomiese aoristos wat in die Nuwe Testament voorkom, deur die Semitiese idioom beïnvloed kan wees. Ons kry immers in Hebreeus die perfektum wat dieselfde aspektiese waarde het as die Griekse aoristos. Du Toit (1973:54) maak egter ook hier duidelik dat dit die konteks is wat gnomies is en nie die aoristos nie.

Fanning wys verder dat daar 'n groot mate van ooreenkoms bestaan tussen die gnomiese aoristos en die gnomiese praesens. Wat is die onderskeid tussen hierdie twee? Nie baie grammatikas wy aandag aan hierdie vraag nie. Chamberlain (1961:77) wend 'n poging aan en stel dit soos volg: "The difference between this aorist and the gnomic present is that the present may be durative, and the aorist is punctiliar... the aorist seems to state the truth more abruptly and startlingly." Gedeeltelik is hierdie onderskeid korrek, behalwe die gedagte dat die aoristos meer plotseling en skielik is. Die aoristos vertel slegs in die verlede tyd en besit die nuanse van ervaring terwyl die praesens na die hede verwys. In beide gevalle is dit egter die konteks wat gnomies is en nie die aoristos of praesens nie (Du Toit 1973:55).

Die aoristos van die onmiddellike verlede: Sommige grammatici beskou die aoristos in tekste soos Mark 1:11: ἐν σοὶ εὐδόκησα, "...in wie Ek 'n welbehae het" as die aoristos wat 'n handeling uitdruk wat so pas verby is. Winer (1855:249) sê egter tereg dat εὐδόκησα 'n gewone verlede tyd in hierdie konteks uitdruk. Daarom is hierdie 'n hoogs kunsmatige onderskeid wat op grond van die konteks gemaak word.

Die futuristiese of proleptiese aoristos behels 'n verskuiwing van gesigspunt, wat die gebeurtenis, alhoewel toekomstig, voorstel asof dit reeds plaasgevind het. Fanning (1990:269) onderskei tussen twee soorte, naamlik die aoristos in die apodosis van 'n sin wat 'n toekomstige voorwaarde bevat (Matt 18:15; Joh 15:6) en die aoristos in 'n stelling waar die konteks na die toekoms wys, maar waar die aoristos gebruik word om hierdie toekomstige gebeurtenis voor te stel asof dit alreeds gebeur het (Joh 13:31). Fanning besef in hierdie geval dat dit die konteks is wat na die toekoms wys en dat dit nie inherent aan die aoristos is nie.

Die epistolêre aoristos word dikwels deur Griekse skrywers gebruik by die skryf van 'n brief (ἐγγραφα). Hiermee neem die skrywer die feit in ag dat die ontvanger die brief eers later sal lees en dat die brief dan reeds 'n lang tyd klaar geskryf is. Die skrywer stel homself dus in die plek van die leser by die skrywe van sy brief. Van die talle voorbeelde in die Nuwe Testament noem ek hier slegs Gal 6:11.

Fanning (1990:275) bespreek ook nog die dramatiese aoristos. Hier word die aoristos van 'n werkwoord van emosie of begrip in dialoog gebruik. Dit druk 'n toestand van gevoel of meelewe uit wat óf in die onmiddellike verlede óf gelyktydig met die uiting bereik word. Die werkwoord kom normaalweg in die eerste persoon voor en word gebruik om 'n skielike gevoel of daad van begrip en gevoel uit te druk. Fanning (1990:281) skryf die gebruik daarvan in die Nuwe Testament veral toe aan Semitiese invloede, eerder as aan die invloed van die klassieke dramatiese aoristos. Luk 16:4 word as voorbeeld genoem, maar weereens is dit die konteks wat aan die aoristos ἔγνων sy dramatiese effek gee.

Hierbo het ons 'n kort oorsig gegee van die manier waarop in die tradisionele grammatikas (en selfs deur moderne geleerdes) met die aoristos en imperfektum omgegaan is (dieselfde kan vir die ander tydforme gedoen word). Soos 'n goue draad loop dit deur hierdie hele bespreking dat kontekstuele merkers nie as sodanig raakgesien is nie, maar as aspekfunksies geïdentifiseer en vasgestel is. Verder is tradisionele grammatikas ook geneig om aspek aan woordbetekenis te koppel en om op dié manier aspek van die woordbetekenis af te lei, terwyl aspek juis tot die woordvalensie behoort. Juis as gevolg van hierdie foute en probleme wat by die tradisionele grammatikas geïdentifiseer is, sal ek in hierdie tesis nie met die tradisionele onderskeide en aspekfunksies werk nie. Daarom wil ek vervolgens kom tot 'n bespreking van 'n benadering waarin daar tot 'n suiwerder onderskeid van die aspekte van die aoristos en imperfektum gekom word. Vir dié doel wil ek op enkele belangrike sake let.

3.2 Nuwe benadering tot taalverskynsels in die moderne linguistiek

Die moderne linguistiek het met die ontdekking van verskillende taalverskynsels belangrike nuwe gesigspunte vir die verstaan van die Griekse werkwoord geopen. Hierdie taalverskynsels se invloed op die nuwe benadering tot verbale aspek mag nie onderskat word nie, en word vervolgens hieronder bespreek.

Teenstelling: Ons het reeds hierbo op hierdie saak ingegaan, maar ek wil net weer kortliks hieraan aandag gee, spesifiek met die oog op die aoristos en die imperfektum.

Louw (1971:25) wys dat die imperfektum tradisioneel as die teenstelling van die praesens beskou word. Hierdie teenstelling word gemaak op grond van die aanname dat hierdie tydforme hede en verlede uitdruk. Hede en verlede is by hierdie twee tydforme wel meestal ter sprake, maar aangesien tyd op sigself linguisties relatief is, sê hierdie teenstelling nie veel nie. Die werklike gebruik van Grieks toon dat die aoristos en die imperfektum teenoor mekaar staan. Veral in verhalende gedeeltes is die imperfektum en aoristos in staat om deur hulle teenstellingskenmerke die milieu-wêreld te skep. Hierdie teenstelling bestaan nie in tyd nie, want beide hierdie tydforme verwys na die verlede tyd. Die teenstelling word gevorm deur die aspeksteme van die twee tye, naamlik dat die imperfektum die verloop van die gebeure aandui, terwyl die aoristos die gebeure as geheel noem.

Agtergrondskildering: Louw (1971:18) gee die volgende sinne uit Herodotus 9.38-39 as voorbeeld:

- (a) Timegenides het Mardonius *aangeraai* (aoristos) om die passe te bewaak ten einde die instroom van Grieke te stuit.
- (b) Die leërs het al vir agt dae lank teenoor mekaar stelling ingeneem toe Timegenides hierdie *raad* aan Mardonius *gegee* het (imperfektum).
- (c) Mardonius het dit goed gevind en perderuiters na die passe gestuur.

Wanneer ons die geheel van hierdie drie sinne bekyk, sien ons dat die middelste van die drie sonder enige moeite weggelaat kan word; die gang sal nie onderbreek word nie en die vertelling sal steeds sin maak. In werklikheid gee sin (b) agtergrondinligting. Oliver (1986:37) wys dat dit een van die belangrikste eienskappe van die imperfektum is. Só word in 'n verhaal 'n onderskeid tussen die voorgrond en die agtergrond bewerkstellig. Dikwels in 'n narratief kry ons 'n opeenvolging van aoristosvorme in 'n konteks, met een of twee imperfektums tussenin. Kyk byvoorbeeld na die verhaal in Mark 12:41 en 42: "En Jesus het reg voor die skatkis gaan sit en *gekyk* (imperfektum) hoe die skare geld in die skatkis gooi. En baie rykes het veel *ingegooi* (imperfektum). En daar *kom* (aoristos) een arm weduwee en *gooi* (aoristos) twee geldstukkies in, dit is 'n oortjie". Die twee imperfektums skilder hier die agtergrond vir wat Markus eintlik wil vertel; in 'n rustige verteltrant vertel die imperfektums die omstandighede by die skatkis voor die weduwee

kom. Nadat die agtergrond geskilder is, gaan die verhaal in die aoristos voort. Agtergrondskildering is ook een van die kenmerke van die plusquamperfektum; dit sal hier nie verder bespreek word nie.

Vermyding van oorkarakterisering: dit is opvallend dat Grieks baie lief is daarvoor om 'n vertelling af te wissel met gedurige beweging tussen tydforme. Die aard van die literatuur dra hiertoe by. So vind ons by geskiedskrywing gedurige wisseling tussen die aoristos en die imperfektum. Louw (1971:19) wys as voorbeeld op Herodotus wat baie daarvan hou om hierdie twee tydforme af te wissel. Ander voorbeelde is Homeros en Plato. Die aoristos en die imperfektum word ook dikwels saam gebruik. Louw (1971:21) noem as voorbeeld 1 Joh 4:9-14. In hierdie gedeelte word die woord “stuur” twee maal in die imperfektum en een maal in die aoristos gebruik; die woord “liefhê” is een maal in die imperfektum en een maal in die aoristos. Die aoristos dien hier om die imperfektum weer op te neem. Ten einde oorkarakterisering te vermy gebruik die skrywer nie heeltyd dieselfde tydvorm nie. Die imperfektum lei dit in en die aoristos sit dit voort as reduksievorm.

Nexus: hierdie taalverskynsel het te make met die feit dat bepaalde werkwoorde altyd in terme van ander werkwoorde verstaan moet word. Die tydvorm wat voltooidheid uitdruk, het die vermoë om op sy eie in 'n uiting te staan. Die Griekse aoristos is 'n voorbeeld hiervan. Die Griekse imperfektum is egter onvoltooid en moet daarom altyd in terme van 'n ander werkwoord verstaan word. Die imperfektum het altyd 'n verhouding met 'n ander verbale aanduiding. Seiler se definisie van die imperfektum lui daarom ook: “Die imperfektum is 'n verlede tyd en verwys altyd na 'n ander uitgedrukte werkwoord, sodat die twee geplaas word – die een met verwysing na die ander” (Seiler 1952:16). Nexus moet dus voortdurend in die oog gehou word by die ontleding van 'n stuk teks. Kyk na die voorbeeld van Mark 1:30-31 waar die imperfektum (διηκόνει) in vers 31 gebruik word om 'n uitbreiding aan die verhaal te gee. Die imperfektum is geskik hiervoor, omdat dit deur nexus aan die vorige werkwoorde gebonde is.

Ons moet nie dieselfde fout maak as die tradisionele benadering deur hierdie taalverskynsels met aspek te verwar nie. Tog speel hierdie taalverskynsels 'n baie groot rol in ons verstaan en definiëring van die verbale aspek van die aoristos en imperfektum.

3.3 Definisies van die tydforme

Met die invloed van die moderne linguistiek, asook die behandeling van belangrike taalverskynsels, in gedagte, wil ek vervolgens kom tot 'n kort definisie van die aspek van al die tydforme.⁴ In die praktiese toetsing van die aoristos en imperfektum in Handeling sal ander tydforme ook van tyd tot tyd ter sprake kom; daarom dat hulle ook kortliks gedefinieer word.

Praesens Indikatief: Wat aspek betref beskryf die praesens die aksie intern, sonder spesifieke verwysing na die begin of einde. Dit sê ook niks oor die vervulling van die aksie nie, maar fokus eerder op die ontwikkeling of voortgang van die aksie. Wat tyd betref dui die praesens normaalweg op die hede, maar dit kan ook na ander tye verwys (Wallace 1996:514).

Imperfektum Indikatief: Die imperfektum vertoon, net soos die praesens, ook die interne aspek; dit is soos 'n film wat die aksie voorstel soos dit ontvou. Daarom is die imperfektum onvoltooid en fokus dit op die voortgang en proses van die aksie (Wallace 1996:541). Die imperfektum indikatief stel dus die gebeure uitstrekkend of verlopend voor. Hier val die fokus dus op die verloop van die proses. Die imperfektum word dikwels deur skrywers en sprekers in vertellings gebruik. Die imperfektum wys, wat tyd betref, normaalweg na die verlede.

Aoristos Indikatief: Die aoristos bied gebeure in opsomming aan; deur middel van die aoristos word gebeure as 'n geheel vanaf die buitekant gesien (Wallace 1996:554). Hier gaan dit vir die skrywer of spreker nie soseer oor die interne samestelling van die gebeure nie, maar eerder oor die geheel. Dit is soos die momentopname deur middel van 'n foto. Wat tyd betref verwys die aoristos na die verlede relatief tot die tyd van spreke.

⁴ Ek werk in hierdie tesis slegs met die indikatief. Oor hierdie modus word die meeste debat gevoer.

Futurum Indikatief: Wat tyd betref dui die futurum altyd op die toekoms. Wat aspek betref bied die futurum 'n eksterne perspektief op gebeure in die toekoms (Wallace 1996:566).

Perfektum Indikatief: Wat aspek betref stel die perfektum 'n saak statief voor, d.w.s. dit dui op die stand van sake. Dit handel nie oor aksie of handeling nie, maar stel die gebeure as 'n saak of feit voor. Die futurum perfektum kan ook onder die perfektum indikatief bespreek word. Hierdie tydvorm kan gebruik word om na 'n stand van sake te verwys wat die gevolg is van 'n voorafgaande aksie wat êrens in die toekoms lê.

Plusquamperfektum Indikatief: Aspekties stel die plusquamperfektum 'n saak statief voor. Die krag van die plusquamperfektum is dat dit gebeure beskryf wat in die verlede voltooi is, en wat ook gevolge in die verlede gehad het. In teenstelling tot die perfektum sê hierdie tydvorm niks oor die gevolge wat tot op daardie tydstip bestaan nie (Wallace 1996:583)

3.4 Die aoristos en imperfektum

In hierdie tesis sal ek met die volgende definisies van die aoristos en die imperfektum werk:

Die **AORISTOS** is die tydvorm wat normaalweg gebruik word om 'n gebeure voor te stel asof dit van buite beskou word, as blote gebeure sonder om dit verder te definieer. Dit kan na 'n langdurige aksie of 'n reeks van aksies as 'n gebeure in sy geheel verwys. Dit kan ook na die begin of einde van 'n langdurige gebeurtenis verwys (McKay 1994:30). Dit verwys normaalweg na die verlede.

Die **IMPERFEKTUM** presenteer 'n aksie intern, as voortgaande, aan die gang, sonder verwysing na die voltooiing daarvan (McKay 1994:29). Daarom is die aspek van die imperfektum dié van onvoltooide gebeure en fokus dit op die proses of voortgang van die gebeure. Dit verwys normaalweg na die verlede.

Aan die hand van hierdie basisdefinisies kan ons verder gaan om verskeie gebruike te identifiseer waarmee in hoofstuk 5 gewerk sal word:

Die *aoristos indikatief* kan gebruik word om die volgende uit te druk:

- a1: Voltooide aksies wat in hulle totaliteit / ekstern beskou word – dit is hierdie gebruik wat Wallace (1996:557) die “constative aorist” noem. Die aksie word as geheel beskou, sonder belang by die interne samestelling of werking daarvan. Hierdie gebruik plaas die klem op die feit van die gebeure, nie op sy aard nie.
- a2: Die begin van gebeure – dit word ook die ingressiewe aoristos genoem (Fanning 1990:261-263; Wallace 1996:558). Hierdie gebruik vertoon ooreenkomste met die ingressiewe imperfektum. Anders as by die imperfektum is hier geen aanduiding dat die aksie voortgaan nie. Dit word eenvoudig nie genoem nie.
- a3: Die einde van langdurige gebeure – hier gaan dit oor die beëindiging van ‘n aksie of toestand. Fanning (1990:263-264) wys daarop dat hierdie gebruik dikwels voorkom by werkwoorde wat klimaks en voltooiing uitdruk. Daar is enkele werkwoorde wat as gevolg van hulle leksikale aard hierdie gebruik vereis, bv. “doodgaan” of “vind” (Wallace 1996:559). Hierdie gebruik verskil van ‘n soortgelyke gebruik by die perfektum. By laasgenoemde lê die klem op sowel die voltooiing as die voortgaande resultate van die aksie.
- a4: ‘n Reeks van aksies as totale gebeure – McKay (1994:30) beskryf hierdie gebruik as ‘n aparte kategorie. By hierdie gebruik is veelvuldige agente betrokke, maar die veelvuldige aksies van die veelvuldige agente word as ‘n totale gebeure deur die skrywer of spreker voorgestel.
- a5: Die hoofmomente van die verhaal of opeenvolgende gebeure in die verhaal – hierdie gebruik hang veral saam met i5 (agtergrondskildering). Hierdie twee gebruike het te make met die kontras tussen die aoristos en die imperfektum in narratiewe gedeeltes. Die aoristos skets die hoofmomente en opeenvolgende gebeure in die verhaal en laat die verhaal vinnig vorentoe beweeg.
- a6: Skielike gebeure – Hierdie gebruik sluit nou aan by a1, waar aksies in hulle totaliteit beskryf word. By a1 is daar geen verwysing na die lengte of aard van

die aksies nie, maar by hierdie gebruik lê die klem op die skielikheid van die aksies.

Die *imperfektum indikatief* kan gebruik word om die volgende uit te druk:

- i1: Voortgaande aksies (intern beskou) – hierdie imperfektum beskryf ‘n aksie of toestand wat vanuit die oogpunt van die skrywer of spreker voortgaande is in die verlede.
- i2: Gewoontehandeling – hierdie gebruik beskryf ‘n aksie wat gereeld gebeur. Wallace (1996:548) wys op die volgende verskille tussen hierdie gebruik van die imperfektum en die volgende gebruik (herhaalde handeling): 1) die gewoontehandeling vind gereeld plaas, en 2) die gewoontehandeling vind oor ‘n lang tydskuur plaas.
- i3: Iteratiewe handeling – by hierdie gebruik gaan dit oor herhaalde aksies in die verlede. Wallace (1996:546) onderskei twee tipes iteratiewe handeling: 1) herhaalde handeling deur dieselfde agent, 2) distributiewe handeling – dit wil sê individuele handeling van veelvuldige agente (sien ook McKay 1994:44).
- i4: Begin van ‘n aksie – in teenstelling tot a2 is die implikasie hier dat die aksie vir ‘n sekere tyd voortgeduur het.
- i5: Agtergrondskildering – teenoor die aoristos wat die hoofmomente en opeenvolgende gebeure van die verhaal teen ‘n vinnige tempo beskryf (a5), skets hierdie gebruik van die imperfektum die agtergrond; die tempo van die verhaal neem daarom ook af.
- i6: Konatiewe imperfektum – Fanning (1990:249-250) en McKay (1994:44) wys op hierdie gebruik van die imperfektum. Dit gaan hier oor pogings, die intensie tot ‘n poging, wense en begeertes (Wallace 1996:550).

Die kodes vooraan die verskillende gebruike sal aangewend word om die identifisering van die gebruike in Handeling in hoofstuk 5 te vereenvoudig.

3.5 Die invloed van semitiese tale op verbale aspek

Porter (1989:111) skryf as inleiding vir sy hoofstuk oor die invloed van die semitiese tale op verbale aspek in die Nuwe Testament die volgende: “An objection that might be raised to the major assertion of this work – that verbal aspect provides a controlling model for discussion of use of the tense-forms in the Greek of the NT – is that verbal usage in the NT is not representative of Greek verbal usage in general *because of Semitic-language influence*”. Ek is van mening dat, voordat ons die voorafgaande bespreking oor aspek en die definiëring daarvan, op ‘n stuk taal van die Nuwe Testament toepas, ons onself kortliks moet vergewis van die invloed van semitiese tale op verbale aspek van die Grieks van die Nuwe Testament.

Die Griekse taal het voor Aleksander die Grote uit verskillende dialekte bestaan, waaronder Atties een was. Geleidelik, ook as gevolg van die politieke geskiedenis van Griekeland en sy verskillende volkstamme, het die Attiese dialek sy taalgebied uitgebrei, maar daardeur natuurlik ook van sy suiwerheid verloor en die inwerking van ander dialekte ondergaan – veral Ionies en Dories. Geleidelik het ‘n vereniging van die verskillende dialekte plaasgevind, veral met betrekking tot die spreektaal. Hierdie vereniging is grootliks bevorder deur die heerskappy van Aleksander die Grote; daardeur het die gebruik van Grieks oor Aleksander se hele wêreldryk uitgebrei. Op dié manier het die sg. *koine* Grieks (= “gemeenskaplike dialek”) ontstaan, wat vir eeue lank gebruik is (Greijdanus 1925:468-469).

Dwarsdeur die eerste eeue na Christus het Grieks die dominante taal in die Midde-Ooste en ook die primêre taal vir handelsverkeer deur die hele Romeinse wêreld gebly. Grieks was die amptelike taal, die taal van kommunikasie tussen mense van verskillende rasse en ook die taal van setlaars in Griekse stede (Ferguson 1993:124). Mussies (1983:356-369) het aangetoon dat Grieks ook in Palestina die taal van voorkeur was om ‘n boodskap so wyd as moontlik oor te dra. Tog het twee ander tale ook ‘n groot rol in Palestina gespeel, naamlik Hebreeus, en meer nog, Aramees. Veral Aramees het as gewone spreektaal onder die Jode gefunksioneer. Ons sien ook die invloed van Aramees in die ontstaan van die Targumim, die Aramese verklarende vertalings van die Hebreeuse *Tenakh*.

Alhoewel die Nuwe Testamentiese skrywers volledig in Grieks geskryf het, kan ons onself afvra wat die invloed was van hierdie semitiese tale op die Grieks van die Nuwe Testament. Hierdie is nie 'n ongeldige vraag nie. Die evangelie het immers sy ontstaan in Palestina gehad, die apostels, wat primêr verantwoordelik was vir die verbreiding van die evangelie, was almal Jode, en baie van die kerklike *jargon* was in een van die semitiese tale.

Deur die loop van die jare is twee benaderings voorgestel om die invloed van semitismes in die Nuwe Testament te bepaal: die eerste benadering veronderstel prioriteit van die semitiese bron en plaas die bewyslas op die Nuwe Testament om 'n spesifieke konstruksie te regverdig; die tweede benadering plaas die bewyslas op hulle wat argumenteer vir 'n semitiese bron om te bewys dat 'n spesifieke konstruksie onmoontlik in die Nuwe Testament kan voorkom of dat dit hoogs onwaarskynlik is dat dit so dikwels sal voorkom (Porter 1989:117). Die tweede benadering word hier verkies aangesien die boeke van die Nuwe Testament bestaande Griekse dokumente is wat in 'n Griekse linguistiese milieu geskryf is.

Porter (1989:118) noem ook drie vlakke van semitiese invloed: (a) direkte vertaling (bv. Mark 15:34); (b) intervensie, wanneer 'n vorm wat nie redelik in Grieks gevorm kan word nie, aan die invloed van 'n semitiese konstruksie toegeskryf moet word; (c) versterking, wanneer 'n seldsame konstruksie wat 'n parallel in Grieks het, se frekwensie van voorkoms versterk word deur assosiasies met semitiese literatuur. Ek is van mening dat hierdie onderskeide van Porter nuttig is om die moontlike gevalle van semitismes in die Nuwe Testament te toets.

Fanning (1990:267 e.v.) noem as voorbeelde van die *moontlike* invloed van semitismes die volgende:

- Die gnomiese aoristos: In Hebreeus weerspieël die perfektum 'n aspek-waarde soortgelyk aan die gnomiese aoristos.
- Die proleptiese aoristos: Die aoristos word onder Hebreeuse invloed soms gebruik om toekomstige gebeure voor te stel asof dit alreeds gebeur het.

- Die dramatiese aoristos: Hierdie gebruik is beïnvloed deur die semitiese statiewe perfektum. Die Hebreeuse statiewe perfektum word gebruik by werkwoorde wat 'n toestand uitdruk, maar waar die perfektum gebruik word om die toestand te beklemtoon, terwyl die aksie in die verlede geïmpliseer word.⁵

Porter (1989:134) noem ook nog:

- Die historiese praesens en die imperfektum wat vir die Aramese partisipium gebruik kan word.

Hierdie voorbeelde is egter nie oortuigend nie. Fanning (1990:273) erken self dat hierdie gevalle ook in nie-Semitiese Grieks voorkom. Al hierdie gevalle is nie voorbeelde van nie-Griekse idioom nie, alhoewel dit miskien meer gereeld of skynbaar meer natuurlik deur Nuwe Testamentiese skrywers gebruik word as gevolg van hulle semitiese agtergrond. Fanning se voorbeelde is dus nie oortuigend om die invloed van semitiese tale op verbale aspek te bewys nie.

Tog wil niemand die teenwoordigheid van leksikale en sintaktiese semitismes in die Grieks van die Nuwe Testament ontken nie. Byvoorbeeld die Grieks van dié gedeeltes waar uit die LXX aangehaal word, speel in die Nuwe Testament 'n belangrike rol. Juis as gevolg van die invloed van die Septuagint het enkele geleerdes (o.a. Deissmann, 1927) in die verlede al geargumenteer vir die eiesoortigheid van die Nuwe Testamentiese Grieks as 'n manifestasie van "Joodse Grieks". Sommige sien in die Nuwe Testamentiese Grieks 'n voorkeur vir sekere konstruksies, selfs wanneer hierdie konstruksies parallelle in ander Hellenistiese bronne het (Ferguson 1993:125). Ons sien in die Nuwe Testament ook duidelike Hebreeuse woorde en uitdrukkings, byvoorbeeld Matt 13:14: "Met die gehoor sal julle hoor en glad nie verstaan nie, en julle sal kyk en kyk, en glad nie sien nie" – letterlik staan daar "siende sien"; in Joh 3:29 staan letterlik "met blydschap verbly"; ook woorde soos "halleluja", "korban" wys op die semitiese invloede.

⁵ Hierdie voorbeelde kan nog aangevul word met gevalle in die ander modi. Sien Fanning (1990:378-381, 316-317, 387-388).

Die invloed van semitismes wat daar wel bestaan, funksioneer egter op die vlak van teks en styl, en nie op die vlak van taalreëls nie. Porter (1989:151) onderskei tussen taalreëls en teks. Hierdie onderskeid word gerealiseer in die verskil tussen grammatika en styl. Grammatika bepaal die spektrum van betekenisse wat 'n persoon kan uitdruk en die maniere waarop hierdie betekenisse in die spesifieke formele eienskappe van die taal gerealiseer kan word. Styl, daarenteen, beskryf die spektrum van moontlike manifestasies van die taalreëls of grammatika. Op die vlak van teks en styl kan ons semitismes raaksien, maar op die vlak van taalreëls en grammatika (spesifiek verbale aspek) word die Grieks nie deur semitismes beïnvloed nie.

HOOFSTUK 4

DIE TAALKUNDIGE EN LITERÊRE KARAKTER VAN HANDELINGE

Die boek Handeling van die Apostels is die spesifieke stuk teks wat ek gekies het om die teorie van verbale aspek, in besonder die verbale aspek van die aoristos en die imperfektum, aan te toets. Soos reeds hierbo gesê, kry ons in Handeling te doen met die situasie dat narratiewe en redevoerings mekaar op gereelde basis afwissel. Dit sal insiggewend wees om te sien of die outeur die aoristos en imperfektum ook verskillend toepas in hierdie twee genres. Ek is van mening dat dit van belang is dat, as ons die aspek van die imperfektum en aoristos in hierdie boek wil ondersoek, ons die genre, struktuur en samestelling van hierdie boek sal ken.

4.1 Genre

Die vraag na die genre van Handeling is al op baie verskillende maniere beantwoord.

Pervo (1987:86) byvoorbeeld, probeer aantoon dat Lukas daarin geïntereesd is om sy lesers van 'n *genotvolle* verslag van die ontstaan van die Christendom te voorsien. Handeling se doel is dus om te vermaak. Vir dié doel maak Lukas, volgens Pervo (1987:137), gebruik van die vorm van die antieke roman. Volgens hom is daar baie meer vergelykingsmateriaal vir Handeling in die genre van die antieke roman as in die genre van die historiese monografie. Daarby sou die antieke roman beter pas by Lukas se gehoor. Ook as ons die inhoud van Handeling met sy opwindende episodes, legendariese voorstellings en kort redevoerings in ag neem, swaai die skaal al meer in die rigting van die roman: "Acts' succession of interesting, "action-packed" stories has long made it one of the more interesting works to study in Sunday school. There are arrests and escapes, stoning and beatings, trials and riots, travel to various places, and as a grand finale, a shipwreck in the middle of the Mediterranean." Historiese waarskynlikheid was, volgens Pervo, nie die skrywer se hoogste prioriteit nie. Historici en kroniek-skrywers het vir Pervo hulle waarde, maar Lukas het min in gemeen gehad met sulke mense. Daarteenoor was die opstelling van aangrypende stories vir Lukas die belangrikste. In die Grieks-Romeinse tyd was bendegegeweld, oorlog en dood algemene verskynsels. In die apokriewe

Handelinge was stories van voortdurende vervolging en martelaarskap vir eeue lank gewilde leesstof in die kerk. In hierdie lyn gaan Lukas verder; hy vertel onder andere van die steniging van Paulus (Hand 14) en van die aanval op Paulus deur die skare in Jerusalem (Hand 21-22). Maar, en dit is vir Pervo 'n belangrike punt, lyding bestaan nie werklik in hierdie verhale nie. Ons het hier te make met 'n "teologie van glorie". Ja, die verhale word vertel, maar die karakters se swaarkry en hartseer is nie werklik ter sprake nie, eerder die oorwinning en glorie. As ons Handelinge egter met die apokriewe Handelinge vergelyk, sien ons dat die Handelinge van die Apostels nie werklik uitvoerige beskrywings van avonture en opwindende verhale gee nie. Die apokriewe Handelinge, daarenteen, is vol van hierdie soort verhale. Hierdie afwesigheid in Handelinge kan nie toegeskryf word aan 'n tekort aan verhalende stof nie, aangesien Lukas byvoorbeeld bewus was van die ontsnapping van Damaskus (Hand 9:24-25), maar die minimum aandag daaraan bestee. Pervo se voorstel, hoewel interessant, word nie deur die inhoud van Handelinge ondersteun nie.

Die vraag is ook al gevra of ons in Handelinge nie met 'n antieke biografie te make het nie? Veral C.H. Talbert (1997) is 'n aanhanger van hierdie siening. Antieke biografieë vertel oor die algemeen eerstens die lewe van die stigter van 'n filosofiese skool; daarna word 'n lys gegee van sy opvolgers, gevolg deur 'n uitvoerige beskrywing van leringe van daardie filosoof. Volgens aanhangers van hierdie siening sou die evangelie van Lukas dan die beskrywing van die lewe van die stigter, Jesus Christus, wees, terwyl Handelinge Jesus se opvolgers sou belig (Balch 1990:5-7). Die behandeling van die opvolgers het egter normaalweg ook 'n bespreking van die persoon se geslagslyn, jeug en opvoeding ingesluit. As ons nou na die feite met betrekking tot hierdie figure kyk, sien ons dat Lukas nie naastenby volledig is in die weergee van hulle lewensfeite nie. As Handelinge 'n biografie is, waarom sê Lukas dan niks oor die dood van byvoorbeeld Petrus en Paulus nie? Lukas is nie besig om volledige biografiese data te verskaf nie; hy beskryf nie die persoonlikhede, individuele eienskappe, voorkoms of dood van sy karakters nie.

Balch (1990:11) sien Handeling as antieke geskiedenis. Hy stel dit egter duidelik dat antieke geskiedenis nie dieselfde standaard geken het as wat ons vandag aan moderne geskiedenis heg nie. Volgens hom kan ons Handeling vergelyk met die werk van Dionusios, *Romeinse Oudhede*. Hierin werk Dionusios met 'n kern van historiese idees waaromheen hy dan verhale bou. By Dionusios is militêre moontlikhede die sentrum van sy geskiedskrywing; vir Lukas staan die *logos*, die kragtige woord wat groei, sentraal. Daaromheen sou Lukas dan sy verhale bou. Soos ons later sal sien, is uit die inleiding tot Lukas se evangelie en tot Handeling duidelik dat Lukas erns gemaak het om geskiedenis te skryf. Die vraag is dus of Balch reg is in sy opmerking dat antieke geskiedskrywing aan ander standaard moes voldoen as geskiedskrywing soos ons dit vandag ken. Ek meen dat Balch hierin verkeerd is. Lukas kon eerstehandse getuie lewer van baie van die gebeure, en vir gebeure waar hy nie self teenwoordig was nie, was daar genoeg getuies wat hy kon raadpleeg. Lukas se kreatiwiteit lê in styl en struktuur en nie in inhoud nie.

Nie een van die bogenoemde moontlikhede bevredig dus nie. As ons werklik by die genre van Handeling wil uitkom, moet ons kyk na wat Lukas self oor sy werk sê. En dan moet ons hier ook die evangelie volgens Lukas betrek, aangesien Lukas-Handeling as 'n eenheid aangebied word. Lukas sê in die inleiding van sy evangelie die volgende:

Aangesien baie onderneem het om 'n verhaal op te stel oor die dinge wat onder ons al vervul is, soos hulle wat van die begin af ooggetuies en dienaars van die Woord was, dit aan ons oorgelewer het, het ek ook dit goedgevind, hooggeagte Theófilus, nadat ek van voor af alles noukeurig ondersoek het, om dit in volgorde aan u te skrywe, sodat u met volle sekerheid kan weet die dinge waaromtrent u onderrig is.

Uit hierdie inleiding (of proloog) is duidelik dat Lukas geskiedenis wou skryf. Daarvoor gebruik hy die getuie van ooggetuies; verder doen hy self ook noukeurig ondersoek; en daarby kom nog dat hy die uiteidelike inligting in volgorde neergeskryf het. Handeling se inleiding sluit baie nou hierby aan:

Die eerste verhaal, Theófilus, het ek opgestel oor alles wat Jesus begin doen en leer het tot op die dag dat Hy opgeneem is, nadat Hy aan die apostels wat Hy uitverkies het, deur die Heilige Gees bevele gegee het;...

Handelinge is dus die vervolg op die evangelie volgens Lukas, en ons kan aanneem dat Lukas dieselfde noukeurigheid aan die dag sou lê by die skryf van sy tweede werk. Lukas wou dus geskiedenis skryf, werklike geskiedenis. Die genre van Handelinge is dus historiografie, volgens Lukas se eie getuienis. Die beste manier om hierdie boek te beskryf is met behulp van die algemene aanduiding “historiese monografie”. Daar is prototipes van hierdie genre in Grieks-Romeinse en Joodse literatuur, byvoorbeeld die boeke van die Makkabeërs (Conzelmann 1987:xl). Wanneer ons sê dat ons hier met historiografie te make het, beteken dit ook dat Lukas as ernstige geskiedskrywer op ‘n spesieke manier met die feite omgegaan het. Die narratiewe en redevoerings moes vir hom feitelik en histories wees.

4.2 Taal en styl

Lukas was sekerlik bekwaam om met die Griekse taal om te gaan. Saam met Paulus het Lukas ook die mees omvangryke woordeskat gehad (Haenchen 1971:72). Hieronimus, een van die kerkvaders, maak spesiaal melding van die goeie Grieks wat Lukas gebruik het. Alhoewel Lukas bedrewe is in die Griekse retorika, skryf hy tog populêr en verstaanbaar vir die gewone mense. In sy aanbieding van die geskiedenis van die verbreiding van die evangelie vertoon hy ‘n groot soepelheid en ‘n vermoë om hom aan te pas by verskillende onderwerpe.

Van Eck (2003:16) wys daarop dat Lukas in die sogenaamde *koiné* (dit is algemene) Grieks geskryf het. Die verloop van Handelinge laat ons egter ‘n ontwikkeling waarneem: hoe verder die verhaal vorder, hoe klassieker word die taal waarvan Lukas homself bedien. In hoofstuk 26 waar Paulus hom tot die bestuurshoof van Caesarea rig, bereik die taalgebruik ‘n vlak wat ver bo die gangbare spreektaal uitgaan. Soos die gebeure wat in die evangelie van Lukas en in Handelinge beskryf word, vanaf Jerusalem na Rome vorder, so beweeg Lukas se taal van Ou Testamenties-getinte Grieks, via die eenvoud van die evangeliestyl en die beskaafde *koiné* waarmee Handelinge begin, na ‘n

taal wat aansluit by die meer verfynde letterkunde van daardie dae. Lukas kan in argaïes-bybelse styl skryf wanneer hy die vroegste periodes in die geskiedenis van die kerk beskryf (wat ons met die argaïese toon aan die begin van Livius se geskiedenis kan vergelyk), of in 'n meer moderne styl wanneer hy Paulus in Athene of voor Agrippa teken (Conzelmann 1987:xl).

Haenchen (1971:73) wys dat ons eienaardighede in Lukas se taalgebruik kan identifiseer. Daar is verskeie Attiese elemente in Lukas se taalgebruik. Dit is omdat die geskrewe taal van die Hellenistiese era 'n sekere kontinuïteit met die Attiese literêre taal van die vierde eeu v.C. behou het. Volgens Haenchen (1971:75) kan ons die gebruik van die optatief in byvoorbeeld Hand 5:24 en 10:17 verklaar as gevolg van hierdie Attiese invloed; dieselfde verklaring geld vir die gebruik van die kondisionele sinne in Hand 17:27, 24:19, 25:20 en 27:12.

Verder is daar ook elemente in Lukas se taalgebruik wat vrae oproep. Soms gebruik hy goeie literêre taal, byvoorbeeld ἰσᾶσι in Hand 26:4, maar dan is daar ook die gevalle waar hy weer van platvloerse taal gebruik maak, byvoorbeeld οἰδᾶσι in Luk 11:44. Lukas het dus die bepalende eienskappe van 'n *koine*-skrywer gehad; hy skryf die taal van die mense met 'n ligte vernis, aangesien hy soms individuele woorde en uitdrukkings gebruik wat nie meer in die algemene taalgebruik in omgang was nie.

Wat styl betref is dit moeilik om Lukas se besondere styl aan te dui, aangesien daar nie 'n spesifieke styl is wat sy hele boek stempel nie. Ons kan wys op woorde en uitdrukkings waarvoor Lukas 'n besondere voorliefde gehad het. Hy gebruik byvoorbeeld graag καί ná betreklike voornaamwoorde, wat in die vertaling uitgelaat moet word (Hand 1:11, 28:28). Ook is Lukas baie lief daarvoor om byvoeglike bysinne te gebruik wat as hoofsinne vertaal kan word, soos byvoorbeeld in Hand 11:23. Lukas se styl is veelsydig en lewendig. Hy is in staat om van stylfigure gebruik te maak, byvoorbeeld litotes (Hand 12:18, 14:28).

4.3 Struktuur

Dit blyk uit enkele opvallende kenmerke dat die skrywer met 'n vaste plan gewerk het by die opstelling van die boek.

Die struktuur van Handeling kom op 'n besondere manier na vore as ons die program van hierdie boek kan identifiseer. Hand 1:8 word algemeen as die program vir die boek beskou: "...in Jerusalem sowel as in die hele Judea en Samaria en tot aan die uiterste van die aarde". By hierdie program kan ons ook Hand 9:15-16 betrek: "Gaan, want hy is vir my 'n uitverkore werktuig om my Naam te dra voor nasies en konings en die kinders van Israel. Want Ek sal hom toon hoeveel hy vir my Naam moet ly." Lukas wys nie slegs op die geografiese verbreiding (Hand 1:8) nie, maar ook die sosiale verbreiding (Hand 9:15). En as ons Handeling deurwerk, dan sien ons hoe hierdie program deur die loop van die hele boek gerealiseer word. Hand 2-7 vind plaas in Jerusalem, Hand 8-9 speel af in Judea en Samaria, Hand 10-12 wys die eerste verkondiging aan die heidene en Hand 13 e.v. speel af in die wye wêreld tot in Rome. Konsentries kring die werk dus verder en verder uit. Die slot van Handeling ondersteun ook die program van Hand 1:8. Met die eerste oogopslag lyk dit vreemd dat Lukas sy boek nie afsluit deur te vertel hoe dit met Paulus afgeloop het nie. Verskillende teorieë is al aangebied om hierdie probleem op te los. Sommige, waaronder Milligan (1913:15), meen dat die plek op Lukas se boekrol opgeraak het en dat hy daarom vinnig moes afsluit. Ander sê dat Lukas van plan was om nog 'n derde boek te skryf (Zahn 1888:77). Nie een van hierdie redes gee 'n bevredigende oplossing nie. Slegs as ons sien dat die program van Hand 1:8 bereik is, kan ons hierdie einde verstaan. Hand 28:31 kom ooreen met die plan van Hand 1:8. Daarmee het Lukas sy doel bereik.

Lukas se vaste plan blyk ook uit die talle *summaria* of kort opsommings wat ons deur die loop van die boek vind. Hand 2:42-47: "... en hulle het volhard, ... en die Here het daagliks by die gemeente gevoeg die wat gered is", Hand 6:7: "En die woord van God het toegeneem, en die getal van die dissipels het in Jerusalem baie vermeerder", Hand 19:20: "So het die woord van die Here met krag gegroei en sterk geword." Sien ook Hand 4:32-35, 5:12-16, 9:31, 12:24 en 16:5. Hierdie opsommings kan goed vergelyk word met

soortgelyke verskynsels in 1 en 2 Konings. In 1 Kon 10:23-24 lees ons byvoorbeeld: “So het koning Salomo dan groter geword as al die konings van die aarde in rykdom en wysheid. En die hele wêreld het die aangesig van Salomo gesoek om sy wysheid te hoor wat God in sy hart gegee het...” Daar is ook die koningsopsommings wat soos ‘n refrein telkens maar weer terugkeer: “En X het ontslaap saam met sy vaders...; en sy seun Y het in sy plek koning geword.” Ons vind ook soortgelyke opsommings in die evangelies (sien byvoorbeeld Matt 4:23 en 9:35). Brehm (1990:30) verdeel hierdie opsommings in twee groepe, naamlik opsommende verhale (Hand 2:42-47, 4:32-35, 5:12-16) en opsommende stellings (Hand 6:7, 9:31, 12:24, 16:5 en 19:20). Die opsommende verhale het veral die doel om die lewe van die gemeente in Jerusalem te beskryf en om aan te toon wat hulle gewoonte was. Enkele formele eienskappe demonstreer hierdie funksie van die opsommende verhale. Eerstens lyk dit asof hulle tydlose kwaliteite het aangesien enige temporele verwysings ontbreek. Op dié manier kan Lukas aan sy lesers oordra wat die gemeente in Jerusalem op ‘n gereelde basis gedoen het. Tweedens maak Lukas hier in die Grieks gebruik van die imperfektum wat die opsommende verhale in ‘n raamwerk van herhaalde aksie plaas. Derdens vind ons ook die herhaling van terme soos “almal” en “alles” waardeur hierdie opsommings ‘n algemene toon kry.

Die opsommende stellings is amper nog meer belangrik as die opsommende verhale. Hierdie stellings word gekenmerk deur ‘n feitlik woord vir woord herhaling en deur baie strategiese plasing in die boek Handeling. Dit gaan in die opsommende stellings telkens oor groei, óf van die woord van God (Hand 6:7, 12:24 en 19:20), óf van die gemeente (Hand 9:31 en 16:5). Hiermee word die tema van die boek versterk en ook gerealiseer. Daarby is hierdie opsommende stellings ook op strategiese plekke in Handeling geplaas: 6:7 word ná die beskrywing van die gemeente in Jerusalem geplaas; 9:31 volg ná Saulus se bekering en lei die verkondiging van die evangelie aan Cornelius in; 12:24 vorm die oorgang na Paulus se eerste sendingsreis; 16:5 volg ná die belangrike vergadering in Jerusalem en lei die tweede sendingsreis in; 19:20 lei die finale akte van Handeling in waar Paulus na Jerusalem terugkeer en gevange geneem word.

Die opsommings is dus 'n baie belangrike literêre middel wat Lukas gebruik om perspektief te gee op die manier waarop die verskillende dele van Handeling bymekaar pas en om die voortgang van die werk te demonstreer.

Daar is egter ook 'n derde kenmerk waaraan die leser kan sien dat Lukas nie slegs willekeurig geskryf het nie, maar dat hy met 'n plan gewerk het. Die skrywer maak naamlik op geniale wyse gebruik van afwisseling tussen vertellende gedeeltes en gesproke gedeeltes.⁶ Lukas gebruik dus deur die verloop van die hele boek twee verskillende genres: narratiewe en redevoerings. Juis die afwisseling van hierdie twee genres het aanleiding gegee tot die keuse van Handeling as ondersoeks- en toetsingsmateriaal vir die gebruik van die aspek van die imperfektum en aoristos. Daarom is dit van belang dat ons vervolgens hierdie twee genres van naderby bekijk.

4.4 Narratiewe

Groot dele van Handeling bestaan uit verhalende gedeeltes. Het Lukas egter die vermoë gehad om sy verhaal goed te struktureer? Laat ons dit meet aan die eise van daardie tyd.

Lukianos, wat in die tweede eeu na Christus geleef het, het 'n opstel geskryf, getiteld *Hoe 'n mens geskiedenis moet skryf*. Alhoewel hy hierdie opstel skryf nadat Lukas al sy tweede boek (Handeling) voltooi het, is dit tog van groot nut om Lukas se werk te toets aan die voorwaardes wat Lukianos stel by die skryf van narratiewe.

Oor die beweging en oorgang van narratiewe sê Lukianos die volgende:⁷

So let it be adorned with the virtues proper to narrative, progressing smoothly, evenly and consistently, free from humps and hollows. Then let its clarity be limpid, achieved, as I have said, both by diction and the interweaving of the matter. For he will make everything distinct and complete, and when the historian has finished the first topic he will introduce the second, fastened to it and linked with it like a chain, to avoid breaks and a multiplicity of disjointed narratives; no,

⁶ In die vervolg sal slegs van "redevoerings" gepraat word, in plaas van gesproke gedeeltes of toesprake.

⁷ Aanhalings van Lukianos kom van K. Kilburn se vertaling in die Loeb Classical Library.

always the first and second topics must not merely be neighbours but have common matter and overlap.

(How to Write History 55)

As ons Handelingte ondersoek, vind ons hoe Lukas hierdie eise in sy werk konkreet gemaak het. Ons sien 'n voortdurende verwewing van verhale om sodoende narratiewe kontinuïteit te verkry (Marguerat 2002:15). Lukianos sê ook:

The task of the historian is similar: to give a fine arrangement to events and illuminate them as vividly as possible. And when a man who has heard him thinks thereafter that he is actually seeing what is being described and then praises him – then it is that the work of our Phidias of history is perfect and has received its proper praise.

(How to Write History 51)

Groot klem word hier deur Lukianos gelê op die rangskikking van die gegewens. Volgens hom moet daar 'n verskeidenheid van materiaal wees en moet dit sodanig aangebied word, dat dit vir die leser 'n lewendige prentjie skets. Lukas slaag daarin om 'n verskeidenheid van materiaal aan te bied. Selfs gedeeltes wat herhaal word, soos die besoek van Petrus aan Cornelius en wat alles daaraan voorafgegaan het (Hand 10-11) en Paulus se Damaskus-ervaring (Hand 9, 22 en 26), vertoon 'n lewendigheid wat die leser homself laat inleef in die gebeure.

Tot op hierdie punt kan ons groot ooreenkomste sien tussen Lukas se werk en die Griekse historiografie. Lukas blyk in staat te wees om nie slegs histories nie, maar ook narratologies volgens die eise van sy tyd te skryf. Eerlikheid gebied ons egter om hier ook 'n belangrike verskil op te merk. Vir die Griekse skrywers is kritiese objektiwiteit 'n belangrike vereiste. Hulle distansieer hulle dikwels van bonatuurlike verskynsels. Die skrywer probeer op dié manier afstand skep tussen die feite wat vertel word en die ontvangs daarvan deur die lesers. Daarteenoor vertoon Lukas 'n duidelike verhouding tot die religieuse; hy vertoon nie die intellektuele outonomie van die historikus nie, maar eerder 'n gelowige se lees van die geskiedenis (Marguerat 2002:21-22).

4.5 Redevoerings

Die redevoerings in Handeling was deur al die eeue van ondersoek dikwels in die middelpunt van bespreking. Aanvanklik het die toepassing van historiese kritiek op Handeling nie werklik die houding teenoor die redevoerings verander nie, en is dit gesien as weergawes van wat werklik gesê is, onvolledig, maar tog histories akkuraat. Met die opkoms van die Tübingen Hipotese het hierdie houding verander en het geleerdes begin om die redevoerings as produkte van die skrywer se eie verstand en verbeelding te sien. F.C. Baur het die redevoerings as legendes beskou. Hierdie standpunt was dikwels nie die resultaat van historiese ondersoek nie, maar van 'n filosofiese voorveronderstelling wat uitgegaan het van die skrywer se doel met die boek. Die redevoerings het eers ernstige aandag gekry na die val van die Tübingen Skool. Toe het geleerdes (onder wie Adolf Jülicher) begin om die redevoerings as redevoerings te ondersoek. Dit het dikwels gelei tot 'n vergelyking van die redevoerings in Handeling met die redevoerings van Jesus in die evangelies en met die redevoerings in die Grieks-Romeinse wêreld van daardie tyd. Baie het tot die konklusie gekom dat ons in die redevoerings 'n onderskeid moet maak tussen suiwer Lukaanse elemente en pre-Lukaanse elemente (Grosheide 1942:xv).

Die basiese vraag met betrekking tot die redevoerings is of ons in die redevoerings te make het met getroue weergawes van die woorde van die persone wat die redevoerings gelewer het, of met Lukas se eie skeppinge. Vir verteenwoordigers van dié twee verskillende posisies hoef ons nie ver te soek nie. F.F. Bruce en M. Dibelius word deur Porter (1990:121) as verteenwoordigers aan die twee kante van die spektrum aangebied. Volgens Bruce pas elke redevoering by die spreker, die toehoorders en die omstandighede - dit dien dan vir hom as grond dat die toesprake nie uitvindsels van die skrywer is nie, maar samevattinge is van werklike toesprake; daarom is hierdie toesprake ook onafhanklike en waardevolle bronne vir die geskiedenis en die teologie van die vroeë kerk. Hier word Tukidides as belangrike gesagsbron betrek: die toesprake van Tukidides sou nie slegs retoriese oefeninge wees nie, maar 'n goeie indruk gee van dié dinge wat op 'n spesifieke tydstip gesê is. Op dieselfde wyse sou Lukas ook toesprake weergegee het. Porter (1990:127) wys egter op oortuigende wyse dat Tukidides se programmatiese

stelling met betrekking tot toesprake deur beide aanhangers en verwerpers van die Lukaanse komposisie van die toesprake gebruik kan word.

Dibelius meen dat die redevoerings in Handeling Lukas se eie komposisies is waardeur sy eie teologiese standpunt gereflekteer word. Dibelius se posisie word gebaseer op 'n analise van die redevoerings (Marshall 1981:40). Hy meen eerstens dat die inhoud van die redevoerings nie korrespondeer met fragmente van die vroeë prediking wat in ander dele van die Nuwe Testament gevind kan word nie. Tweedens volg die redevoerings 'n gemeenskaplike struktuur wat vir Dibelius dui op 'n enkele outeur. Derdens sien Dibelius in die redevoerings die taal en styl van Lukas, asook 'n samevatting van sy teologie.

Op grond van die genre van Handeling waaroor ons hierbo duidelikheid gekry het, beskou ek die toesprake as egte toesprake van die persone aan wie hulle toegeskryf is. Lukas wou immers geskiedenis skryf, daarom moes hy ook op hierdie punt goeie navorsing doen en noukeurig te werk gaan.

Kan ons sê dat die toesprake in Handeling *verbatim* weergawes is van wat regtig gesê is? Nee, ook die toesprake van die Here Jesus in die evangelies is nie woordeliks weergegee nie. Paulus se toespraak in Hand 22 is 'n duidelike bewys dat ons hier nie met woordelike weergawes te doen het nie; Paulus spreek die volk immers in Hebreeus (of Aramees) aan (Hand 22:2), maar die toespraak word deur Lukas in Grieks vertaal. In Hand 20:7 lees ons van 'n toespraak van Paulus wat nie neergeskryf is nie, maar waarvan Lukas wel die volgende sê: “..., en hy het sy rede gerek tot middernag toe.” Hieruit blyk dus duidelik dat Paulus dikwels baie lank gepreek het. Baie van die toesprake wat in Handeling weergegee is, is egter so kort dat dit in die werklikheid nie 'n paar minute sou duur om dit voor te dra nie. Daarom mag ons erken dat Lukas nie passief was in die weergee van die toesprake nie. Die vormgewing, taal en styl en ook die manier waarop elke redevoering in die geheel van Handeling funksioneer, kan as die bydrae van Lukas as outeur van Handeling beskou word. Ons kan dus aanvaar dat waarskynlik nie een van die toesprake in Handeling 'n woord-vir-woord weergawe is van wat gesê is nie.

Horsley (1986:610) wys daarop dat Lukas oor die algemeen sober en beheersd met die gegewe materiaal omgegaan het.

Horsley bemerk ook by Lukas die gebruik van 'n literêre middel om die meerderheid van die groot toesprake óf te onderbreek óf af te sluit met 'n stelling dat die spreker meer te sê gehad het in dieselfde lyn (sien hiervoor Hand 2:40, 9:22, 14:1,3). Met hierdie literêre middel verseker Lukas die samehang van sy werk en vermy hy 'n wanbalans tussen narratief en redevoering.

Die boek Handelingte is vol redevoerings wat grootliks varieer in lengte, taal, konteks en onderwerp. Oor die hoeveelheid redevoerings in Handelingte is daar nog altyd verskille tussen geleerdes. Sommige beskou slegs die lang toesprake van Petrus, Stefanus en Paulus as redevoerings. Ander beskou selfs kort gedeeltes soos Handelingte 1:4b-5 en 7-8 (die woorde van Jesus) en Handelingte 21:11 (Agabus se woorde) as redevoerings (Soards 1994:18-19).

Ek gebruik in hierdie tesis die volgende definisie van 'n redevoering: *'n Redevoering is 'n doelbewuste geformuleerde toespraak waarin 'n groep luisteraars aangespreek word* (Soards 1994:20). Vir 'n goeie oorsig identifiseer ek die volgende redevoerings:

1. Petrus se redevoering by die verkiesing van Matthias (Hand 1:16-22)
2. Petrus se redevoering met Pinkster (Hand 2:14b-36)
3. Petrus se redevoering in die pilaargang van Salomo (Hand 3:12b-26)
4. Petrus se redevoering voor die Joodse Raad (Hand 4:8b-12)
5. Petrus se redevoering voor die Joodse Raad (Hand 5:29b-32)
6. Stefanus se redevoering (Hand 7:2-53)
7. Petrus se redevoering in die huis van Cornelius (Hand 10:34b-43)
8. Petrus se redevoering voor dié uit die besnydenis (Hand 11:5-17)
9. Paulus se redevoering in die Pisidiese Antiochië (Hand 13:16b-41)
10. Petrus se redevoering in Jerusalem (Hand 15:7b-11)
11. Jakobus se redevoering in Jerusalem (Hand 15:13b-21)
12. Paulus se redevoering op die Areopagus (Hand 17:22b-31)

13. Paulus se redevoering aan die ouderlinge van Efese (Hand 20:18b-35)
14. Paulus se redevoering aan die Jode in Jerusalem (Hand 22:1, 3-21)
15. Paulus se verdediging voor Felix (Hand 24:10b-21)
16. Paulus se verdediging voor Agrippa (Hand 26:2-23)

Baie sal van bogenoemde oorsig verskil, maar ek meen dat hierdie oorsig ooreenstem met die gekose definisie. Die doel is nie om 'n omvattende oorsig te gee nie, maar om duidelik te maak watter belangrike plek die redevoerings in die boek Handelingne inneem.

4.6 Teks

Wat die Griekse teks van Handelingne betref, vind ons 'n baie interessante verskynsel. Handelingne is naamlik in twee teksgestalties oorgelewer: die sogenaamde Aleksandrynse teks en die Westerse teks. Kodeks Bezae is die belangrikste verteenwoordiger van die Westerse teks en is omtrent 'n tiende langer as die Aleksandrynse teks. Oor die rede hiervoor en die verhouding tussen dié twee teksvorme is al baie gespekuleer: is dit moontlik dat Lukas twee weergawes van Handelingne geskryf het? Is die Westerse teks 'n bewerking van die Aleksandrynse teks of andersom? Dit is egter belangrik om raak te sien dat lesings wat algemeen as "Westerse" lesings beskou word, nie slegs in Westerse tekste aanwesig is nie. Van hierdie lesings kan selfs in ou Latynse en Siriese vertalings gevind word. Grosheide (1942:xiv) wys daarop dat Westerse lesings uit tientalle verskillende tekste bymekaar gemaak word. Dit wat gewoonlik die "Westerse teks" genoem word, is dus allermins 'n eenheid, hoewel sommige geleerdes tog die eenheid van die Westerse teks voorstaan, al lyk hulle argumente nie gegrond nie.

Ek argumenteer dat die talle invoegings en uitbreidings by die Westerse teks verklaar kan word op grond van die uitgebreide mondelinge prediking wat naas die opgetekende teks bestaan het. Hierdie mondelinge tradisie is dikwels as ekstra inligting aan die kant van die teks neergeskryf en het geleidelik 'n plek in die teks gekry. Hierdie invoegings en uitbreidings is geensins nutteloos nie, en bevat baie historiese waarheid. 'n Tipiese Westerse lesing vind ons in Hand 13:43 waar 'Εγένετο δὲ καθ' ὅλης τῆς πόλεως διελθεῖν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ 'n meer natuurlike afsluiting van die verhaal vorm. Die

Westerse teks kan dus baie goed verklaar word as toeligting wat in die mondelinge tradisie ontstaan het.

Ek beskou die Westerse teks egter nie as die beste teks nie, aangesien hierdie teks, op enkele uitsonderings na, geen gegewens bevat wat nie uit die Aleksandrynse teks afgelei kan word nie. Metzger (1968:51) wys op enkele uitbreidings in Hand 12:10 en 19:9. Ons vind ook 'n uitlating en 'n byvoeging by die besluit van die apostelkonvent (Hand 15:20 en 29). Die Westerse teks kan dalk as die vroegste bekende kommentaar op Handeling beskou word.

HOOFSTUK 5

DIE GEBRUIK VAN DIE AORISTOS EN IMPERFEKTUM IN HANDELINGE

Ons het by die punt gekom waar ons die teorie van die eerste deel van hierdie tesis moet gaan toets aan die stuk teks wat ons daarvoor gekies het, naamlik Handeling. Ek sal vervolgens elke indikatiewe aoristos- en imperfektum-werkwoord noem en 'n moontlike verklaring daarvoor bied. Die geïdentifiseerde redevoerings (hoofstuk 4.5) sal as riglyn dien om die verskillende onderafdelings, naamlik afwisselende narratiewe⁸ en redevoerende gedeeltes, te bepaal.

5.1 Handeling 1:1-15 (narratief en direkte rede)

1:1 ἐποίησάμην : a1 – die feit van die handeling is in die verlede.

1:1 ἤρξατο : a1 – Moule (1963:181) wys daarop dat hierdie werkwoord in 'n omvattende sin gebruik word, aangesien dit nie slegs die begin nie, maar ook die voortgang en die einde omvat. Ek sluit my by hierdie verklaring aan.

1:2 ἐξελέξατο : a1

1:2 ἀνελήμφθη : a1

1:3 παρέστησεν : a1 – Robertson (1934:581) is van mening dat hier 'n reeks van aksies as totale gebeurtenis voorgestel word, aangesien hierdie gebeurtenis met intervale gedurende veertig dae plaasgevind het. Hy dra egter die betekenis van ἐν πολλοῖς τεκμηρίοις op die aspek van die aoristos oor.

1:4 παρήγγειλεν : a5

1:4 ἠκούσατε : a1

1:5 ἐβάπτισεν : a1

1:6 ἠρώτων : i5

1:7 εἶπεν : a5 – baie diskussie bestaan oor die gebruik van aoristos- en imperfektum-werkwoorde van spreke (Fanning 1990:285-290). Die spreker is relatief vry om 'n tydvorm van 'n werkwoord van spreke te kies, en die keuse wat uiteindelik gemaak word,

⁸ Onder die narratiewe gedeeltes reken ek ook dié direkte rede wat nie as redevoerings/toesprake kwalifiseer nie.

het nie so baie betekenis nie. Wat ons wel in gedagte moet hou, is dat die aoristos gebeure weergee wat *in toto* die een op die ander volg, terwyl die imperfektum ingevoeg kan word om 'n gesprek weer te gee wat plaasvind terwyl ander gebeure gelyktydig plaasvind (Mateos 1977:107). Normaalweg egter word die aoristos van 'n werkwoord van spreke as hoofmoment van die verhaal gebruik.

1:7 ἔθετο : a1 – eenmalige / voltooide handeling.

1:9 ἐπήρθη; ὑπέλαβεν : a5 – hoofmomente van die verhaal.

1:10 ἦσαν : i1 – hierdie imperfektum staan in 'n perifrastiese konstruksie met ἀτενίζοντες, met die klem op die duratiewe aspek van die partisipium.

1:11 εἶπαν : a5 – sien by werkwoorde van spreke in die vervolg die opmerking by 1:7.

1:11 ἐθεάσασθε : a1 – voltooide gebeurtenis.

1:12 ὑπέστρεψαν : a5

1:13 εἰσῆλθον : a1

1:13 ἀνέβησαν : a5

1:13 ἦσαν : i2 – hierdie imperfektum staan in 'n perifrastiese konstruksie met καταμένοντες en dui op 'n gewoontehandeling.

1:14 ἦσαν : i5 – hierdie imperfektum staan in 'n perifrastiese konstruksie met προσκατεροῦντες waar dit die agtergrond skilder. Robertson (1934:623) meen dat die voorsetsel προσ- 'n perfektiewe krag het. Die konteks wys egter op agtergrondskildering.

1:15 εἶπεν : a5

1:15 ἦν : i5 – die sin waarin hierdie werkwoord staan, word deur Robertson (1934:434) 'n verduidelikende tussenvoegsel genoem as gevolg van die partikel τε. Die imperfektum dien dus vir agtergrondskildering.

5.2 Handeling 1:16-22 (redevoering van Petrus by die verkiesing van Matthias)

1:16 ἔδει : i1 – daar bestaan geen aoristos-vorm vir hierdie werkwoord nie, en daarom kan ons nie te veel maak van die feit dat hierdie werkwoord in die imperfektum-vorm staan nie. Van die beskikbare kategorieë is i1 die mees geskikte vir hierdie imperfektum.

1:16 προεἶπεν : a1

1:17 ἦν : hierdie imperfektum is deel van 'n perifrastiese konstruksie wat gelyk is aan 'n plusquamperfektum.

1:17 ἔλαχεν : a1

1:18 ἐκτίσατο; ἐλάκησεν; ἐξεχύθη : a5 – hierdie werkwoorde druk verhaalmomente in Petrus se redevoering uit.

1:19 ἐγένετο : a1 – die proses word deur die aoristos in sy totaliteit voorgestel.

1:21 εἰσῆλθεν; ἐξῆλθεν : a1 – Moulton (1963:71) meen dat ons hier met lineêre aoristos-werkwoorde te make het. Hy erken dat sy reël dat die imperfektum lineêre aksie en die aoristos punktuele aksie uitdruk, daarmee onder druk kom. Ook Moule (1963:13) vind hierdie werkwoorde “a very difficult exception to explain away...” Hier word egter geen lineêre aksies deur die aoristos uitgedruk nie, maar eerder aksies wat in hulle totaliteit beskryf word.

1:22 ἀνελήμφθη : a1 – die voltooide gebeurtenis van die hemelvaart.

5.3 Handeling 1:23-2:14a (narratief en direkte rede)

1:23 ἔστησαν : a5

1:23 ἐπεκλήθη : a1

1:24 εἶπαν : a5

1:24 ἐξελέξω : a1 – voltooide aksies word vertel.

1:25 παρέβη : a1 – voltooide aksies word vertel.

1:26 ἔδωκαν : a5

1:26 ἔπεσεν : a5

1:26 συγκατεψηφίσθη : a5

2:1 ἦσαν : i5

2:2 ἐγένετο; ἐπλήρωσεν; 2:3 ὥφθησαν; ἐκάθισεν; 2:4 ἐπλήσθησαν; ἤρξαντο : a5 – alhoewel hierdie ses aoristos-werkwoorde verskillende agente het, kan ons hulle saamgroepeer. Fanning (1990:243) wys dat hierdie werkwoorde tot doel het om die verhaal vinnig voort te laat beweeg. Na my mening gaan dit hier nie oor die spoed van die verhaal nie, maar oor die feit dat hoofmomente in die verhaal vertel word.

2:2 ἦσαν : i5 – hierdie imperfektum staan in 'n perifrastiese konstruksie met καθήμενοι en skilder die agtergrond.

2:4 ἐδίδου : i3 – hier vind herhaalde aksies deur dieselfde agent (πνεύματος ἁγίου) plaas (Wallace 1996:546). Daarom maak ons hier die keuse vir iteratiewe handeling.

2:5 ἦσαν : i5 – die imperfektum staan in ‘n perifrastiese konstruksie met κατοικοῦντες en word gebruik om die agtergrond van die verhaal te skets.

2:6 συνῆλθεν; συνεχύθη : a5 – die hoofmomente van die verhaal word geteken.

2:6 ἦκουον : i5 – die voorafgaande twee aoristos-werkwoorde het die hoofmomente beskryf. Nou gaan die skrywer daartoe oor om die agtergrond te skets. Wallace (1996:543) sien hier ‘n imperfektum wat voortgang aandui. Dit is moontlik, maar gesien die kontras tussen die eerste twee aoristos-werkwoorde van vers 6 en hierdie imperfektum, kies ek eerder vir die verklaring dat die agtergrond geskets word.

2:7 ἐξίσταντο; ἐθαύμαζον : i1 – Robertson (1934:883) sien hier en in vers 12, waar soortgelyke werkwoorde gebruik word, dat ons te make het met die imperfektum wat die agtergrond skilder. Die direkte rede van verse 7b-11 word egter hier en in vers 12 omring deur vier imperfektums van soortgelyke betekenis. Dit dui baie duidelik op ‘n voortgaande proses van verbasing en verwondering.

2:8 ἐγεννήθημεν : a1

2:12 ἐξίσταντο; διηπόρουν : i1 – sien opmerkings by 2:7 vir hierdie twee werkwoorde.

2:13 ἔλεγον : i1

2:14 ἐπῆρεν; ἀπεφθέγξατο : a5

5.4 Handeling 2:14b-36 (redevoering van Petrus op die Pinksterdag)

2:22 ἐποίησεν : a5 – hierdie werkwoord druk ‘n verhaalmoment in Petrus se redevoering uit; dieselfde geld vir die volgende twee aoristos-werkwoorde.

2:23 ἀνείλατε : a5

2:24 ἀνέστησεν : a5

2:24 ἦν : i1

2:25 προορώμην : i1 – die woorde διὰ παντός versterk hierdie gebruik; juis om die voortgaande aard van die handeling aan te dui, word hier nie van ‘n praesens gebruik gemaak nie, maar van ‘n imperfektum.

2:26 ηὐφράνθη; ἠγαλλιάσατο : a1

2:28 ἐγνώρισας : a1

2:29 ἐτελεύτησεν; ἐτάφη : a1

2:30 ὤμοσεν : a1

2:31 ἐλάλησεν : a1

2:31 ἐγκατελείφθη; εἶδεν : a1 – aksies wat ekstern beskou word.

2:32 ἀνέστησεν : a5 – verhaalmoment.

2:33 ἐξέχεεν : a1

2:34 ἀνέβη : a1

2:34 εἶπεν : a1

2:36 ἐποίησεν : a1

2:36 ἐσταυρώσατε : a1

5.5 Handeling 2:37-3:12a (narratief en direkte rede)

2:37 κατενύγησαν : a4 – dui op die reaksie by die luisteraars wat as 'n gebeure in sy geheel voorgestel word.

2:37 εἶπον : a5

2:40 διεμαρτύρατο : a5 – hoofmoment van die verhaal.

2:40 παρεκάλει : i1 – gelyktydig met διεμαρτύρατο (getuienis) vind die handeling vervat in παρεκάλει (aansporing) plaas.

2:41 ἐβαπτίσθησαν; προσετέθησαν : a5 – dui die hoofmomente van die verhaal aan.

2:42 ἦσαν : i1 – hierdie imperfektum staan in 'n perifrastiese konstruksie met προσκαρτεροῦντες en dui op 'n duratiewe handeling.

2:43 ἐγίνετο; ἐγίνετο; 2:44 ἦσαν : i5 – deel van die sogenaamde *summaria* in Handeling.

2:44 εἶχον : i1 – deel van 'n ingebedde sin.

2:45 ἐπίπρασκον; διεμέριζον : i5 – deel van die sogenaamde *summaria* in Handeling.

2:45 εἶχεν : i1 – voortgaande handeling.

2:46 μετελάμβανον : i5 – deel van die *summaria* in Handeling.

2:47 προσετίθει : i3 – Wallace (1996:547) wys tereg daarop dat ons hier met 'n herhaalde handeling in die verlede te make het. Hierdie herhaalde handeling geskied deur dieselfde agent.

3:1 ἀνέβαινον : i1 – die imperfektum gee 'n lewendige beskrywing (Rienecker 1976:268). “Hulle was oppad op...”, soos sommige dit wil verstaan, sou in Lukaanse Grieks waarskynlik soos volg gelees het: ἦσαν ἀναβαίνοντες (Haenchen 1971:198).

3:2 ἐβαστάζετο : i1 – gelyktydige aksie: terwyl hulle besig was om op te gaan na die tempel, is hierdie man aangedra. By Wallace (1996:544) val hierdie gebruik onder die klas *progressive (descriptive) imperfect* – hieronder klassifiseer hy dan sowel lewendigheid as gelyktydigheid.

3:2 ἐτίθουν : i2 – die konteks dui op hierdie gebruik: καθ' ἡμέραν (Burton 1906:38).

3:3 ἡρώτα : i2 – Robertson (1934:884) is na my mening reg wanneer hy sê dat “the notion of repetition is clearly present in ἡρώτα ἐλεημοσύνην...”. Dit sluit ook aan by wat gesê is in vers 2.

3:4 εἶπεν : a5

3:5 ἐπείχεν : i5 – agtergrondskildering.

3:6 εἶπεν : a5

3:7 ἤγειρεν : a5 – teenoor die agtergrondskildering in vers 5 met die gepaardgaande afname in tempo, volg die gebeure mekaar hier vinnig op. Dié gebruik van die aoristos staan hier dus in kontras tot die gebruik van die imperfektum.

3:7 ἐστερεώθησαν : a5

3:8 ἔστη : a5 – dieselfde geld hier as by ἤγειρεν (vers 7).

3:8 περιεπάτει : i4 – die begin van die loop-aksie word aangedui (Wallace 1996:544).

3:8 εἰσῆλθεν : a5

3:9 εἶδεν : a5

3:10 ἐπεγίνωσκον : i5 – agtergrondskildering.

3:10 ἐπλήσθησαν : a1 – hierdie gebruik lê opgesluit in die betekenis van die werkwoord (Zerwick en Grosvenor 1974:357).

3:11 συνέδραμεν : a5 – ‘n hoofmoment van die verhaal word aangedui.

3:12 ἀπεκρίνατο : a5

5.6 Handeling 3:12b-26 (redevoering van Petrus in die pilaargang van Salomo)

3:13 ἐδόξασεν : a1

3:13 παρεδώκατε; ἡρνήσαθε : a1

3:14 ἡρνήσαθε; ἠτήσαθε; 3:15 ἀπεκτείνετε : a5 – hierdie werkwoorde druk verhaalmomente in Petrus se redevoering uit.

3:15 ἤγειρεν : a5 – verhaalmoment.

3:16 ἑστερέωσεν; ἔδωκεν : a1 – die voltooide gebeure van verse 6-8 word hier weergegee.

3:17 ἐπράξατε : a1

3:18 προκατήγγειλεν : a1 – Burton (1898:53) wys daarop dat die aoristos infinitief παθεῖν toekoms uitdruk uit die gesigspunt van die hoofwerkwoord van bewering (προκατήγγειλεν) wat hier voltooidheid uitdruk.

3:18 ἐπλήρωσεν : a3 – dit wat reeds vroeër verkondig is (προκατήγγειλεν), is na 'n lang tyd vervul. Fanning (1990:263-264) wys daarop dat hierdie gebruik dikwels voorkom by werkwoorde wat klimaks en voltooiing uitdruk, soos hier die geval is.

3:21 ἐλάλησεν : a4 – verskillende aksies as totale gebeurtenis.

3:22 εἶπεν : a1

3:24 ἐλάλησαν; κατήγγειλαν : a1

3:25 διέθετο : a2 – die begin van 'n langdurige aksie word hier aangedui.

3:26 ἀπέστειλεν : a1 – die partisipium εὐλογοῦντα (praesens) druk doel uit; aangesien die doel bereik word as 'n gevolg van die aksie van die hoofwerkwoord, moet die aksie van die hoofwerkwoord in tyd voor die aksie van die partisipium wees – vir hierdie doel word die aoristos gebruik (Wallace 1996:635).

5.7 Handeling 4:1-8a (narratief en direkte rede)

4:1 ἐπέστησαν; 4:3 ἐπέβαλον; ἔθεντο : a5 – hier vind ons aoristos-werkwoorde wat die hoofmomente van die verhaal aandui.

4:3 ἦν : i5 – die hoofmomente van hierbo word afgewissel met agtergrond.

4:4 ἐπίστευσαν : a2 – die geloof begin hier as 'n langdurige proses (Zerwick 1974:360).

4:4 ἐγενήθη : a1 – die gebeure word in totaliteit weergegee.

4:5 ἐγένετο : a5 – hierdie aoristos druk die verbale gedagte saam met die infinitief συναχθῆναι uit; dit dui die hoofmomente van die verhaal aan.

4:6 ἦσαν : i1

4:7 ἐπυνθάνοντο : i1 – Moulton (1963:64-65) wys dat dit by imperfektum-werkwoorde van vraag en opdrag gaan oor onvoltooide aksies in die verlede. Hierdie werkwoorde wag vir 'n vervulling in 'n verdere aksie deur 'n ander agent. Dit is ook die geval met hierdie werkwoord.

4:7 ἐποιήσατε : a1

4:8 εἶπεν : a5

5.8 Handeling 4:8b-12 (redevoering van Petrus voor die Joodse Raad)

4:10 ἐσταυρώσατε : a1

4:10 ἤγειρεν : a1

5.9 Handeling 4:13-5:29a (narratief en direkte rede)

4:13 ἐθαύμαζον; ἐπεγίνωσκόν : i5

4:13 ἦσαν : i1 – Wallace (1996:552-553) plaas hierdie werkwoord onder die kategorie van imperfektum-werkwoorde wat in die indirekte rede behou is. Daarby erken hy egter dat dit ‘n vertalingskategorie is en nie ‘n sintaktiese kategorie nie. Na my mening gaan dit hier eenvoudig oor ‘n handeling of toestand wat vanuit die oogpunt van die skrywer voortgaande is in die verlede.

4:14 εἶχον : i5

4:15 συνέβαλλον : i4 – dui op die begin van die beraadslaging; die eintlike beraadslaging word weergegee in die volgende verse.

4:18 παρήγγειλαν : a5

4:19 εἶπον : a5

4:20 εἶδαμεν; ἠκούσαμεν : a1 – voltooide aksies word in totaliteit beskou.

4:21 ἀπέλυσαν : a5 – hoofmoment van die verhaal.

4:21 ἐδόξαζον : i1 – Wallace (1996:543) sien hier ‘n progressiewe (beskrywende) imperfektum. Daaronder klassifiseer hy sowel werkwoorde wat lewendigheid uitdruk, as werkwoorde wat gelyktydigheid uitdruk. Na my mening gaan dit hier oor ‘n lewendige beskrywing van die aksie.

4:22 ἦν : i5

4:23 ἦλθον; ἀπήγγειλαν : a5

4:23 εἶπαν : a1 – voltooide gebeurtenis.

4:24 ἦραν : a5

4:24 εἶπαν : a5

4:25 ἐφρύαξαν; ἐμελέτησαν : a1 – verse 25-28 wat hier behandel word, het almal te make met voltooide gebeure in die verlede.

4:26 παρέστησαν; συνήχθησαν : a1

4:27 συνήχθησαν : a1

4:27 ἔχρισας : a1

4:28 προώρισεν : a1

4:31 ἐσαλεύθη : a6 – hierdie aoristos dui 'n skielike gebeurtenis aan.

4:31 ἦσαν : hierdie imperfektum is deel van 'n perifrastiese konstruksie wat gelyk is aan 'n plusquamperfektum.

4:31 ἐπλήσθησαν : a5

4:31 ἐλάλουν : i3 – dit was 'n voortgaande saak in die sin dat dit herhaaldelik plaasgevind het.

4:32 ἦν : i5

4:32 ἔλεγεν : i5

4:32 ἦν : i5

4:33 ἀπεδίδουν : i2 – hierdie imperfektum dui 'n gewoontehandeling aan.

4:33 ἦν : i1

4:34 ἦν : i5

4:34 ὑπῆρχον : i1

4:34 ἔφερον : i5 – Moulton (1963:67) wys daarop dat hierdie en die volgende twee werkwoorde iteratief van aard is. Na my mening gaan die skrywer egter voort om, soos in die vorige verse, die agtergrond te skets.

4:35 ἐτίθουν : i5

4:35 διεδίδετο : i5

4:35 εἶχεν : i1 – 'n ingebedde sin by agtergrond.

4:37 ἤνεγκεν; ἔθηκεν : a5 – Zerwick (1974:363) wys dat die aoristos-werkwoorde in hierdie verse besondere gevalle is van die algemene praktyk wat in verse 34 e.v. beskryf word. Na my mening gaan dit egter daaroor dat die skrywer weer die draad van die verhaal optel en die hoofmomente van die verhaal met behulp van hierdie aoristos-werkwoorde weergee.

5:1 ἐπώλησεν : a5

5:2 ἐνοσφίσατο; ἔθηκεν : a5

5:3 εἶπεν : a5

5:3 ἐπλήρωσεν : a1

5:4 ἔμενεν : i1 – voortgaande toestand.

5:4 ὑπῆρχεν : i1 – voortgaande toestand.

5:4 ἔθου : a1

5:4 ἐψεύσω : a1

5:5 ἐξέψυξεν : a5 – Wallace (1996:559) meen dat dit hier gaan oor die einde van ‘n langdurige proses weens die semantiek van die werkwoord. Hier is egter nie sprake van die einde van ‘n proses nie, maar word blote eenmaligheid uitgedruk. Op hierdie manier word die hoofmoment van die verhaal vertel.

5:5 ἐγένετο : a1 – Robertson (1934:833) wys tereg dat dit hier gaan oor ‘n konstatiewe aoristos wat die aksie slegs as geheel weergee.

5:6 συνέστειλαν; ἔθαψαν : a5

5:7 ἐγένετο : a1 – die aksie word as geheel beskou.

5:7 εἰσῆλθεν : a5

5:8 ἀπεκρίθη : a5

5:8 ἀπέδοοθε : a1

5:8 εἶπεν : a5

5:9 συνεφωνήθη : a1

5:10 ἔπεσεν; ἐξέψυξεν : a5

5:10 εὔρον : a5

5:10 ἔθαψαν : a5

5:11 ἐγένετο : a5

5:12 ἐγίνετο : i3 – volgens Burton (1906:58) is hierdie imperfektum slegs een van drie imperfektum-vorme van γίνομαι. Daarteenoor staan 464 aoristos-medium gevalle en 39 aoristos-passief gevalle. Hierdie seldsame geval word hier gebruik om herhaalde handelinge uit te druk.

5:12 ἦσαν : i2 – Zerwick (1974:365) vertaal hier met *they all used to be, they used to meet*. Volgens hom is hier sprake van ‘n *frequentative imperfect* – na my mening gaan dit hier oor ‘n gewoontehandeling.

5:13 ἐτόλμα : i5

5:13 ἐμεγάλυνεν : i5

5:14 προσετίθεντο : i2

5:16 συνήρχετο : i2

5:16 ἐθεραπεύοντο : i3

5:17 ἀναστάς : a5

5:17 ἐπλήσθησαν : a1

5:18 ἐπέβαλον; ἔθεντο : a5

5:19 εἶπεν : a5

5:21 εἰσῆλθον : a5

5:21 ἐδίδασκον : i4 – die begin van die leeraksie word deur middel van die imperfektum aangedui.

5:21 συνεκάλεσαν; ἀπέστειλαν : a5

5:22 εὗρον : a5

5:22 ἀπήγγειλαν : a5 – die konteks word geskep vir die uiteindelijke gesprek tussen die apostels en die Joodse Raad.

5:23 εὗρομεν : a1

5:23 εὗρομεν : a1

5:24 ἤκουσαν : a1

5:24 διηπόρουν : i5

5:25 ἀπήγγειλεν : a5

5:25 ἔθεσθε : a1 – teenoor die praesens εἰσὶν plaas die skrywer die aoristos om die kontras aan te dui (sien ook Fanning 1990:312-313).

5:26 ἦγεν; ἐφοβοῦντο : i1 – volgens Fanning (1990:167) word die imperfektum hier gebruik om te wys op kollektiewe handeling waarvan die voortgang beklemtoon word, sonder klem op die begin of einde van die handeling.

5:27 ἔστησαν; ἐπηρώτησεν : a5 – die verhaal word verder vertel.

5:28 παρηγγείλαμεν : a1 – voltooide handeling waarvan ons in 4:18 kan lees.

5:29 εἶπαν : a5

5.10 Handeling 5:29b-32 (redevoering van Petrus voor die Joodse Raad)

5:30 ἤγειρεν : a5 – verhaalmoment in die redevoering.

5:30 διεχειρίσαθε : a5 – verhaalmoment in die redevoering.

5:31 ὑψωσεν; 5:32 ἔδωκεν : a1 – die aoristos-werkwoorde in hierdie paragraaf verwys na handeling wat in die verlede reeds voltooi is.

5.11 Handeling 5:33-7:2a (narratief en direkte rede)

5:33 διεπρίοντο; ἐβούλοντο : i5 – Burton (1906:58) meen dat die tweede werkwoord hier juis in die imperfektum staan as gevolg van die voorkeur wat hierdie werkwoord vir die imperfektum-tydvorm vertoon. Dit is, na my mening, nie die bepalende faktor nie – die skrywer wil hier doelbewus die agtergrond skets.

5:34 ἐκέλευσεν : a5 – teenoor die agtergrondschildering van vers 33 kry ons hier dat die hoofmomente van die verhaal verder gevoer word.

5:35 εἶπεν : a5

5:36 ἀνέστη : a1

5:36 προσεκλήθη : a4 – ‘n reeks van aksies word eenvoudig as totale gebeurtenis voorgestel; dieselfde vind ons ook by διελύθησαν (einde van vers 36) en διεσκορπίσθησαν (einde van vers 37). McKay (1994:30) wys op hierdie gebruik van die aoristos.

5:36 ἀνηρέθη : a1

5:36 ἐπείθοντο : i1 – teenoor die voorafgaande aoristos van afsterwe / dood (ἀνηρέθη) kry ons ‘n imperfektum wat dui op ‘n tyd van voortgang / onvoltooidheid. Dieselfde gebruik vind ons ook aan die einde van vers 37.

5:36 διελύθησαν : a4

5:36 ἐγένοντο : a1

5:37 ἀνέστη; ἀπέστησεν; ἀπώλετο : a1

5:37 ἐπείθοντο : i1

5:37 διεσκορπίσθησαν : a4

5:39 ἐπείθησαν : a3 – hierdie gebruik word deur Wallace (1996:559-560) ‘n *Consummative (Culminative, Ecstatic, Effective) Aorist* genoem. Hierin kom die element van voltooiing en effektuering dus duidelik na vore.

5:40 παρήγγειλαν; ἀπέλυσαν : a5 – Fanning (1990:166-167) meen dat ons hier te make het met ‘n kollektiewe pluraliteit: daar is verskillende individuele handeling, maar dit word saam gedoen. Dit moet egter duidelik gestel word dat dit hier gaan oor een handeling (met ‘n meervoudige onderwerp) waardeur die hoofmomente van die verhaal vertel word.

5:41 ἐπορεύοντο : i5 – Moulton (1963:66) noem hierdie gebruik ‘n beskrywende imperfektum (‘n soortgelyke kategorie as waarmee ek in i5 werk). Volgens hom word hierdie imperfektums gebruik om die verhaal interessant te maak, en hulle duur voort totdat daar ‘n aoristos-werkwoord volg om rigting aan die beskrywing te gee. In sommige gevalle, soos hier, word die beskrywing egter sonder die klimaks van die aoristos gelaat.

5:41 κατηξιώθησαν : a1 – die aoristos dui ‘n voltooide handeling aan.

5:42 ἐπαύοντο : i5

6:1 ἐγένετο : a5 – die verhaal word vertel.

6:1 παρεθεωροῦντο : i1 – hier gaan dit oor ‘n voortgaande saak. Die woorde ἐν τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ versterk hierdie gedagte (Wallace 1996:543-544).

6:2 εἶπαν : a5

6:5 ἤρεσεν : a5

6:5 ἐξελέξαντο : a5

6:6 ἔστησαν : a1 – hierdie aoristos staan in ‘n bysin.

6:6 ἐπέθηκαν : a5 – hier gaan dit oor ‘n hoofmoment van die verhaal; die agente is in hierdie geval die apostels.

6:7 ἤρξανεν : i5

6:7 ἐπληθύνετο : i5

6:7 ὑπήκουον : i5

6:8 ἐποίει : i5 – die agtergrond van die verhaal word geskets.

6:9 ἀνέστησαν : a5

6:10 ἴσχυον : i1

6:10 ἐλάλει : i2

6:11 ὑπέβαλον; 6:12 συνεκίνησαν; συνήρπασαν; ἤγαγον; 6:13 ἔστησαν : a5 – opvallend in verse 11-13 is die spoed waarmee die vertelling beweeg, veral in vers 12.

Die skrywer vermag dit deur die gebruik van aoristos-werkwoorde om die gebeure vinnig op mekaar te laat volg.

6:14 παρέδωκεν : a1 – hier word verwys na ‘n voltooide aksie – Moses het immers reeds lank tevore die sedes oorgelewer.

6:15 εἶδον : a5

7:1 εἶπεν : a5

7:2 ἔφη : a5 – alhoewel ἔφη die aoristos of imperfektum van φημί kan wees, is ek van mening dat ons hier met ‘n aoristos te make het. Dit vorm daarom ‘n hoofmoment van die verhaal.

5.12 Handeling 7:2b-53 (redevoering van Stefanus)

7:2 ὥφθη; 7:3 εἶπεν : a5 – baie van die volgende aoristos-werkwoorde in par. 5.12 druk die verhaalmomente in Stefanus se redevoering uit, en word daarom met a5 aangedui.

7:4 κατώκησεν : a5

7:4 μετώκισεν; 7:5 ἔδωκεν; ἐπηγγείλατο; 7:6 ἐλάλησεν; 7:7 εἶπεν; 7:8 ἔδωκεν : a5

7:8 ἐγέννησεν : a5

7:8 περιέτεμεν : a5

7:9 ἀπέδοντο : a5

7:9 ἦν : i1

7:10 ἐξείλατο; ἔδωκεν : a5

7:10 κατέστησεν : a5

7:11 ἦλθεν : a5

7:11 ηὔρισκον : i1 – veral in negatiewe sinne dui die imperfektum op herhaalde weerstand en voortdurende onvermoë (Fanning 1990:177).

7:12 ἐξάπεστειλεν : a5

7:13 ἀνεγνωρίσθη : a5

7:13 ἐγένετο : a1

7:14 μετεκαλέσατο : a5

7:15 κατέβη; ἐτελεύτησεν : a5

7:16 μετετέθησαν; ἐτέθησαν : a5

7:16 ὠνήσατο : a1

7:17 ἤγγιζεν : i1 – die imperfektum dui hier op onvoltooidheid. Dit skep die verwagting dat die vervulling wel oppad is.

7:17 ὡμολόγησεν : a1

7:17 ἠύξησεν; 7:17 ἐπληθύνθη : a5

7:18 ἀνέστη : a5

7:18 ἦδει : i1 – hierdie is streng gesproke nie 'n imperfektum nie, maar funksioneer wel soos een. Aangesien οἶδα, as perfektum, effektief met 'n praesens vertaal kan word, word sy plusquamperfektum as imperfektum vertaal.

7:19 ἐκάκωσεν : a5

7:20 ἐγεννήθη : a5

7:20 ἦν : i5

7:20 ἀνετράφη : a5

7:21 ἀνείλατο : a5

7:21 ἀνεθρέψατο : a5

7:22 ἐπαιδεύθη : a5

7:22 ἦν : i1

7:23 ἐπληροῦτο : i5

7:23 ἀνέβη : a5

7:24 ἡμύνατο; ἐποίησεν : a5

7:25 ἐνόμιζεν : i5

7:25 συνῆκαν : a5

7:26 ὥφθη : a5

7:26 συνήλλασεν : i6 – die handeling was onsuksesvol en daarom gebruik die skrywer die konatiwe imperfektum (Fanning 1990:25). Die onvoltooidheid van die imperfektum is hier baie spesifiek 'n gebrek aan voltooiing – sien ook Wallace (1996:550-551) en Moule (1963:9).

7:27 ἀπώσατο : a5

7:27 κατέστησεν : a1

7:28 ἀνείλες : a1

7:29 ἔφυγεν; ἐγένετο; ἐγέννησεν : a5

7:30 ὥφθη : a5

- 7:31 ἐθαύμαζεν : i5
 7:31 ἐγένετο : a5
 7:32 ἐτόλμα : i5
 7:33 εἶπεν : a5
 7:34 εἶδον; ἤκουσα; κατέβην : a1
 7:35 ἡρνήσαντο : a1
 7:35 κατέστησεν : a1
 7:36 ἐξήγαγεν : a5
 7:38 ἐδέξατο : a1
 7:39 ἠθέλησαν; ἀπώσαντο; ἐστράφησαν : a5
 7:40 ἐξήγαγεν : a1
 7:40 ἐγένετο : a1
 7:41 ἐμοσχοποίησαν; ἀνήγαγον : a5
 7:41 εὐφραίνοντο : i1
 7:42 ἔστρεψεν; παρέδωκεν : a5
 7:42 προσηνέγκατέ : a1
 7:43 ἀνελάβετε; ἐποιήσατε : a1
 7:44 ἦν : i5
 7:44 διετάξατο : a1
 7:45 εἰσήγαγον : a5
 7:45 ἐξῶσεν : a5
 7:46 εὗρεν; ἠτήσατο : a5
 7:47 οἰκοδόμησεν : a5
 7:50 ἐποίησεν : a1
 7:52 ἐδίωξαν; ἀπέκτειναν : a1
 7:52 ἐγένεσθε; 7:53 ἐλάβετε; ἐφυλάξατε : a1

5.13 Handeling 7:54-10:34a (narratief en direkte rede)

7:54 διεπρίοντο; ἔβρυχον : i5 – Wallace (1996:545) meen dat ons hier met ‘n ingressiewe imperfektum te make het; volgens hom kom hierdie tipe imperfektum

dikwels voor om 'n verandering van onderwerp aan te dui. Na my mening gebruik die skrywer die imperfektums egter om die agtergrond van die verhaal te skilder.

7:55 εἶδεν; 7:56 εἶπεν : a5

7:57 συνέσχον; ὥρμησαν : a5

7:58 ἐλιθοβόλουν : i1 – die handeling het 'n geruime tyd voortgeduur.

7:58 ἀπέθεντο : a5

7:59 ἐλιθοβόλουν : i1 – die handeling het 'n geruime tyd voortgeduur.

7:60 ἔκραζεν : a5

7:60 ἐκοιμήθη : a2 – Moulton (1963:72) pleit daarvoor dat ons by hierdie werkwoord met 'n ingressiewe aoristos te make het. Hierdie gebruik kom veral voor by werkwoorde wat 'n toestand uitdruk; dit dui dan op die aanvangspunt van hierdie toestand. Ek volg Moulton in sy verklaring van hierdie werkwoord – sien ook Burton (1906:47-48, 56) en Robertson (1934:834).

8:1 ἦν : i5 – hierdie imperfektum staan in 'n perifrastiese konstruksie met die praesens partisipium συνευδοκῶν en skets die agtergrond.

8:1 ἐγένετο : a5

8:1 διεσπάρησαν : a5

8:2 συνεκόμισαν; ἐποίησαν : a5

8:3 ἐλυμαίνετο; 8:3 παρεδίδου : i3 – iteratiewe / herhaalde handeling deur dieselfde persoon (Fanning 1990:245-246).

8:4 διῆλθον : a5

8:5 ἐκήρυσσεν : i3

8:6 προσεῖχον : i5

8:6 ἐποίει : i3 – herhaalde handeling deur dieselfde agent.

8:7 ἐξήρχοντο : i1

8:7 ἐθεραπεύθησαν : a6 – In vers 7 vind ons eers 'n imperfektum en daarna 'n aoristos. Waarskynlik word die imperfektum gebruik om aan te toon dat die uitgaan van die onreine geeste 'n proses was, terwyl die aoristos 'n skielike gebeurtenis aandui.

8:8 ἐγένετο : a5

8:9 προῦπήρχεν : i1 – dui op 'n voortgaande aksie in die verlede.

8:10 προσεῖχον; 8:11 προσεῖχον : i5

8:12 ἐπίστευσαν : a2 – die begin van ‘n langdurige aksie.

8:12 ἐβαπτίζοντο : i3

8:13 ἐπίστευσεν : a5

8:13 ἦν : i1 – hierdie imperfektum staan in ‘n perifrastiese konstruksie met die praesens partisipium προσκατερῶν; hier druk dit ‘n duratiewe handeling uit.

8:13 ἐξίστατο : i5

8:14 ἀπέστειλαν : a5 – die aoristos staan hier in ‘n duidelike verband met die perfektum δέδεκται. Die perfektum het plaasgevind voor die aoristos-handeling en die gevolge duur steeds voort, terwyl die aoristos ‘n hoofmoment van die verhaal aandui.

8:15 προσήύξαντο : a5

8:16 ἦν; ὑπῆρχον : hierdie imperfektums is deel van ‘n perifrastiese konstruksie wat gelyk is aan ‘n plusquamperfektum.

8:17 ἐπετίθεσαν : i3 – herhaalde handelinge deur dieselfde agent.

8:17 ἐλάμβανον : i3 – distributiewe handelinge.

8:18 προσήνεγκεν : a5

8:20 εἶπεν : a5

8:20 ἐνόμισας : a1

8:24 εἶπεν : a5

8:25 ὑπέστρεφον; εὐηγγελίζοντο : i5

8:26 ἐλάλησεν : a5

8:27 ἐπορεύθη : a5

8:27 ἦν : i5

8:28 ἦν : i1 – hierdie imperfektum staan in ‘n perifrastiese konstruksie met ὑποστρέφων en druk ‘n voortgaande aksie uit.

8:28 ἀνεγίνωσκεν : i1 – Fanning (1990:314-315) maak duidelik dat beide imperfektums in vers 28 progressie uitdruk. Die aksies wat beskryf word, is “aan die gang”.

8:29 εἶπεν : a5

8:30 ἤκουσεν; εἶπεν : a5

8:31 εἶπεν : a5

8:31 παρεκάλειν : a5 – Moulton (1963:65) maak onder die aspek van die imperfektum die opmerking dat werkwoorde van versoek in die imperfektum die gedagte van

onvoltooidheid bevat – dit wag dus nog vir vervulling. Indien werkwoorde van versoek egter in die aoristos voorkom, wag dit nie vir vervulling nie, maar eis dit gehoorsaamheid. Na my mening is dit nie wat die skrywer met die aoristos παρεκάλεσέν wil oordra nie; hy is bloot besig om die hoofmomente van die verhaal te vertel.

8:32 ἀνεγίνωσκεν : i1

8:32 ἦν : i5

8:32 ἤχθη : a1

8:33 ἦρθη : a1

8:34 εἶπεν : a5

8:35 εὐηγγελίσατο : a5

8:36 ἐπορεύοντο : i1 – voortgaande handeling.

8:36 ἦλθον : a5

8:38 ἐκέλευσεν : a5 – in hierdie vers vind ons drie aoristos-werkwoorde waarmee die basiese verhaal vertel word.

8:38 κατέβησαν : a5

8:38 ἐβάπτισεν : a5

8:39 ἀνέβησαν : a1

8:39 ἦρπασεν : a5

8:39 εἶδεν : a5

8:39 ἐπορεύετο : i1 – hierdie imperfektum voeg ‘n lewendige beskrywing aan die basiese verhaal toe. Dit word aangehelp d.m.v. die partisipium χαίρων (Fanning 1990:243-244).

8:40 εὐρέθη : a5

8:40 εὐηγγelizετο : i1 – hierdie imperfektum dui aan dat die aksie ‘n voortgaande saak was. Die konteks wys dit ook: τὰς πόλεις πάσας.

9:2 ἠτήσατο : a5

9:3 ἐγένετο : a5

9:3 περιήστραψεν : a6 – skielike gebeurtenis wat versterk word deur die woord ἐξαίφνης.

9:4 ἤκουσεν : a5

9:5 εἶπεν : a5

9:8 ἡγέρθη : a5

9:8 ἔβλεπεν : i5

9:8 εἰσήγαγον : a5

9:9 ἦν : i1 – hierdie imperfektum staan in ‘n perifrastiese konstruksie met βλέπων en druk ‘n voortgaande handeling uit.

9:9 ἔφαγεν; ἔπιεν : a5

9:10 ἦν : i5

9:10 εἶπεν; εἶπεν : a5

9:12 εἶδεν : a1 – hierdie werkwoord van persepsie word opgevolg deur ‘n akkusatief en partisipium. Die aspek wat die skrywer hier wil uitdruk, is voltooidheid, en daarom word die aoristos partisipium gebruik.

9:13 ἀπεκρίθη : a5

9:13 ἤκουσα : a1

9:13 ἐποίησεν : a1 – hierdie aoristos wys op voltooide handeling sonder om dit verder te definieer.

9:15 εἶπεν : a5

9:17 ἀπηλθεν; εἰσῆλθεν; εἶπεν : a5

9:17 ἦρχου : i1 – hierdie werkwoord van beweging staan in ‘n bywoordelike frase en druk voortgang uit (Fanning 1990:171).

9:18 ἀπέπεσαν : a5

9:18 ἀνέβλεψεν; ἐβαπτίσθη : a5

9:19 ἐνίσχυσεν : a2 – die begin van ‘n langdurige proses.

9:19 ἐγένετο : a5

9:20 ἐκήρυσσεν : i4 – εὐθέως dui aan dat dit die begin van ‘n langdurige gebeurtenis is.

9:21 ἐξίσταντο : i5

9:21 ἔλεγον : i5 – Fanning (1990:287-288) maak hier ‘n moeilike onderskeid: volgens hom word uitinge op spesifieke geleenthede in die aoristos geplaas, terwyl algemene verwysings na uitinge meer waarskynlik in die imperfektum geplaas sal word – dit is wat in hierdie vers die geval sou wees. Ek is egter van mening dat die skrywer eenvoudig agtergrond-inligting wou invoeg en vir dié doel die imperfektum gebruik het.

9:22 ἐνεδυναμούτο; συνέχυνεν : i5

9:23 ἐπληροῦντο : i1 – dui op ‘n voortgaande aksie.

9:23 συνεβουλεύσαντο : a5

9:24 ἐγνώσθη : a5

9:24 παρετηροῦντο : i1 – hierdie imperfektum dui hier op ‘n voortgaande aksie; dit word versterk deur die woorde ἡμέρας τε καὶ νυκτός.

9:25 καθήκαν : a5

9:26 ἐπείραζεν : i1

9:26 ἐφοβοῦντο : i1 – Fanning (1990:137) wys tereg daarop dat hierdie imperfektum die toestand van vrees aanbied as voortgaande.

9:27 ἤγαγεν; διηγῆσατο : a5

9:27 εἶδεν : a1

9:27 ἐλάλησεν : a1

9:27 ἐπαρρησιάσατο : a1

9:28 ἦν : i3 – hierdie imperfektum staan in ‘n perifrastiese konstruksie met beide εἰσπορευόμενος en ἐκπορευόμενος en druk herhaalde handeling uit.

9:29 ἐλάλει; συνεζήτει : i5

9:29 ἐπεχείρουν : i1

9:30 κατήγαγον; ἐξάπέστειλαν : a5

9:31 εἶχεν : i5

9:31 ἐπληθύνετο : i5

9:32 ἐγένετο : a5

9:33 εὗρεν : a5

9:33 ἦν : hierdie imperfektum is deel van ‘n perifrastiese konstruksie wat gelyk is aan ‘n plusquamperfektum.

9:34 εἶπεν : a5

9:34 ἀνέστη : a6 – hierdie aoristos dui op ‘n skielike aksie; dit word versterk deur middel van die woord εὐθέως.

9:35 εἶδαν; ἐπέστρεψαν : a5

9:36 ἦν : i5

9:36 ἦν : i5

9:36 ἐποίει : i5

9:37 ἐγένετο; ἔθηκαν : a5

9:38 ἀπέστειλαν : a5

9:39 συνῆλθεν : a5

9:39 ἀνήγαγον : a5

9:39 παρέστησαν : a5

9:39 ἐποίει : i1

9:40 προσήξατο; εἶπεν : a5

9:40 ἤνοιξεν; ἀνεκάθισεν : a5 – Wallace (1996:558) praat hier van konstatiewe aoristos-werkwoorde (dus a1), maar in die geheel van hierdie perikoop is dit duidelik dat die skrywer die intensie het om die hoofmomente van die verhaal te vertel.

9:41 ἀνέστησεν; παρέστησεν : a5

9:42 ἐγένετο : a5

9:42 ἐπίστευσαν : a4 – verskillende opsies is hier moontlik: a2 is 'n moontlike keuse, aangesien die aksie die begin van 'n langdurige gebeurtenis kan wees, maar meer waarskynlik is a4 aangesien ons hier te make het met die aksies van veelvuldige agente wat as totale gebeurtenis deur die skrywer voorgestel word (Fanning 1990: 258-259).

9:43 ἐγένετο : a5

10:3 εἶδεν : a5

10:4 εἶπεν : a5

10:4 εἶπεν : a5

10:4 ἀνέβησαν : a1 – voltooide aksie.

10:7 ἀπῆλθεν : a1 – hierdie aoristos staan in 'n bysin.

10:8 ἀπέστειλεν : a5

10:9 ἀνέβη : a5

10:10 ἐγένετο : a5

10:10 ἤθελεν : i5

10:10 ἐγένετο : a5

10:12 ὑπῆρχεν : i1

10:13 ἐγένετο : a5

10:14 εἶπεν : a5

10:14 ἔφαγον : a1 – voltooide handeling.

10:15 ἐκαθάρισεν : a1 – voltooide handeling.

10:16 ἐγένετο : a1 – dui op 'n spesifieke afgebakende periode: ἐπὶ τρίς.

10:16 ἀνελήμφθη : a5

10:17 διηπόρει : i1 – gelyktydige handeling met ἐπέστησαν (Fanning 1990:186).

10:17 εἶδεν : a1

10:17 ἐπέστησαν : a5

10:18 ἐπυνθάνοντο : i1 – Moulton (1963:65) meen dat hierdie imperfektum 'n konatiewe krag uitdruk, aangesien dit 'n vraag is wat wag vir 'n antwoord. Ek meen egter dat ons hier 'n voorbeeld het van 'n gelyktydige handeling.

10:19 εἶπεν : a5

10:21 εἶπεν : a5

10:22 εἶπαν : a5

10:22 ἐχρηματίσθη : a1

10:23 ἐξένισεν; ἐξῆλθεν : a5

10:23 συνῆλθον : a5

10:24 εἰσῆλθεν : a5

10:24 ἦν : i5 – hierdie imperfektum staan in 'n perifrastiese konstruksie met die partisipium προσδοκῶν en word gebruik om die agtergrond van die verhaal te skets.

10:25 ἐγένετο : a5

10:25 προσεκύνησεν : a5

10:26 ἤγειρεν : a5

10:27 εἰσῆλθεν : a5 – in die voorafgaande verse is die herhaalde gebruik van die stam ἔρχομαι (aoristos: ἦλθον) opvallend (verse 23, 24, 27). Op dié manier bewerk die skrywer opeenvolging in die verhaal en daarvoor gebruik hy die aoristos-vorm.

10:28 ἔφη : a5 – alhoewel ἔφη die aoristos of imperfektum van φημί kan wees, is ek van mening dat ons hier met 'n aoristos te make het. Dit vorm daarom 'n hoofmoment van die verhaal.

10:28 ἔδειξεν : a1 – 'n voltooide en afgehandelde gebeurtenis.

10:29 ἦλθον : a1 – voltooide handeling.

10:29 μετεπέμψαθε : a1 – hierdie werkwoord dui op voltooide gebeurtenisse.

10:30 ἔφη : a5 – alhoewel ἔφη die aoristos of imperfektum van φημί kan wees, is ek van mening dat ons hier met ‘n aoristos te make het. Dit vorm daarom ‘n hoofmoment van die verhaal.

10:30 ἦμην : i1 – hierdie imperfektum staan in ‘n perifrastiese konstruksie met die partisipium προσευχόμενος en dui op die voortgang van die handeling.

10:31 εἰσηκούσθη : a1

10:31 ἐμνήσθησαν : a1

10:33 ἔπεμψα : a1

10:33 ἐποίησας : a1

10:34 εἶπεν : a5

5.14 Handeling 10:34b-43 (redevoering van Petrus in die huis van Cornelius)

10:36 ἀπέστειλεν : a1

10:37 ἐκήρυξεν : a1

10:38 ἔχρισεν : a1

10:38 διῆλθεν : a1 – Moulton (1963:72) wys tereg daarop dat ons hier te make het met ‘n konstatiewe aoristos wat die aksie as geheel beskou, sonder aandag vir die begin, voortgang of einde daarvan. Die aksie word in sy totaliteit voorgestel.

10:38 ἦν : i1 – Wallace (1996:553) wys myns insiens tereg dat die skrywer hier ‘n imperfektum gebruik om die progressiewe aard van die aksie aan te dui.

10:39 ἐποίησεν : a1

10:39 ἀνείλαν : a5 – verhaalmoment in die redevoering.

10:40 ἤγειρεν; ἔδωκεν : a5 – verhaalmomente in die redevoering.

10:41 συνεφάγομεν; συνεπίομεν : a4 – hier word ‘n reeks van aksies deur veelvuldige agente as ‘n totale gebeurtenis voorgestel (Fanning 1990:258-259)

10:42 παρήγγειλεν : a1

5.15 Handeling 10:44-11:4 (narratief en direkte rede)

10:44 ἐπέπεσεν : a5

10:45 ἐξέστησαν : a5

10:45 συνῆλθαν : a1 – Fanning (1990:249) meen dat ons in verse 44-48 te make het met ‘n reeks aoristos-werkwoorde wat die voorgrond-gebeure skets, met ‘n enkele imperfektum (ἤκουον) wat die agtergrond skets. Dit is egter nie die geval met συνῆλθαν hier in vers 45 nie, aangesien hierdie werkwoord dui op ‘n voltooide gebeurtenis.

10:46 ἤκουον : i5

10:46 ἀπεκρίθη : a5

10:47 ἔλαβον : a1 – ook in hierdie geval word Fanning (1990:249) se mening onttrag, aangesien hier ‘n aksie is wat ekstern en in totaliteit beskou word, en nie bedoel is om die agtergrond te skets nie.

10:48 προσέταξεν : a5 – Moulton (1963:65) meen dat die aoristos hier gebruik word aangesien die opdrag gehoorsaamheid en uitvoering eis. Dit pas egter beter in die konteks wanneer ons sien dat die aoristos hier die hoofmomente van die verhaal vertel.

10:48 ἠρώτησαν : a5 – ook hier word die hoofmomente vertel.

11:1 ἤκουσαν : a5

11:1 ἐδέξαντο : a1 – voltooide handeling.

11:2 ἀνέβη : a1 – hierdie aoristos staan in ‘n bysin.

11:2 διεκρίνοντο : i1 – hierdie imperfektum is ‘n belangrike deel van die verhaal.

11:3 εἰσῆλθες; συνέφαγες : a1 – voltooide handelinge.

11:4 ἐξετίθετο : i4

5.16 Handelinge 11:5-17 (redevoering van Petrus voor dié uit die besnydenis)

11:5 ἦμην : i1 – Fanning (1990:314-315) wys daarop dat hierdie werkwoord perifrasties is met die partisipium προσευχόμενος, en in hierdie geval ook progressief van aard. Dit dui dus op ‘n voortgaande handeling.

11:5 εἶδον : a5 – verhaalmoment in die redevoering.

11:5 ἦλθεν : a5 – verhaalmoment in die redevoering.

11:6 κατενόουν : i1

11:6 εἶδον : a1 – Robertson (1934:838) wys tereg daarop dat hierdie aoristos en die voorafgaande imperfektum doelbewus langs mekaar gebruik word: “in juxtaposition the aorist lifts the curtain and the imperfect continues the play.”

11:7 ἤκουσα; 11:8 εἶπον : a5 – verhaalmomente in die redevoering.

11:8 εἰσῆλθεν : a1

11:9 ἀπεκρίθη : a5 – verhaalmoment in die redevoering.

11:9 ἐκαθάρισεν : a1

11:10 ἐγένετο : a1 – ‘n spesifieke afgebakende periode word aangedui: ἐπὶ τρίς.

11:10 ἀνεσπάσθη : a5 – verhaalmoment in die redevoering.

11:11 ἐπέστησαν : a5 – verhaalmoment in die redevoering.

11:11 ἦμεν : i1

11:12 εἶπεν : a5 – verhaalmoment in die redevoering.

11:12 ἦλθον : a1 – die aoristos wys hier dat die aksie gedoen is; daar is nie sprake van prestasie of vervulling nie, maar dit dui bloot op ‘n voltooide aksie (Fanning 1990:147).

11:12 εἰσῆλθομεν : a5 – hier en in vers 13 en 15 vind ons verhaalmomente in die redevoering van Petrus.

11:13 ἀπήγγειλαν; εἶδεν : a5

11:15 ἐπέπεσεν : a5

11:16 ἐμνήσθη : a1

11:16 ἔλεγεν : i2 – tensy ons hier te make het met ‘n iteratiewe imperfektum, gaan dit hier, na my mening, oor ‘n gewoontehandeling wat gereeld en oor ‘n lang tydskedule plaasgevind het (Wallace 1996:548).

11:16 ἐβάπτισεν : a1

11:17 ἔδωκεν : a1

11:17 ἦμην : i1

5.17 Handeling 11:18-13:16a (narratief en direkte rede)

11:18 ἡσυχασαν; ἐδόξασαν : a5 - hierdie twee aoristos-werkwoorde vertel die verhaal soos dit verder verloop het. Fanning (1990:262) is van mening dat ons hier met ingressiewe aoristos-werkwoorde te make het; hierdie aoristos-werkwoorde sou dus die begin van ‘n aksie aantoon. Hierdie werkwoorde word egter eenvoudig gebruik om die feite te konstateer (Moule 1963:13).

11:18 ἔδωκεν : a1 – dui op ‘n voltooide aksie.

11:19 διῆλθον : a5

11:20 ἦσαν : i5

11:20 ἐλάλουν : i3

11:21 ἦν : i1 – voortgaande handeling.

11:21 ἐπέστρεψεν : a5

11:22 ἠκούσθη; ἐξαπέστειλαν : a5

11:23 ἐχάρη : a5

11:23 παρεκάλει : i3 – herhaalde handeling deur dieselfde agent (Fanning 1990:285).

11:24 ἦν : i5

11:24 προσετέθη : a5

11:25 ἐξῆλθεν; 11:26 ἦγαγεν : a5

11:26 ἐγένετο : a5 – Zerwick (1963:83) praat hier van 'n globale aoristos. Die aksie wat hierdie werkwoord uitdruk, kon oor 'n lang tydperk plaasgevind het of kon herhaaldelik plaasgevind het, maar die skrywer wil hier eenvoudig die feit weergee. Sien ook Robertson (1934:833).

11:27 κατῆλθον : a5

11:28 ἐσήμανεν : a5

11:28 ἐγένετο : a1 – voltooide gebeurtenis.

11:29 εὐπορεῖτο : i5 – met hierdie imperfektum word 'n verduidelikende nota ingevoeg en word op dié manier die agtergrond geskilder (Fanning 1990:248-249).

11:29 ὥρισαν : a5

11:30 ἐποίησαν : a5

12:1 ἐπέβαλεν; 12:2 ἀνείλεν; 12:3 προσέθετο : a5 – die verhaal word verder vertel.

12:3 ἦσαν : i5 – agtergrondskildering.

12:4 ἔθετο : a5

12:5 ἐτηρεῖτο : i5

12:5 ἦν : i1 – voortdurende handeling wat versterk word deur die perifrastiese konstruksie ἦν ... γινομένη. Bruce (1990:282) wys daarop dat as daar enige verskil is tussen hierdie perifrastiese konstruksie en ἐγίνετο, dan lê dit in die besondere klem wat geplaas word op die voortdurendheid van die handeling.

12:6 ἤμελλεν : i1

12:6 ἦν : i1 – die imperfektum staan in 'n perifrastiese konstruksie met κοιμώμενος en dui op 'n voortgaande handeling (Fanning 1990:315).

12:6 ἐτήρουν : i5

12:7 ἐπέστη : a5

12:7 ἔλαμψεν : a5

12:7 ἤγειρεν : a5

12:7 ἐξέπεσαν : a5

12:8 εἶπεν : a5

12:8 ἐποίησεν : a5 – deur middel van hierdie reeks aoristos-werkwoorde (12:7-8) bereik die skrywer dat die verhaal vinnig voortbeweeg. Die een aksie volg vinnig op die ander.

12:9 ἠκολούθει : i1 – gelyktydigheid.

12:9 ἦδει : i5

12:9 ἐδόκει : i5

12:10 ἦλθαν : a5

12:10 ἠνοίγη : a5

12:10 προῆλθον : a5

12:10 ἀπέστη : a5

12:11 εἶπεν : a5

12:11 ἐξαπέστειλεν : a1

12:11 ἐξείλατο : a1 – Fanning (1990:263-264) argumenteer dat ons hier te make het met die einde van ‘n langdurige handeling. Dit kom veral voor by werkwoorde wat leksikaal ‘n natuurlike eindpunt impliseer. Die handeling wat hier aangebied word, is egter ‘n voltooide handeling wat in sy totaliteit voorgestel word.

12:12 ἦλθεν : a5

12:12 ἦσαν : hierdie imperfektum is deel van ‘n perifrastiese konstruksie wat gelyk is aan ‘n plusquamperfektum.

12:13 προσῆλθεν; 12:14 ἠνοιξεν; ἀπήγγειλεν : a5

12:15 εἶπαν : a5

12:15 διίσχυρίζετο : i1 – volgens Rienecker (1976:290) is hierdie ‘n woord van volgehoue en oortuigende bewering. Die imperfektum word gebruik om die voortgang van die aksie aan te dui.

12:15 ἔλεγον : i1 – gelyktydige aksie; Fanning (1990:289) wys daarop dat hierdie aksie in die verwarring van die situasie gelyktydig plaasgevind het. Dit gaan hier dus nie, soos Bruce (1990:286) voorstel, oor ‘n imperfektum van herhaling nie.

12:16 ἐπέμενεν : i3 – reeds in die betekenis van die werkwoord blyk duidelik dat dit hier gaan oor ‘n herhaalde aksie deur dieselfde agent.

12:16 εἶδαν; ἐξέστησαν : a5

12:17 διηγήσατο : a5

12:17 ἐξήγαγεν : a1

12:17 εἶπεν : a5

12:17 ἐπορεύθη : a5

12:18 ἦν : i5

12:18 ἐγένετο : a1 – voltooide handeling.

12:19 ἐκέλευσεν : a5

12:19 διέτριβεν : i5 – agtergrondskildering.

12:20 ἦν : i5 – hierdie imperfektum staan in ‘n perifrastiese konstruksie met θυμομαχῶν en word gebruik om die agtergrond van die verhaal te skets.

12:20 παρῆσαν; ἦτοῦντο : i5

12:21 ἐδημηγόρει : i5

12:22 ἐπεφώνει : i5

12:23 ἐπάταξεν : a6 – die aoristos dui ‘n skielike gebeurtenis aan, wat versterk word deur die gebruik van παραχρήμα (Fanning 1990:256-257).

12:23 ἔδωκεν : a1 – voltooide handeling.

12:23 ἐξέψυξεν : a5

12:24 ἤϋξανεν; ἐπληθύνετο : i5 – hierdie vers vorm deel van die sogenaamde *summaria* in Handeling en skilder so die agtergrond.

12:25 ὑπέστρεψαν : a5

13:1 ἦσαν : i5

13:2 εἶπεν : a5

13:3 ἀπέλυσαν : a5

13:4 κατήλθον; ἀπέπλευσαν : a5 – sien ook Fanning (1990:263).

13:5 κατήγγελλον : i3 – herhaalde handeling deur dieselfde agent. Dit word versterk deur die meervoud συναγωγᾶς. Hier moet ons verskil van Robertson (1934:885) wat dit as ‘n konatiwe imperfektum beskou.

13:5 εἶχον : i5 – die agtergrond word geskets.

13:6 εὔρον : a5

13:7 ἦν : i5

13:7 ἐπεζήτησεν : a5

13:8 ἀνθίστατο : i3 – herhaalde handeling deur dieselfde agent.

13:10 εἶπεν : a5

13:11 ἔπεσεν : a6 – die aoristos dui op ‘n skielike gebeurtenis. Dit word versterk deur die woord παραχρῆμά.

13:11 ἐζήτει : i5

13:12 ἐπίστευσεν : a2 – dit gaan hier oor die begin van ‘n langdurige gebeurtenis (Zerwick & Grosvenor 1974:393).

13:13 ἦλθον : a5

13:13 ὑπέστρεψεν : a5

13:14 παρεγένοντο; ἐκάθισαν : a5

13:15 ἀπέστειλαν : a5

13:16 εἶπεν : a5 – die reeks aoristos-werkwoorde in 13:13-16 lei die redevoering in wat hierna sal volg (13:16-41). Die skrywer gee d.m.v. die aoristos-werkwoorde spoed aan die verhaal. Sien ook Robertson (1934:835-836).

5.18 Handeling 13:16b-41 (redevoering van Paulus in die Pisidiese Antiochië)

13:17 ἐξελέξατο; ὕψωσεν; ἐξήγαγεν : a5 – hier en op verskeie ander plekke in hierdie redevoering vind ons verhaalmomente wat met a5 aangedui word.

13:18 ἐτροποφόρησεν : a1 – voltooide handeling met bywoordelike merkers wat die presiese tyd aandui (Fanning 1990:258).

13:19 κατεκληρονόμησεν; 13:20 ἔδωκεν : a5

13:21 ἠτήσαντο : a5

13:21 ἔδωκεν; 13:22 ἤγειρεν : a5

13:22 εἶπεν; εὔρον : a1

13:23 ἤγαγεν : a5

13:25 ἐπλήρου : i1 – met behulp van die imperfektum word die voortgaande aard van die handeling aangedui (Fanning 1990:152).

13:25 ἔλεγεν : i1 – Bruce (1990:307) is van mening dat ons hier met 'n iteratiewe imperfektum te make het; daarenteen is ek van mening dat hierdie imperfektum dui op gelyktydige handeling met die voorafgaande ἐπλήρου.

13:26 ἐξαπεστάλη : a1

13:27 ἐπλήρωσαν : a1 – hierdie aoristos dui op 'n voltooide aksie.

13:28 ἤτήσαντο : a5

13:29 ἐτέλεσαν : a1

13:29 ἔθηκαν : a5

13:30 ἤγειρεν : a5

13:31 ὥφθη : a4 – 'n reeks van aksies word as totale gebeurtenis aangebied (Fanning 1990:259). Sien ook McKay (1994:30).

13:34 ἀνέστησεν : a1

13:36 ἐκοιμήθη; προσετέθη; εἶδεν : a1

13:37 ἤγειρεν; εἶδεν : a1

13:38 ἠδυνήθητε : a1

5.19 Handeling 13:42-15:7a (narratief en direkte rede)

13:42 παρεκάλουν : i5 – volgens Rienecker (1976:294) gaan dit hier daaroor dat die heidene begin het om te versoek (inseptiewe imperfektum). Na my mening word hier egter die agtergrond geskets.

13:43 ἠκολούθησαν : a5

13:43 ἐπείθον : i5

13:44 συνήχθη : a5

13:45 ἐπλήσθησαν : a1 – voltooide handeling.

13:45 ἀντέλεγον : i3 – in reaksie op die voltooide handeling, kry ons die herhaalde reaksie wat in die imperfektum weergegee word.

13:46 εἶπαν : a5

13:46 ἦν : i1

13:48 ἔχαιρον; ἐδόξαζον : i5

13:48 ἐπίστευσαν : a2 – sien opmerking by 13:12.

13:48 ἦσαν : hierdie imperfektum is deel van ‘n perifrastiese konstruksie wat gelyk is aan ‘n plusquamperfektum.

13:49 διεφέρετο : i5

13:50 παρώτρυναν; ἐπήγειραν; ἐξέβαλον : a5

13:51 ἦλθον : a5

13:52 ἐπληροῦντο : i5

14:1 ἐγένετο : a5

14:2 ἐπήγειραν; ἐκάκωσαν : a5

14:3 διέτριψαν : a5 – Robertson (1934:833) wys daarop dat ons hier met ‘n werkwoord te make het wat duratief van aard is. Die skrywer gebruik egter die aoristos om die hoofmomente van die verhaal aan te dui, sonder om verder op die duratiewe aard van die werkwoord te let.

14:4 ἐσχίσθη : a4 – ‘n reeks van aksies as totale gebeurtenis.

14:4 ἦσαν : i5

14:5 ἐγένετο : a5

14:6 κατέφυγον : a5

14:7 ἦσαν : i3 – hierdie imperfektum staan in ‘n perifrastiese konstruksie met die praesens partisipium εὐαγγελιζόμενοι en druk ‘n herhaalde handeling uit.

14:8 ἐκάθητο : i2 – die imperfektum dui op ‘n gewoontehandeling. Sien vir die kenmerke van hierdie tipe handeling Wallace (1996:546).

14:8 περιεπάτησεν : a1 – die handeling word in sy totaliteit aangebied; hierdie gedagte word versterk deur οὐδέποτε.

14:9 ἤκουσεν : a5

14:10 εἶπεν : a5

14:10 ἦλato : a6 – skielike gebeurtenis.

14:10 περιεπάτει : i1 – voortgaande handeling; die imperfektum staan hier in kontras tot die voorafgaande aoristos (ἦλato). Die aoristos druk die oombliklikheid van die aksie uit, terwyl die imperfektum die voortgaande aard beklemtoon (Robertson 1934:838). Sien hier ook Bruce (1990:321).

14:11 ἐποίησεν : a1

14:11 ἐπῆραν : a5

14:11 κατέβησαν : a1

14:12 ἐκάλουν : i5

14:12 ἦν : i5

14:13 ἤθελεν : i5

14:14 ἐξεπήδησαν : a5

14:15 ἐποίησεν : a1

14:16 εἶασεν; 14:17 ἀφῆκεν : a1

14:18 κατέπαυσαν : a5

14:19 ἐπῆλθαν : a5

14:19 ἔσυρον : i5 – hierdie imperfektum (soos ander van hierdie tipe) het ten doel om die verhaal interessant en deurlopend te maak, totdat daar weer ‘n aksie in die aoristos kom om rigting aan die verhaal te verskaf (Moulton 1963:66).

14:20 εἰσῆλθεν; ἐξῆλθεν : a5

14:21 ὑπέστρεψαν; 14:23 παρέθεντο; 14:24 ἦλθον; 14:25 κατέβησαν; 14:26 ἀπέπλευσαν : a5 – hier vind ons ‘n reeks aoristos-werkwoorde wat die hoofmomente van die verhaal vertel, en die noue opeenvolging van die verhaal beklemtoon (Fanning 1990:263).

14:26 ἦσαν : hierdie imperfektum is deel van ‘n perifrastiese konstruksie wat gelyk is aan ‘n plusquamperfektum.

14:26 ἐπλήρωσαν : a1 – voltooide handeling.

14:27 ἀνήγγελλον : i5

14:27 ἐποίησεν; ἤνοιξεν : a1

14:28 διέτριβον : i1 – die imperfektum dui op ‘n voortgaande handeling. Dit word versterk deur die woorde χρόνον οὐκ ὀλίγον.

15:1 ἐδίδασκον : i3

15:2 ἔταξαν : a5

15:3 διήρχοντο : i5 – Bruce (1990:334) is van mening dat die imperfektum gebruik word om die wyse (“manner”) van die reis te beskryf. Daarteenoor stel hy διῆλθον (aoristos in 16:6) waar slegs die blote feit gestel word. Dit is egter nie duidelik wat Bruce

met die wyse (“manner”) bedoel nie. Uit die geheel is dit duidelik dat die skrywer ten doel het om die agtergrond van die verhaal te skets. Ook die volgende imperfektum het hierdie doel.

15:3 ἐποίουn : i5 – sien vir die aspek van agtergrondskildering by διήρχοντο en ἐποίουn ook Moulton (1963:66).

15:4 παρεδέχθησαν; ἀνήγγειλαν : a5

15:4 ἐποίησεν : a1

15:5 ἐξανέστησαν : a5

15:6 συνήχθησαν : a5

15:7 εἶπεν : a5

5.20 Handeling 15:7b-11 (redevoering van Petrus in Jerusalem)

15:7 ἐξελέξατο : a1

15:8 ἐμαρτύρησεν : a1

15:9 διέκρινεν : a1

15:10 ἰσχύσαμεν : a1

5.21 Handeling 15:12-13a (narratief)

15:12 ἐσίγησεν : a2 – Zerwick (1963:81-82) wys daarop dat daar sekere werkwoorde is wat volgens hulle aard ‘n toestand uitdruk. Hierdie werkwoorde word dikwels in die aoristos gebruik om die aanvang van die toestand aan te dui. Dit is ook in hierdie vers die geval. Robertson verskil egter hiervan en is van mening dat ons hier met ‘n konstatiewe aoristos te make het. Sien oor hierdie werkwoord ook Burton (1906:47-48) en Moulton (1963:71).

15:12 ἤκουον : i5

15:12 ἐποίησεν : a1 – Fanning (1990:260) wys tereg daarop dat ons hier te make het met ‘n algemene verwysing na gebeure in die verlede, normaalweg herhaalde gebeure. Dit verwys in hierdie geval nie na spesifieke gevalle nie.

15:13 ἀπεκρίθη : a5 – volgens Wallace (1996:559) en Burton (1906:45) is hierdie werkwoord ‘n ingressiewe aoristos, maar na my mening word met behulp van hierdie werkwoord die verhaal vertel.

5.22 Handeling 15:13b-21 (redevoering van Jakobus in Jerusalem)

15:14 ἐξηγήσατο : a1

15:14 ἐπεσκέψατο : a1

5.23 Handeling 15:22-17:22a (narratief en direkte rede)

15:22 ἔδοξε : a5

15:24 ἠκούσαμεν : a1

15:24 ἐτάραξαν; διεσπειλάμεθα : a1

15:25 ἔδοξεν : a1

15:28 ἔδοξεν : a1

15:30 κατήλθον; ἐπέδωκαν : a5

15:31 ἐχάρησαν : a5

15:32 παρεκάλεσαν; ἐπεστήριξαν : a5

15:33 ἀπελύθησαν : a5

15:35 διέτριβον : i1

15:36 εἶπεν : a5

15:36 κατηγγείλαμεν : a1

15:37 ἐβούλετο : i5

15:38 ἤξίου : i5 – ek verskil hier van Moulton (1963:65) wat van mening is dat hierdie imperfektum ‘n onvoltooide aksie aandui. Hy argumenteer: “it may mean that Paul’s suggestion about Mark was only tentative at first.” Na my mening wil die skrywer hier die agtergrond skets.

15:39 ἐγένετο : a5

15:40 ἐξῆλθεν; 15:41 διήρχετο : a5

16:1 κατήντησεν : a5

16:1 ἦν : i5

16:2 ἐμαρτυρεῖτο : i5

16:3 ἠθέλησεν; περιέτεμεν : a5

16:3 ὑπῆρχεν : i5 – Robertson (1934:887) sien hier ‘n imperfektum in die indirekte rede. Die skrywer is egter besig om die agtergrond te skets.

16:4 διεπορεύοντο; παρεδίδοσαν : i5

16:5 ἑσπερεύοντο : i5

16:5 ἐπερίσσευον : i5 – Wallace (1996:547) is van mening dat ons hier te make het met ‘n iteratiewe imperfektum waardeur die herhaalde karakter van die aksie na vore gebring word. Daardeur dra hy egter die leksikale betekenis van die werkwoord op die aspek oor.

16:6 διῆλθον : a5

16:7 ἐπείραζον : i5

16:7 εἶασεν : a5

16:8 κατέβησαν : a5

16:9 ὥφθη : a5

16:9 ἦν : hierdie imperfektum is deel van ‘n perifrastiese konstruksie wat gelyk is aan ‘n plusquamperfektum.

16:10 εἶδεν : a1

16:10 ἐζητήσαμεν : a5 – dit is moontlik om hier ‘n aoristos te sien wat die begin van ‘n langdurige proses aandui (Fanning 1990:263), maar na my mening is die skrywer besig om die hoofmomente van die verhaal te skets.

16:11 εὐθυδρομήσαμεν : a5

16:12 ἦμεν : i5 – hierdie imperfektum staan in ‘n perifrastiese konstruksie met die praesens partisipium διατρίβοντες en skets die agtergrond.

16:13 ἐξήλθομεν : a5

16:13 ἐνομίζομεν : i5

16:13 ἐλαλοῦμεν : i5

16:14 ἦκουεν : i5 – Wallace (1996:543-544) sien hier ‘n imperfektum van voortgaande aksie. Na my mening is die skrywer egter besig om, soos by die imperfektums in 16:13, die agtergrond te skilder van wat moet kom.

16:14 διήνοιξεν : a5

16:15 ἐβαπτίσθη : a1

16:15 παρεκάλεσεν : a5

16:15 παρεβιάσατο : a5 – Moulton (1963:65) wys daarop dat hierdie aksie veeleisend en aanhoudend was, en dat dit gehoorsaamheid geverg het. Dit is egter nie die rede

waarom die aoristos hier gebruik word nie. Die aoristos word eenvoudig gebruik om die hoofmomente van die verhaal te skets.

16:16 ἐγένετο : a5

16:16 παρείχεν : i1

16:17 ἔκραζεν : i3 – Bruce (1990:360) wys tereg daarop dat die imperfektum gebruik word omdat die aksie herhaaldelik uitgevoer is.

16:18 ἐποίει : i3 – die imperfektum dui op ‘n aksie wat herhaaldelik uitgevoer is. Die konteks versterk hierdie gedagte: ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Sien ook Robertson (1934:884) en Fanning (1990:246).

16:18 εἶπεν : a5

16:18 ἐξηλθεν : a6 – die aoristos word hier gebruik om skielikheid en oombliklikheid aan te dui - αὐτῇ τῇ ὥρᾳ.

16:19 ἐξηλθεν : a1

16:19 εἵλκυσαν; 16:20 εἶπαν : a5

16:22 συνεπέστη : a5

16:22 ἐκελευον : i5 – Moulton (1963:65) is van mening dat ons hier met ‘n uitsondering te make het, aangesien die werkwoord van bevel in die imperfektum normaalweg nog op ‘n vervulling wag. Die fokus van die skrywer is hier egter nie op die werkwoord van bevel nie, maar op die agtergrond van die verhaal.

16:23 ἔβαλον : a5

16:24 ἔβαλεν; ἡσφαλίσατο : a5

16:25 ὕμνου : i5

16:25 ἐπηκροῶντο : i1 – gelyktydige handeling.

16:26 ἐγένετο : a5

16:26 ἠνεχώθησαν; ἀνέθη : a6 – hierdie twee aoristos-werkwoorde dui op skielike gebeurtenisse; hierdie gedagte word versterk deur die woord παραχρῆμα.

16:27 ἤμελλεν : i5

16:28 ἐφώνησεν : a5

16:29 εἰσπήδησεν; προσέπεσεν : a5

16:30 ἔφη : a5 – alhoewel ἔφη die aoristos of imperfektum van φημί kan wees, is ek van mening dat ons hier met ‘n aoristos te make het. Dit vorm daarom ‘n hoofmoment van die verhaal.

16:31 εἶπαν; 16:32 ἐλάλησαν : a5

16:33 ἔλουσεν; ἐβαπτίσθη; 16:34 παρέθηκεν; ἡγαλλιάσατο : a5

16:35 ἀπέστειλαν : a5

16:36 ἀπήγγειλεν : a5

16:37 ἔφη : a5 – alhoewel ἔφη die aoristos of imperfektum van φημί kan wees, is ek van mening dat ons hier met ‘n aoristos te make het. Dit vorm daarom ‘n hoofmoment van die verhaal.

16:37 ἔβαν : a1

16:38 ἀπήγγειλεν : a5

16:38 ἐφοβήθησαν; 16:39 παρεκάλεσαν : a5

16:39 ἡρώτων : i3 – herhaalde handeling deur dieselfde agent.

16:40 εἰσῆλθον; παρεκάλεσαν; ἐξῆλθον : a5

17:1 ἦλθον : a5

17:1 ἦν : i5

17:2 εἰσῆλθεν : a5

17:2 διελέξατο : a1 – ἐπὶ σάββατα τρία is ‘n tydsaanduiding wat wys op ‘n spesifieke afgebakende periode.

17:3 ἔδει : i1 – Wallace (1996:553) plaas hierdie imperfektum onder die kategorie van imperfektums wat in die indirekte rede behou is, maar daarmee word nog nie die gebruik van die imperfektum verklaar nie. Daar bestaan geen aoristos-vorm vir hierdie werkwoord nie, en daarom kan ons nie te veel maak van die feit dat hierdie werkwoord in die imperfektum-vorm staan nie. Van die beskikbare kategorieë is i1 die mees geskikte vir hierdie werkwoord.

17:4 ἐπείσθησαν; προσεκληρώθησαν : a5

17:5 ἐθορύβουν : i5 – Robertson (1934:885) is van mening dat ons hier met ‘n konatiewe imperfektum te make het; dit gaan hier egter nie oor ‘n poging of ‘n wens nie, maar die skrywer is besig om die agtergrond te skets.

17:5 ἐζήτουν; 17:6 ἔσυνον : i5

17:8 ἐτάραξαν; 17:9 ἀπέλυσαν : a5

17:10 ἐξέπειμψαν : a5

17:10 ἀπήεσαν : i5

17:11 ἦσαν : i5

17:11 ἐδέξαντο : a5

17:12 ἐπίστευσαν : a2 – die begin van ‘n langdurige proses.

17:13 ἔγνωσαν : a1 – hierdie aoristos staan in ‘n bysin.

17:13 κατηγγέλη : a1

17:13 ἦλθον : a5

17:14 ἐξαπέστειλαν : a5

17:14 ὑπέμειναν : a5

17:15 ἤγαγον : a5

17:15 ἐξήεσαν : i5

17:16 παρωξύνετο : i1 – gelyktydige handeling, teenoor Robertson (1934:885) wat dit as ‘n konatiewe imperfektum beskou.

17:17 διελέγετο : i3

17:18 συνέβαλλον; ἔλεγον : i3

17:18 εὐηγγελίζετο : i5

17:19 ἤγαγον : a5

17:21 ηὐκαίρουν : i5

17:22 ἔφη : a5 – alhoewel ἔφη die aoristos of imperfektum van φημί kan wees, is ek van mening dat ons hier met ‘n aoristos te make het. Dit vorm daarom ‘n hoofmoment van die verhaal.

5.24 Handeling 17:22b-31 (redevoering van Paulus op die Areópagus)

17:23 εὖρον : a1

17:26 ἐποίησεν : a1

17:31 ἔστησεν : a1

17:31 ὥρισεν : a1

5.25 Handeling 17:32-20:18a (narratief en direkte rede)

17:32 ἐχλεύαζον : i4

17:32 εἶπαν : a5

17:33 ἐξηλθεν : a5

17:34 ἐπίστευσαν : a2 – die begin van 'n langdurige aksie word deur die aoristos aangetoon.

18:1 ἦλθεν; 18:2 προσῆλθεν : a5

18:3 ἔμενεν; ἡργάζετο : i5

18:3 ἦσαν : i5 – Fanning (1990:246) is van mening dat ons in vers 3 met drie imperfektums (ἔμενεν, ἡργάζετο en ἦσαν) te make het wat op gewoontehandeling dui. Die gebruik van hierdie werkwoorde voldoen egter nie aan die kenmerke van gewoontehandeling soos onder andere Wallace (1996:548) dit benoem nie.

18:4 διελέγετο; ἔπειθεν : i3 – herhaalde aksie; vanuit die konteks (κατὰ πᾶν σάββατον) kan ons sien dat hierdie gebeure herhaaldelik plaasgevind het. Dit is in teenstelling tot Robertson (1934:885) wat meen dat ons hier te make het met aksies wat begin is, maar wat onderbreek is (konatiewe imperfektum). Ook Moulton (1963:65) dink hier aan 'n konatiewe imperfektum.

18:5 κατήλθον : a1 – hierdie aoristos staan in 'n bysin.

18:5 συνέιχετο : i1 – die imperfektum word gebruik om 'n gelyktydige handeling aan te toon. Hierdie handeling vind gelyktydig plaas met die voorafgaande aoristos-handeling κατήλθον (Zerwick 1963:93).

18:6 εἶπεν : a5

18:7 εἰσῆλθεν : a5

18:7 ἦν : i5 – hierdie imperfektum staan in 'n perifrastiese konstruksie met die praesens partisipium συνομοποῦσα en skets die agtergrond.

18:8 ἐπίστευσεν : a5 – volgens Zerwick & Grosvenor (1974:412) het ons hier te make met 'n inseptiewe aoristos; dit sou dus dui op die begin van 'n langdurige proses. Na my mening wil die skrywer egter die hoofmomente van die verhaal hier aandui.

18:8 ἐπίστευον; ἐβαπτίζοντο : i3 – hier het ons te make met distributiewe handeling van veelvuldige agente (McKay 1994:44). Sien hier ook Robertson (1934:884) en Fanning (190:246).

18:9 εἶπεν : a5

18:11 ἐκάθισεν : a1 – die woorde ἐνιαυτὸν καὶ μῆνας ἔξ dui aan dat dit ‘n spesifieke, afgeronde periode was wat in totaliteit deur die skrywer beskou word. Sien hier ook Robertson (1934:833) en Moulton (1963:72).

18:12 κατεπέστησαν; ἤγαγον : a5

18:14 εἶπεν : a5

18:14 ἦν : i1

18:14 ἀνεσχόμεν : a1

18:16 ἀπήλασεν : a5

18:17 ἔτυπτον : i5

18:17 ἔμελεν : i5

18:18 ἐξέπλει : i4 – die imperfektum dui op die begin van ‘n aksie wat vir ‘n sekere tyd voortgeduur het.

18:18 εἶχεν : i5

18:19 κατήντησαν; κατέλιπεν; διελέξατο; 18:20 ἐπένευσεν; 18:21 ἀνήχθη; 18:22 κατέβη; 18:23 ἐξηλθεν : a5 – hierdie reeks aoristos-werkwoorde gee ‘n aanduiding van narratiewe opeenvolging.

18:24 κατήντησεν : a5

18:25 ἦν : hierdie imperfektum is deel van ‘n perifrastiese konstruksie wat gelyk is aan ‘n plusquamperfektum.

18:25 ἐλάλει; ἐδίδασκεν : i5

18:26 ἤρξατο : a5

18:26 προσελάβοντο; ἐξέθεντο : a5

18:27 ἔγραψαν : a5

18:27 συνεβάλετο : a5

18:28 διακατηλέγχετο : i5

19:1 ἐγένετο : a5

19:2 εἶπεν : a5

19:2 ἐλάβετε : a1

19:2 ἠκούσαμεν : a1

19:3 εἶπεν : a5

19:3 ἐβαπτίσθητε : a1

19:3 εἶπαν : a5

19:4 εἶπεν : a5

19:4 ἐβάπτισεν : a1

19:5 ἐβαπτίσθησαν : a4 – ‘n reeks van aksies word as totale gebeurtenis voorgestel.

19:6 ἦλθε : a5

19:6 ἐλάλουν : i5 – die imperfektum is hier beskrywend van aard (Fanning 1990:287).

19:6 ἐπροφήτευσον : i5

19:7 ἦσαν : i5

19:8 ἐπαρρησιάζετο : i3 – die herhaalde handeling word hier deur middel van die imperfektum weergegee.

19:9 ἐσκληρύνοντο; ἠπείθουν : i5

19:9 ἀφώρισεν : a5

19:10 ἐγένετο : a1 – ‘n spesifieke periode word hier deur die aoristos weergegee; die konteks bevestig dit (ἐπὶ ἔτη δύο).

19:11 ἐποίει : i5

19:13 ἐπεχείρησαν : a5

19:14 ἦσαν : i5

19:15 εἶπεν : a5

19:16 ἦν : i1 – ‘n voortgaande toestand word deur die imperfektum aangedui.

19:16 ἴσχυσεν : a5

19:17 ἐγένετο : a5

19:17 ἐπέπεσεν : a5

19:17 ἐμεγαλύνετο : i5

19:18 ἦρχοντο : i3 – die imperfektum dui hier op distributiewe handelinge deur veelvuldige agente. Zerwick & Grosvenor (1974:416) praat hier van ‘n “frequentative” imperfektum.

19:19 κατέκαιον : i3

19:19 συνεψήφισαν; εὔρον : a5

19:20 ἤϋξανεν; ἴσχυεν : i5

19:21 ἐπληρώθη : a1

19:21 ἔθετο : a5

19:22 ἐπέσχευ : a5

19:23 ἐγένετο : a5

19:24 παρείχετο : i5

19:25 εἶπεν : a5

19:26 μετέστησεν : a1 – voltooide handeling.

19:28 ἔκραζον : i3 – herhaalde handeling.

19:29 ἐπλήσθη : a5

19:29 ὥρμησαν : a5

19:30 εἶων : i5 – Robertson (1934:885) plaas hierdie imperfektum (οὐκ εἶων) onder die kategorie “negatiewe imperfektum”; hierdie kategorie dui op weerstand teen druk of teleurstelling. Alhoewel Robertson die swakheid van hierdie kategorie besef, maak hy tog gebruik daarvan. οὐκ is egter nie bepalend vir die aspek van εἶων nie, en daarom moet ons hierdie kategorie van Robertson e.a. afwys. Na my mening is die skrywer hier eenvoudig besig om agtergrondinligting te verskaf.

19:31 παρεκάλουν : i5

19:32 ἔκραζον : i3

19:32 ἦν : hierdie imperfektum is deel van ‘n perifrastiese konstruksie wat gelyk is aan ‘n plusquamperfektum.

19:33 συνεβίβασαν : a5

19:33 ἤθελεν : i5

19:34 ἐγένετο : a5

19:37 ἡγάγετε : a1

19:40 ἀπέλυσεν : a5

20:1 ἐξῆλθεν; 20:2 ἦλθεν : a5

20:3 ἐγένετο : a5

20:4 συνέιπετο : i5

20:5 ἔμενον : i5

20:6 ἐξεπλεύσαμεν; ἦλθομεν; διετρίψαμεν : a5

20:7 διελέγετο; παρέτεινεν ⁹: i5

20:8 ἦσαν : i5

20:8 ἦμεν : hierdie imperfektum is deel van 'n perifrastiese konstruksie wat gelyk is aan 'n plusquamperfektum.

20:9 ἔπεσεν : a5 – Robertson (1934:835) argumenteer dat die skrywer hier van 'n effektiewe aoristos gebruik maak: “emphasis is laid on the end of the action...” Robertson is reg dat ἔπεσεν die einde van 'n proses aandui, maar dit verklaar nog nie die aspek van die aoristos nie. Die aspek van die aoristos in hierdie geval is dat daarmee 'n hoofmoment van die verhaal vertel word.

20:9 ἦρθη : a5

20:10 ἐπέπεσεν; εἶπεν; 20:11 ἐξῆλθεν : a5

20:12 ἦγαγον; παρεκλήθησαν : a5

20:13 ἀνήχθημεν : a5

20:13 ἦν : hierdie imperfektum is deel van 'n perifrastiese konstruksie wat gelyk is aan 'n plusquamperfektum.

20:14 συνέβαλλεν : i5 – Bruce (1990:427-428) is van mening dat die aoristos met die eerste oogopslag meer natuurlik hier sou gepas het, maar dat die imperfektum moontlik impliseer “that Paul was seen and taken in by boat as he approached Assos.” Na my mening is die skrywer egter eenvoudig besig om die agtergrond van die verhaal te skets.

20:14 ἦλθομεν; 20:15 κατηντήσαμεν; παρεβάλομεν; ἦλθομεν : a5

20:16 ἔσπευδεν : i5

20:17 μετεκαλέσατο : a5

20:18 παρεγένοντο : a1 – hierdie aoristos staan in 'n bysin.

20:18 εἶπεν : a5

5.26 Handeling 20:18b-35 (redevoering van Paulus in Efese)

20:18 ἐπέβην; ἐγενόμην; 20:20 ὑπεστείλάμην; 20:24 ἔλαβον; 20:25 διῆλθον; 20:27 ὑπεστείλάμην : a1 – voltooide handeling; sien ook Moule (1963:13).

⁹ Zerwick & Grosvenor (1974:420) wys daarop dat hierdie werkwoord beide aoristos en imperfektum kan wees. Ek kies hier vir die imperfektum aangesien dit in 'n gedeelte staan waar die skrywer besig is om die agtergrond te skets vir die verhaal.

20:28 ἔθετο : a1

20:28 περιεποιήσατο : a1

20:31 ἐπαυσάμην : a1 – ‘n afgebakende en voltooide periode word in hierdie vers beskryf, soos bevestig deur die gebruik van τριετίαν.

20:33 ἐπεθύμησα : a1

20:34 ὑπηρέτησαν : a1

20:35 ὑπέδειξα : a1

20:35 εἶπεν : a1

5.27 Handeling 20:36-21:40 & 22:2 (narratief en direkte rede)

20:36 προσήξατο : a5

20:37 ἐγένετο : a5

20:37 κατεφίλουν : i3 – distributiewe handeling deur veelvuldige agente.

20:38 προέπεμπον : i5

21:1 ἐγένετο : a1

21:1 ἦλθομεν; 21:2 ἀνήχθημεν : a5 – Robertson (1934:836) wys op hierdie drie aoristos-werkwoorde in verse 1-2 wanneer hy die narratiewe of historiese aoristos bespreek. Dit is die aoristos wat in normale narratief gebruik word.

21:3 ἐπλέομεν : i5 – Robertson (1934:883) noem hierdie imperfektum ‘n beskrywende duratief.

21:3 κατήλθομεν : a5 – in kontras tot ἐπλέομεν (beskrywende duratief) kry ons hier ‘n hoofmoment van die verhaal. Let op die kontras wat Moulton (1963:66) tussen die voorafgaande imperfektum en hierdie aoristos stel.

21:3 ἦν : i5 – hierdie imperfektum staan in ‘n perifrastiese konstruksie met die praesens partisipium ἀποφορτιζόμενον en skets die agtergrond.

21:4 ἐπεμείναμεν : a5

21:4 ἔλεγον : i5

21:5 ἐγένετο : a1

21:5 ἐπορευόμεθα : i1 – gelyktydige aksie met die aoristos partisipium ἐξελθόντες (Zerwick 1974:93).

21:6 ἀπησπασάμεθα; ἀνέβημεν : a5

21:6 ὑπέστρεψαν : a5

21:7 κατηντήσαμεν; ἐμείναμεν; 21:8 ἦλθομεν; ἐμείναμεν : a5

21:9 ἦσαν : i5

21:10 κατῆλθεν; 21:11 εἶπεν : a5

21:12 ἠκούσαμεν : a1 – hierdie aoristos staan in ‘n bysin.

21:12 παρεκαλοῦμεν : i5

21:13 ἀπεκρίθη : a5

21:14 ἠσυχάσαμεν : a5

21:15 ἀνεβαίνομεν : i5 – Zerwick (1963:93) noem hierdie werkwoord ‘n imperfektum van gelyktydige aksie. Dit blyk egter duidelik uit die betekenis van ἐπισκευασάμενοι en ἀνεβαίνομεν dat ons hier nie van gelyktydige handeling kan praat nie.

21:16 συνῆλθον : a5

21:17 ἀπεδέξαντο : a5

21:18 εἰσῆει : i5

21:18 παρεγένοντο : a1

21:19 ἐξηγείτο : i1 – Wallace (1996:547) benoem hierdie imperfektum, na my mening, verkeerdelik as ‘n iteratiewe imperfektum. Aangesien καθ’ ἑν ἑκάστον eerder op die inhoud van die aksie as op die aksie self betrekking het, is dit hier geen aanduider van herhaling nie, maar eerder van voortgang. Gevolglik beskou ek hierdie werkwoord as ‘n imperfektum van voortgaande aksie.

21:19 ἐποίησεν : a1 – voltooide handeling.

21:20 ἐδόξαζον : i5

21:20 εἶπον : a5

21:21 κατηχήθησαν : a1

21:25 ἐπεστείλαμεν : a1

21:26 εἰσῆει : i5

21:26 προσηνέχθη : a5

21:27 ἔμελλον : i1

21:27 συνέχεον : i5

21:27 ἐπέβαλον : a5

21:28 εἰσήγαγεν : a1 – hierdie aoristos dui op ‘n voltooide handeling in die verlede, sonder belang by die interne samestelling of werking daarvan. In kontras daarmee staan die perfektum κεκοίνωκεν waar die klem val op die voortgaande toestand (Zerwick & Grosvenor 1974:427).

21:29 ἦσαν : hierdie imperfektum is deel van ‘n perifrastiese konstruksie wat gelyk is aan ‘n plusquamperfektum.

21:29 ἐνόμιζον : i5 – Robertson (1934:833) maak ons bewus van die feit dat ἐνόμιζον tussen ‘n perfektum (προεωρακότες) en ‘n aoristos (εἰσήγαγεν) staan. Ek is egter van mening dat hierdie feit nie bepalend is vir die aspek van ἐνόμιζον nie. Na my mening voeg die skrywer hierdie vers in om die agtergrond van die voorafgaande en daaropvolgende aksies te skets.

21:29 εἰσήγαγεν : a1

21:30 ἐκινήθη : a5

21:30 ἐγένετο : a5

21:30 εἶλκον : i1 – Moulton (1963:66) wys daarop dat, terwyl hierdie aksie plaasgevind het, die volgende aksie (ἐκλείσθησαν) uitgevoer is. εἶλκον dui dus op ‘n gelyktydige handeling.

21:30 ἐκλείσθησαν : a5

21:31 ἀνέβη : a5

21:32 κατέδραμεν : a5

21:32 ἐπαύσαντο : a3 – die aoristos dui op die einde van ‘n aksie; Robertson (1934:834) noem dit ‘n effektiewe aoristos.

21:33 ἐπελάβετο : a5

21:33 ἐκέλευσεν : a5

21:33 ἐπυνθάνετο : i5 – Robertson (1934:884) is van mening dat hierdie imperfektum, net soos ἐπεφώνουν in vers 34, ‘n iteratiewe imperfektum is. Daar is egter niks in die konteks of in die betekenis van die werkwoord wat hierdie mening bevestig nie. Na my mening gebruik die skrywer hierdie imperfektum om die agtergrond te skets.

21:34 ἐπεφώνουν : i3 – in die geval van hierdie imperfektum blyk duidelik uit die konteks dat ons met distributiewe handelinge deur veelvuldige agente te make het.

21:34 ἐκέλευσεν : a5

21:35 ἐγένετο : a1

21:35 συνέβη : a5

21:36 ἠκολούθει : i5

21:37 ἔφη : a5 – alhoewel ἔφη die aoristos of imperfektum van φημί kan wees, is ek van mening dat ons hier met ‘n aoristos te make het. Dit vorm daarom ‘n hoofmoment van die verhaal.

21:39 εἶπεν : a5

21:40 κατέσεισεν; προσεφώνησεν : a5

22:2 προσεφώνει : i5 – die agtergrond word geskets.

22:2 παρέσχον : a5

5.28 Handeling 22:1, 3-21 (redevoering van Paulus aan die Jode in Jerusalem)

22:4 ἐδίωξα : a5 – soos op verskeie ander plekke in hierdie redevoering van Paulus vind ons hier verhaalmomente wat met a5 aangedui word.

22:5 ἐπορευόμην : i1 – volgens Zerwick (1963:93) dui hierdie imperfektum op ‘n gelyktydige handeling. Daar is egter geen aanduiding om hierdie gebruik te bevestig nie. Na my mening gaan dit hier oor ‘n voortgaande handeling in die verlede.

22:6 ἐγένετο : a1

22:7 ἔπεσα; ἤκουσα; 22:8 ἀπεκρίθην : a5

22:8 εἶπεν : a5

22:9 θεάσαντο; ἤκουασαν : a5

22:10 εἶπον : a5

22:10 εἶπεν : a5

22:11 ἐνέβλεπον : i5 – agtergrondschildering.

22:11 ἦλθον : a5

22:13 εἶπεν : a5

22:13 ἀνέβλεψα : a6 – die aoristos dui op ‘n skielike gebeurtenis in die verlede.

22:14 εἶπεν : a5

22:14 προεχειρίσατο : a1

22:17 ἐγένετο : a1

22:19 εἶπον : a5

22:19 ἦμην : i1 – hierdie imperfektum staan in ‘n perifrastiese konstruksie met die praesens partisipium φυλακίζων en druk durasie uit.

22:20 ἐξεχύννετο : i1 – die imperfektum dui voortgang van die proses aan.

22:20 ἦμην : hierdie imperfektum is deel van ‘n perifrastiese konstruksie wat gelyk is aan ‘n plusquamperfektum.

22:21 εἶπεν : a5

5.29 Handeling 22:22-24:10a (narratief en direkte rede)

22:22 ἤκουον : i5

22:22 ἐπῆραν : a5

22:22 καθῆκεν : i1 – Burton (1906:42) wys daarop dat hierdie imperfektum van verpligting sonder ἄν gebruik word en die betekenis het van ‘n verpligting in die hede. Die infinitief wat hierop volg, verskyn altyd in die praesens. Sien ook Robertson (1934:886).

22:24 ἐκέλευσεν : a5

22:24 ἐπεφώνουν : i1

22:25 προέτειναν : a1

22:25 εἶπεν : a5

22:26 ἀπήγγειλεν : a5

22:27 εἶπεν : a5

22:27 ἔφη : a5 – alhoewel ἔφη die aoristos of imperfektum van φημί kan wees, is ek van mening dat ons hier met ‘n aoristos te make het. Dit vorm daarom ‘n hoofmoment van die verhaal.

22:28 ἀπεκρίθη : a5

22:28 ἐκτησάμην : a1

22:28 ἔφη : a5 – sien opmerking by 22:27.

22:29 ἀπέστησαν : a6 – die aoristos dui op ‘n skielike aksie.

22:29 ἐφοβήθη : a5

22:29 ἦν : hierdie imperfektum is deel van ‘n perifrastiese konstruksie wat gelyk is aan ‘n plusquamperfektum.

22:30 ἔλυσεν; ἐκέλευσεν; ἔστησεν : a5

23:1 εἶπεν : a5

23:2 ἐπέταξεν : a5

23:3 εἶπεν : a5

23:4 εἶπαν : a5

23:5 ἔφη : a5 – alhoewel ἔφη die aoristos of imperfektum van φημί kan wees, is ek van mening dat ons hier met ‘n aoristos te make het. Dit vorm daarom ‘n hoofmoment van die verhaal.

23:6 ἔκραζεν : i5

23:7 ἐγένετο : a5

23:7 ἐσχίσθη : a5

23:9 ἐγένετο : a5

23:9 διεμάχοντο : i1 – gelyktydige handeling.

23:9 ἐλάλησεν : a1

23:10 ἐκέλευσεν : a5

23:11 εἶπεν : a5

23:11 διεμαρτύρω : a1

23:12 ἀνεθεμάτισαν : a5

23:13 ἦσαν : i5

23:14 εἶπαν : a5

23:14 ἀνεθεματίσαμεν : a1

23:16 ἀπήγγειλεν : a5

23:17 ἔφη : a5 – alhoewel ἔφη die aoristos of imperfektum van φημί kan wees, is ek van mening dat ons hier met ‘n aoristos te make het. Dit vorm daarom ‘n hoofmoment van die verhaal.

23:18 ἤγαγεν : a5

23:18 ἠρώτησεν : a1 – volgens Moulton (1963:65) word die aoristos hier gebruik om ‘n bevel aan te dui wat gehoorsaamheid eis (‘n “demand”). Na my mening is die skrywer egter besig om voltooide gebeure in die verlede te beskryf.

23:19 ἐπυνθάνετο : i5 – Moulton (1963:65) is van mening dat πυνθάνομαι van nature onvoltooid is en daarom wag vir ‘n vervulling. Dit is egter nie die verklaring van die

aspek van ἐπυνθάνετο in hierdie vers nie. Na my mening is die skrywer eenvoudig besig om die agtergrond van die verhaal te skets.

23:20 εἶπεν : a5

23:20 συνέθεντο : a1

23:21 ἀνεθεμάτισαν : a1

23:22 ἀπέλυσε : a5

23:22 ἐνεφάνισας : a1

23:23 εἶπεν : a5

23:27 ἐξειλάμην : a1

23:28 ἐνεκάλουν : i1

23:28 κατήγαγον; 23:29 εὖρον : a1

23:30 ἔπεμψα : a1 – Bruce (1990:472) praat hier van ‘n epistolêre aoristos. Ook Wallace (1996:563) plaas ἔπεμψα in hierdie kategorie. Hy beskryf die kategorie soos volg: “this is the use of the aorist indicative in the epistles in which the author self-consciously describes his letter from the time frame of the audience.” Dit is egter presies waarvoor aspek gebruik word, naamlik om die aksie vanuit die oogpunt van die skrywer/spreker te verstaan. Vir dié doel hoef ons nie ‘n aparte kategorie te skep nie, maar kan ons raaksien dat die skrywer van hierdie brief homself in die posisie van die aangesprokene stel, en die saak by voorbaat noem asof dit alreeds afgehandel is. In die woorde van Fanning (1990:281): “this is a use of the aorist indicative in letters, with its normal *aspectual and temporal meaning* (kursivering HHvA), but with a shift in viewpoint...” Die normale aspektuele betekenis word dus behou, en die skrywer wil met hierdie aoristos ‘n voltooide handeling aandui.

23:31 ἤγαγον; 23:32 ὑπέστρεψαν : a5

23:33 παρέστησαν : a5

23:35 ἔφη : a5 – alhoewel ἔφη die aoristos of imperfektum van φημί kan wees, is ek van mening dat ons hier met ‘n aoristos te make het. Dit vorm daarom ‘n hoofmoment van die verhaal.

24:1 κατέβη : a5

24:1 ἐνεφάνισαν : a5

24:2 ἤρξατο : a5

24:6 ἐπεΐρασεν : a1

24:6 ἐκρατήσαμεν : a1

24:9 συνεπέθεντο : a5

24:10 ἀπεκρίθη : a5

5.30 Handeling 24:10b-21 (verdediging van Paulus voor Felix)

24:11 ἀνέβην : a1

24:12 εὔρον : a5 – verhaalmoment in Paulus se redevoering.

24:17 παρεγενόμην : a5 – verhaalmoment in Paulus se redevoering.

24:18 εὔρον : a5 – verhaalmoment in Paulus se redevoering.

24:19 ἔδει : i1 – daar bestaan geen aoristos-vorm vir hierdie werkwoord nie, en daarom kan ons nie te veel maak van die feit dat hierdie werkwoord in die imperfektum-vorm staan nie. Van die beskikbare kategorieë is i1 die mees geskikte vir hierdie irrealis.

24:20 εὔρον : a1

24:21 ἐκέκραξα : a1

5.31 Handeling 24:22-26:1 (narratief en direkte rede)

24:22 ἀνεβάλετο : a5

24:24 μετεπέμψατο; ἤκουσεν : a5

24:25 ἀπεκρίθη : a5

24:26 ὡμίλει : i3 – die imperfektum dui op herhaalde handeling deur dieselfde agent.

24:27 ἔλαβεν; κατέλιπε : a5

25:1 ἀνέβη : a5 – in verse 1-7 volg ‘n reeks aoristos-werkwoorde, slegs onderbreek deur παρεκάλουν in vers 2, wat deur Robertson (1934:836) die narratiewe of historiese tyd genoem word. Met behulp van hierdie werkwoorde word die hoofmomente van die verhaal vertel.

25:2 ἐνεφάνισαν : a5

25:2 παρεκάλουν : i3 – die imperfektum druk hier ‘n herhaalde aksie deur dieselfde agent uit.

25:4 ἀπεκρίθη : a5

25:6 ἐκέλευσεν : a5

25:7 περιέστησαν : a5

25:7 ἴσχυον : i5

25:8 ἥμαρτον : a1 – die aoristos dui op voltooide handeling wat in totaliteit beskou word.

25:9 εἶπεν : a5

25:10 εἶπεν : a5

25:10 ἠδίκησα : a1 – die aoristos dui op voltooide handeling.

25:12 ἀπεκρίθη : a5

25:13 κατήντησαν : a5 – daar bestaan baie vrae oor die gebruik van hierdie aoristos en die daaropvolgende aoristos partisipium, ἀσπασάμενοι (Zerwick 1963:87). Dit het egter geen invloed op die aspek van κατήντησαν nie, en dit is duidelik dat die skrywer eenvoudig besig is om die verhaal te vertel.

25:14 διέτριβον : i5 – die agtergrond word geskets.

25:14 ἀνέθετο : a5

25:15 ἐνεφάνισαν : a1

25:16 ἀπεκρίθη; 25:17 ἐκέλευσα : a1

25:18 ἔφερον : i1

25:18 ὑπενόουν : i1

25:19 εἶχον : i1

25:19 ἔφασκεν : i1

25:20 ἔλεγον : i1

25:21 ἐκέλευσα : a1

25:22 ἐβουλόμην : i5 – Wallace (1996:551) plaas hierdie imperfektum onder die kategorie van konatiewe imperfektums. So word die leksikale betekenis van die werkwoord egter op die aspek oorgedra.

25:23 ἤχθη : a5

25:24 ἐνέτυχον : a1

25:25 κατελαβόμην; ἔκρινα : a1

25:26 προήγαγον : a1

26:1 ἔφη : a5 – alhoewel ἔφη die aoristos of imperfektum van φημί kan wees, is ek van mening dat ons hier met ‘n aoristos te make het. Dit vorm daarom ‘n hoofmoment van die verhaal.

26:1 ἀπελογεῖτο : i4 – die klem lê in hierdie geval op die begin van die handeling wat vir ‘n sekere tyd voortgeduur het (Robertson 1934:885). Sien ook wat Zerwick (1974:91) sê oor die aard van hierdie werkwoord.

5.32 Handeling 26:2-23 (verdediging van Paulus voor Agrippa)

26:5 ἔζησα : a1 – Zerwick & Grosvenor (1974:443) praat hier van ‘n konstatiewe aoristos, en Fanning (1990:257) wys dat dit hier gaan oor ‘n voltooide aksie wat in totaliteit aangebied word. Dit het, volgens Fanning, ‘n opsommende funksie.

26:9 ἔδοξα : a1 – voltooide handeling.

26:10 ἐποίησα : a1

26:10 κατέκλεισα; κατήνεγκα : a5 – verhaalmomente in Paulus se redevoering.

26:11 ἠνάγκαζον : i3 – Zerwick & Grosvenor (1974:444) wys dat ons hier moontlik met ‘n iteratiewe imperfektum te make het, maar die konteks sou, volgens hulle, eerder wys in die rigting van ‘n konatiewe imperfektum: hy het probeer om hulle te forseer. Ook Bruce (1990:500) vertaal in konatiewe sin: “I tried to compel them...” En Wallace (1996:551): “I kept trying to make them blaspheme.” Ek is egter van mening dat ‘n iteratiewe imperfektum die aspek is wat hier gebruik word. Dit word versterk deur die woord πολλάκις.

26:11 ἐδίωκον : i3

26:13 εἶδον; 26:14 ἤκουσα; 26:15 εἶπα : a5 – verhaalmomente in Paulus se redevoering.

26:15 εἶπεν : a5 – verhaalmoment in Paulus se redevoering.

26:16 ὥφθην : a1

26:19 ἐγενόμην : a1

26:20 ἀπήγγελλον : i1

26:21 ἐπειρώντο : i1

26:22 ἐλάλησαν : a1

5.33 Handeling 26:24-28:31 (narratief en direkte rede)

26:30 ἀνέστη : a5

26:31 ἐλάλουν : i5

26:32 ἔφη : i5 – alhoewel ἔφη die aoristos of imperfektum van φημί kan wees, is ek van mening dat ons hier met ‘n imperfektum te make het. Dit skilder die agtergrond van die verhaal.

26:32 ἐδύνατο : i1

27:1 ἐκρίθη : a1 – voltooide handeling.

27:1 παρεδίδουν : i5 – volgens Bruce (1990:511) is dit moeilik om aan te gee waarom die imperfektum hier gebruik word en nie die aoristos nie. Na my mening het ons hier te make met ‘n vers wat die agtergrond van die volgende verhaal skets.

27:2 ἀνήχθημεν; 27:3 κατήχθημεν : a5

27:3 ἐπέτρεψεν : a5

27:4 ὑπεπλεύσαμεν; 27:5 κατήλθομεν : a5

27:6 ἐνεβίβασεν : a5

27:7 ὑπεπλεύσαμεν; 27:8 ἦλθομεν : a5

27:8 ἦν : i5

27:9 παρήνει : i6 – Zerwick & Grosvenor (1974:448) praat hier van ‘n imperfektum van onsuksesvolle poging. Die klem lê egter nie op die onsuksesvolheid van die poging nie, maar op die poging self. Bruce (1990:515) vertaal daarom ook: “offered his advice.” Die imperfektum dra daarom ‘n konatiewe aspek.

27:11 ἐπείθετο : i5

27:12 ἔθεντο : a5

27:13 παρελέγοντο : i5 – Bruce (1990:518) vertaal hier: “they continued to coast along...”; hy lê dus klem op die voortgaande aard van die handeling. Binne die narratief is dit egter die skrywer se doel om m.b.v. hierdie imperfektum die agtergrond te skets.

27:14 ἔβαλεν : a5

27:15 ἐφερόμεθα : i5

27:16 ἰσχύσαμεν : a5 – hier word die verhaal geskets, en die aoristos dra nie, soos Robertson (1934:834) meen, ‘n ingressiewe betekenis oor nie.

27:17 ἔχρωντο : i5 – Wallace (1996:551) is van mening dat ons hier óf met ‘n konatiewe imperfektum, óf met ‘n ingressiewe imperfektum te make het. Daar is egter geen bewys hiervoor nie. Hier word, na my mening, eenvoudig die agtergrond van die verhaal geskets.

27:17 ἐφέροντο : i5

27:18 ἐποιοῦντο : i5

27:19 ἔρριψαν : a5

27:20 περιηρῆτο : i1 – die imperfektum dui hier op ‘n voortgaande proses, en moontlik ‘n proses wat voortdurend versleg het (Rienecker 1976:340). Sien ook wat Bruce (1990:521) oor hierdie werkwoord sê.

27:21 εἶπεν : a5

27:21 ἔδει : i1 – daar bestaan geen aoristos-vorm vir hierdie werkwoord nie, en daarom kan ons nie te veel maak van die feit dat hierdie werkwoord in die imperfektum-vorm staan nie. Van die beskikbare kategorieë is i1 die mees geskikte vir hierdie werkwoord.

27:23 παρέστη : a1

27:27 ἐγένετο : a1

27:27 ὑπενόουν : i5

27:28 εὔρον : a5

27:28 εὔρον : a5

27:29 ἤρχοντο : i1

27:31 εἶπεν : a5

27:32 ἀπέκοψαν : a5

27:32 εἶασαν : a5

27:33 ἤμελλεν : i1

27:33 παρεκάλει : i1 – Rienecker (1976:341) meen dat werkwoorde van vraag of opdrag dikwels ‘n onvoltooidheid oordra, aangesien dit wag op vervulling of op ‘n verdere aksie deur ‘n ander agent. So word die leksikale betekenis van die werkwoord egter op die aspek oorgedra.

27:35 εὐχαρίστησεν; ἤρξατο : a5

27:36 προσελάβοντο : a5

27:37 ἤμεθα : i5

27:38 ἐκούφίζον : i5

27:39 ἐγένετο : a1

27:39 ἐπεγίνωσκον; κατενόουν : i5

27:39 ἐβουλεύοντο : i1

27:40 εἴων; κατέιχον : i5

27:41 ἐπέκειλαν; ἔμεινεν : a5

27:41 ἐλύετο : i4 – hier is nie sprake van ‘n konatiwe imperfektum nie, soos Zerwick & Grosvenor (1974:452) meen, maar van die begin van ‘n aksie wat vir ‘n sekere tyd voortgeduur het. Bruce (1990:527) vertaal daarom ook: “began to be broken up.”

27:42 ἐγένετο : a5

27:43 ἐκώλυσεν : a3 – Zerwick & Grosvenor (1974:452) praat hier tereg van ‘n effektiewe aoristos. Sien ook Wallace (1996:561) en Zerwick (1963:82).

27:43 ἐκέλευσέν : a5

27:44 ἐγένετο : a5

28:1 ἐπέγνωμεν : a5

28:2 παρέιχον : i5

28:2 προσελάβοντο : a5

28:3 καθήψεν : a5

28:4 εἶδον : a1

28:4 ἔλεγον : i5 – hierdie imperfektum skets die agtergrond waarteen die ommekeer na ἔλεγον αὐτὸν εἶναι θεόν (vers 6) skerper in fokus kom.

28:4 εἶασεν : a1

28:5 ἔπαθεν : a5

28:6 προσεδόκων : i1 – die imperfektum dui op ‘n voortgaande handeling. Bruce (1990:532) vertaal daarom ook soos volg: “they stood watching him for some time.”

28:6 ἔλεγον : i4 – hier vind ons die klimaks van die vertelling.

28:7 ὑπῆρχεν : i5

28:7 ἐξένισεν : a5

28:8 ἐγένετο : a5

28:8 ἰάσατο : a5 – Bruce (1990:533) wys op die kontras tussen die aoristos (ἰάσατο) wat hier gebruik word, en die imperfektum (ἐθεραπεύοντο) in vers 9. Hier word, m.b.v. die aoristos, die hoofmomente van die verhaal aangedui.

28:9 προσήρχοντο; ἐθεραπεύοντο : i3 – distributiewe handeling deur veelvuldige agente.

28:10 ἐτίμησαν; ἐπεθεντο : a5

28:11 ἀνήχθημεν; 28:12 ἐπεμείναμεν; 28:13 κατηντήσαμεν; ἦλθομεν; 28:14 παρεκλήθημεν; ἦλθαμεν : a5 – in hierdie en in die volgende verse (met ander agente) blyk duidelik die gebruik van die aoristos om die hoofmomente van die verhaal te vertel en die verhaal vinnig voort te laat beweeg. Robertson (1934:836) praat hier van die narratiewe of historiese aoristos.

28:15 ἦλθαν : a5

28:15 ἔλαβε : a5

28:16 εἰσῆλθομεν : a1

28:16 ἐπετράπη : a5

28:17 ἐγενετο : a5

28:17 ἔλεγεν : i5

28:17 παρεδόθην : a1

28:18 ἐβούλοντο : i1

28:19 ἠναγκάσθην : a1

28:20 παρεκάλεσα : a1 – Fanning (1990:282-285) plaas hierdie werkwoord in die kategorie van werkwoorde van stuur/opdra/vra. Hy is van mening dat die aoristos gebruik word wanneer die opdrag of versoek uitgevoer is. Na my mening gaan dit hier eenvoudig oor 'n voltooide aksie.

28:21 εἶπαν : a5

28:21 ἐδεξάμεθα : a1

28:21 ἀπήγγειλεν; ἐλάλησεν : a1

28:23 ἦλθον : a5

28:23 ἐξετίθετο : i5

28:24 ἐπείθοντο : i1 – voortgaande handeling.

28:24 ἠπίσταντο : i1 – voortgaande handeling.

28:25 ἀπελύοντο : i5 – Bruce (1990:540) vertaal hier: “they began to break up”, maar na my mening dui hierdie imperfektum nie op die begin van ‘n aksie nie, maar skets die skrywer met die imperfektum die agtergrond.

28:25 ἐλάλησεν : a1

28:27 ἐπαχύνθη : a1

28:27 ἤκουσαν; ἐκάμυσαν : a1

28:28 ἀπεστάλη : a1

28:30 ἐνέμεινεν : a5 – Moule (1963:13) is reg as hy sê dat dit hier gaan oor ‘n langdurige toestand wat as geheel weergegee word as moment in die narratief. Sien ook Burton (1906:47).

28:30 ἀπεδέχετο : i3 – herhaalde handeling deur dieselfde agent.

5.34 Opsomming

In hierdie hoofstuk is gepoog om aantekeninge te maak met betrekking tot die aspek van elke aoristos en imperfektum (indikatief) wat deur die skrywer in Handeling gebruik word. Dit blyk duidelik uit hierdie aantekeninge hoe gevarieerd hierdie tydforme deur die skrywer van Handeling aangewend word.

Die doel was eers om ‘n breë oorsig te gee van die gebruik van die aoristos en imperfektum in Handeling. In die volgende hoofstukke sal ‘n oorsig gegee word van die verskillende tipe gebruike. Daar sal ook ingegaan word op die verskil in gebruik van die aoristos en imperfektum tussen die narratiewe en redevoerings.

HOOFSTUK 6

OORKOEPELENDE GEBRUIKE EN RELATIEWE GEBRUIKSFREKWENSIE

In hoofstuk 5 is gepoog om elke indikatiewe aoristos- en imperfektum-werkwoord in Handeling aan die hand van die gebruike in hoofstuk 3.4 te verklaar. Die totale aantal indikatiewe aoristos en imperfektum-werkwoorde in Handeling is 1433; sestien van hierdie gevalle is deel van 'n perifrastiese konstruksie wat gelyk is aan 'n plusquamperfektum en sal daarom nie verder hier behandel word nie (1:17, 4:31, 8:16, 8:16, 9:33, 12:12, 13:48, 14:26, 16:9, 18:25, 19:32, 20:8, 20:13, 21:29, 22:20, 22:29). In hierdie hoofstuk word die verskillende gebruike gesistematiseer met die doel om 'n oorsig te kry van die relatiewe gebruiksfrekwensie van die verskillende gebruike. Daaruit kan dan sekere konklusies getrek word met betrekking tot die gebruik van die aoristos en imperfektum in narratiewe en redevoerings (sien hoofstuk 7). Ter wille van kontinuïteit, gee ek weereens die definisies van die aspek van beide die aoristos en die imperfektum hieronder weer. Om 'n goeie oorsig te verkry, word gebruik gemaak van die kodes in hoofstuk 3.4 (a1, a2, a3..., en i1, i2, i3...); die hoofstuknommers word vet gedruk; wanneer 'n gebruik twee of meer male in 'n vers voorkom, word al die gebruike genoem.

6.1 Aoristos-gebruike

Die **AORISTOS** is die tydvorm wat normaalweg gebruik word om 'n gebeurte voor te stel asof dit van buite beskou word, as blote gebeurte sonder om dit verder te definieer. Dit kan na 'n langdurige aksie of 'n reeks van aksies as 'n gebeurte in sy geheel verwys. Dit kan ook na die begin of einde van 'n langdurige gebeurtenis verwys (McKay 1994:30). Dit verwys normaalweg na die verlede.

- a1 – Voltooide aksies wat in hulle totaliteit / ekstern beskou word: **1:1**, 1, 2, 2, 3, 4, 5, 7, 11, 13, 16, 17, 19, 21, 21, 22, 23, 24, 25, **2:8**, 26, 26, 28, 29, 29, 30, 31, 31, 31, 33, 34, 34, 36, 36, **3:10**, 13, 13, 13, 16, 16, 17, 18, 22, 24, 24, 26, **4:4**, 7, 10, 10, 20, 20, 23, 25, 25, 26, 26, 27, 27, 28, **5:3**, 4, 4, 5, 7, 8, 9, 17, 23, 23, 24,

25, 28, 31, 32, 36, 36, 36, 37, 37, 37, 41, 6:6, 14, 7:13, 16, 17, 27, 28, 34, 34, 34, 35, 35, 38, 40, 40, 42, 43, 43, 44, 50, 52, 52, 52, 53, 53, 8:20, 32, 33, 39, 9:12, 13, 13, 27, 27, 27, 10:4, 7, 14, 15, 16, 17, 22, 28, 29, 29, 31, 31, 33, 33, 36, 37, 38, 38, 39, 42, 45, 47, 11:1, 2, 3, 3, 6, 8, 9, 10, 12, 16, 16, 17, 18, 28, 12:11, 11, 17, 18, 23, 13:18, 22, 22, 26, 27, 29, 34, 36, 36, 36, 37, 37, 38, 45, 14:8, 11, 11, 15, 16, 17, 26, 27, 27, 15:4, 7, 8, 9, 10, 12, 14, 14, 24, 24, 24, 25, 28, 36, 16:10, 15, 19, 37, 17:2, 13, 13, 23, 26, 31, 31, 18:5, 11, 14, 19:2, 2, 3, 4, 10, 21, 26, 37, 20:18, 18, 18, 20, 24, 25, 27, 28, 28, 31, 33, 34, 35, 35, 21:1, 5, 12, 18, 19, 21, 25, 28, 29, 35, 22:6, 14, 17, 25, 28, 23:9, 11, 14, 18, 20, 21, 22, 27, 28, 29, 30, 24:6, 6, 11, 20, 21, 25:8, 10, 15, 16, 17, 21, 24, 25, 25, 26, 26:5, 9, 10, 16, 19, 22, 27:1, 23, 27, 39, 28:4, 4, 16, 17, 19, 20, 21, 21, 21, 25, 27, 27, 27, 28.

- a2 – Die begin van gebeure: 3:25, 4:4, 7:60, 8:12, 9:19, 13:12, 48, 15:12, 17:12, 34.
- a3 – Die einde van langdurige gebeure: 3:18, 5:39, 21:32, 27:43.
- a4 – ‘n Reeks van aksies as totale gebeure: 2:37, 3:21, 5:36, 36, 37, 9:42, 10:41, 41, 13:31, 14:4, 19:5.
- a5 – Die hoofmomente van die verhaal of opeenvolgende gebeure in die verhaal: 1:4, 7, 9, 9, 11, 12, 13, 15, 18, 18, 18, 23, 24, 26, 26, 26, 2:2, 2, 3, 3, 4, 4, 6, 6, 14, 14, 22, 23, 24, 32, 37, 40, 41, 41, 3:4, 6, 7, 7, 8, 8, 9, 11, 12, 14, 14, 15, 15, 4:1, 3, 3, 5, 8, 18, 19, 21, 23, 23, 24, 24, 31, 37, 37, 5:1, 2, 2, 3, 5, 6, 6, 7, 8, 8, 10, 10, 10, 10, 11, 17, 18, 18, 19, 21, 21, 21, 22, 22, 25, 27, 27, 29, 30, 30, 34, 35, 40, 40, 6:1, 2, 5, 5, 6, 9, 11, 12, 12, 12, 13, 15, 7:1, 2, 2, 3, 4, 4, 5, 5, 6, 7, 8, 8, 8, 9, 10, 10, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 15, 16, 16, 17, 17, 18, 19, 20, 20, 21, 21, 22, 23, 24, 24, 25, 26, 27, 29, 29, 29, 30, 31, 33, 36, 39, 39, 39, 41, 41, 42, 42, 45, 45, 46, 46, 47, 55, 56, 57, 57, 58, 60, 8:1, 1, 2, 2, 4, 8, 13, 14, 15, 18, 20, 24, 26, 27, 29, 30, 30, 31, 31, 34, 35, 36, 38, 38, 38, 39, 39, 40, 9:2, 3, 4, 5, 8, 8, 9, 9, 10, 10, 13, 15, 17, 17, 17, 18, 18, 18, 19, 23, 24, 25, 27, 27, 30, 30, 32, 33, 34, 35, 35, 37, 37, 38, 39, 39, 39, 40, 40, 40, 40, 41, 41, 42, 43, 10:3, 4, 4, 8, 9, 10, 10, 13, 14, 16, 17, 19, 21, 22, 23, 23, 23, 24, 25, 25, 26, 27, 28, 30, 34, 39, 40, 40, 44, 45, 46, 48, 48, 11:1, 5, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 12, 13, 13, 15, 18, 18, 19, 21, 22, 22, 23, 24, 25, 26, 26, 27, 28, 29, 30, 12:1, 2, 3, 4, 7, 7, 7, 7, 8, 8, 10, 10, 10, 10, 11, 12, 13, 14,

- 14, 15, 16, 16, 17, 17, 17, 19, 23, 25, **13:2**, 3, 4, 4, 6, 7, 10, 13, 13, 14, 14, 15, 16, 17, 17, 17, 19, 20, 21, 21, 22, 23, 28, 29, 30, 43, 44, 46, 50, 50, 50, 51, **14:1**, 2, 2, 3, 5, 6, 9, 10, 11, 14, 18, 19, 20, 20, 21, 23, 24, 25, 26, **15:2**, 4, 4, 5, 6, 7, 13, 22, 30, 30, 31, 32, 32, 33, 36, 39, 40, 41, **16:1**, 3, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 15, 16, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 24, 26, 28, 29, 29, 30, 31, 32, 33, 33, 34, 34, 35, 36, 37, 38, 38, 39, 40, 40, 40, **17:1**, 2, 4, 4, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 14, 15, 19, 22, 32, 33, **18:1**, 2, 6, 7, 8, 9, 12, 12, 14, 16, 19, 19, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 26, 26, 27, 27, **19:1**, 2, 3, 3, 4, 6, 9, 13, 15, 16, 17, 17, 19, 19, 21, 22, 23, 25, 29, 29, 33, 34, 40, **20:1**, 2, 3, 6, 6, 6, 9, 9, 10, 10, 11, 12, 12, 13, 14, 15, 15, 15, 17, 18, 36, 37, **21:1**, 2, 3, 4, 6, 6, 6, 7, 7, 8, 8, 10, 11, 13, 14, 16, 17, 20, 26, 27, 30, 30, 30, 31, 32, 33, 33, 34, 35, 37, 39, 40, 40, **22:2**, 4, 7, 7, 8, 8, 9, 9, 10, 10, 11, 13, 14, 19, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 27, 28, 28, 29, 30, 30, 30, **23:1**, 2, 3, 4, 5, 7, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 31, 32, 33, 35, **24:1**, 1, 2, 9, 10, 12, 17, 18, 22, 24, 24, 25, 27, 27, **25:1**, 2, 4, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 14, 23, **26:1**, 10, 10, 13, 14, 15, 15, 30, **27:2**, 3, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 12, 14, 16, 19, 21, 28, 28, 31, 32, 32, 35, 35, 36, 41, 41, 42, 43, 44, **28:1**, 2, 3, 5, 7, 8, 8, 10, 10, 11, 12, 13, 13, 14, 14, 15, 15, 16, 17, 21, 23, 30.
- a6 – Skielike gebeure: **4:31**, **8:7**, **9:3**, 34, **12:23**, **13:11**, **14:10**, **16:18**, 26, 26, **22:13**, 29.

6.2 Imperfektum-gebruike

Die **IMPERFEKTUM** presenteer 'n aksie intern, as voortgaande, aan die gang, sonder verwysing na die voltooiing daarvan (McKay 1994:29). Daarom is die aspek van die imperfektum dié van onvoltooide gebeure en fokus dit op die proses of voortgang van die gebeure. Dit verwys normaalweg na die verlede.

- i1 – Voortgaande aksies (intern beskou): **1:10**, 16, **2:7**, 7, 12, 12, 13, 24, 25, 40, 42, 44, 45, **3:1**, 2, **4:6**, 7, 13, 21, 31, 34, 35, **5:4**, 4, 26, 26, 36, 37, **6:1**, 10, **7:9**, 11, 17, 18, 22, 41, 58, 59, **8:7**, 9, 13, 28, 28, 32, 36, 39, 40, **9:9**, 17, 23, 24, 26, 26, 29, 39, **10:12**, 17, 18, 30, 38, **11:2**, 5, 6, 11, 17, 21, **12:5**, 6, 6, 9, 15, 15, **13:25**, 25, 46, **14:10**, 28, **15:35**, **16:16**, 25, **17:3**, 16, **18:5**, 14, **19:16**, **21:5**, 19, 27, 30, **22:5**, 19,

20, 22, 24, 23:9, 28, 24:19, 25:18, 18, 19, 19, 20 26:20, 21, 32, 27:20, 21, 29, 33, 33, 39, 28:6, 18, 24, 24.

- i2 – Gewoontehandeling: 1:13, 3:2, 3, 4:33, 5:12, 14, 16, 6:10, 11:16, 14:8.
- i3 – Iteratiewe handelinge: 2:4, 47, 4:31, 5:12, 16, 8:3, 3, 5, 6, 12, 17, 17, 9:28, 11:20, 23, 12:16, 13:5, 8, 45, 14:7, 15:1, 16:17, 18, 39, 17:17, 18, 18, 18:4, 4, 8, 8, 19:8, 18, 19, 28, 32, 20:37, 21:34, 24:26, 25:2, 26:11, 11, 28:9, 9, 30.
- i4 – Begin van 'n aksie: 3:8, 4:15, 5:21, 9:20, 11:4, 17:32, 18:18, 26:1, 27:41, 28:6.
- i5 – Agtergrondskildering: 1:6, 15, 15, 2:1, 2, 5, 6, 43, 43, 44, 45, 45, 46, 3:5, 10, 4:3, 13, 13, 14, 22, 32, 32, 32, 34, 34, 35, 35, 5:13, 13, 24, 33, 33, 41, 42, 6:7, 7, 7, 8, 7:20, 23, 25, 31, 32, 44, 54, 54, 8:1, 6, 10, 11, 13, 25, 25, 27, 32, 9:8, 10, 21, 21, 22, 22, 29, 29, 31, 31, 36, 36, 36, 10:10, 24, 46, 11:20, 24, 29, 12:3, 5, 6, 9, 9, 18, 19, 20, 20, 20, 21, 22, 24, 24, 13:1, 5, 7, 11, 42, 43, 48, 48, 49, 52, 14:4, 12, 12, 13, 19, 27, 15:3, 3, 12, 37, 38, 16:1, 2, 3, 4, 4, 5, 5, 7, 12, 13, 13, 14, 22, 25, 27, 17:1, 5, 5, 6, 10, 11, 15, 18, 21, 18:3, 3, 3, 7, 17, 17, 18, 25, 25, 28, 19:6, 6, 7, 9, 9, 11, 14, 17, 20, 20, 24, 30, 31, 33, 20:4, 5, 7, 7, 8, 14, 16, 38, 21:3, 3, 4, 9, 12, 15, 18, 20, 26, 27, 29, 33, 36, 22:2, 11, 22, 23:6, 13, 19, 25:7, 14, 22, 26:31, 32, 27:1, 8, 11, 13, 15, 17, 17, 18, 27, 37, 38, 39, 39, 40, 40, 28:2, 4, 7, 17, 23, 25.
- i6 – Konatiewe imperfektum: 7:26, 27:9.

6.3 Relatiewe gebruiksfrekwensie

Gebruiksfrekwensie van die indikatiewe aoristos in Handelinge:

AORISTOS	Hoeveelheid	% van die geheel
a1	296	28,88
a2	10	0,98
a3	4	0,39
a4	11	1,07
a5	692	67,51
a6	12	1,17
Totaal	1025	100%

Tabel 1

Gebruiksfrekwensie van die indikatiewe imperfektum in Handeling:

IMPERFEKTUM	Hoeveelheid	% van die geheel
i1	115	29,59
i2	10	2,55
i3	45	11,48
i4	10	2,30
i5	210	53,57
i6	2	0,51
Totaal	392	100%

Tabel 2

6.4 Gevoltrekkings

Uit die gegewens in 6.1 tot 6.3 blyk die volgende:

- Nie een van die kategorieë by óf die aoristos óf die imperfektum is in stryd met die definisies wat aangebied is van die aspek van die aoristos en die imperfektum nie. Intendeel, dit stem daarmee ooreen en vloei daaruit voort.
- By die aoristos is a5 en a1 die mees frekwente kategorieë. Met behulp van a5 word die hoofmomente van die verhaal of opeenvolgende gebeure in die verhaal vertel. Daarteenoor word a1 gebruik om voltooide aksies in hulle totaliteit / ekstern te beskou.
- Die ander aoristos-kategorieë (a2, a3, a4 en a6) word relatief selde gebruik.
- In die geval van die imperfektum is i5 en i1 die mees frekwente kategorieë. Met behulp van i5 word die agtergrond geskilder, terwyl i1 gebruik word om voortgaande aksies in die verlede te beskryf.
- 'n Ander kategorie wat redelik gereeld deur die skrywer van Handeling gebruik word, is i3 – dit gaan by hierdie kategorie oor herhaalde of iteratiewe handeling.
- Die ander imperfektum-kategorieë (i2, i4 en i6) word relatief selde gebruik.

Noudat blyk op watter manier die skrywer in die geheel van Handeling met die aoristos- en imperfektum-werkwoorde omgegaan het, sal vervolgens ondersoek word of daar variasies in sy gebruik is wanneer hy wissel tussen die genres van narratiewe en redevoerings.

HOOFSTUK 7

DIE GEBRUIK IN NARRATIEWE EN REDEVOERINGS

Ons het in hoofstuk 6 aangetoon dat die skrywer van Handeling die aoristos en imperfektum aspektueel verskillend gebruik. Maar soos reeds in die inleiding duidelik gestel is, word die fokus van hierdie tesis verskerp deur verder te ondersoek hoe die skrywer van Handeling beide die aoristos en imperfektum binne die narratiewe én die redevoerings gebruik. Dit word gedoen met die doel om uit te vind of daar enige aspektuele veranderinge by een van hierdie tydforme intree wanneer die skrywer tussen narratiewe en redevoerings afwissel.

7.1 Narratiewe en redevoerings

Hieronder verskaf ek 'n lys van die afwisselende narratiewe en redevoerings met die hoeveelheid aoristos- en imperfektum-werkwoorde in elke gedeelte:

Genre	Gedeelte	Aoristos	Imperfektum
Narratief	Hand 1:1-15	18	5
Redevoering	Hand 1:16-22	9	1
Narratief	Hand 1:23-2:14a	19	10
Redevoering	Hand 2:14b-36	18	2
Narratief	Hand 2:37-3:12a	15	18
Redevoering	Hand 3:12b-26	18	0
Narratief	Hand 4:1-8a	8	3
Redevoering	Hand 4:8b-12	2	0
Narratief	Hand 4:13-5:29a	62	32
Redevoering	Hand 5:29b-32	4	0
Narratief	Hand 5:33-7:2a	31	13
Redevoering	Hand 7:2b-53	80	13
Narratief	Hand 7:54-10:34a	135	58
Redevoering	Hand 10:34b-43	11	1

Narratief	Hand 10:44-11:4	12	3
Redevoering	Hand 11:5-17	20	5
Narratief	Hand 11:18-13:16a	66	33
Redevoering	Hand 13:16b-41	26	2
Narratief	Hand 13:42-15:7a	46	21
Redevoering	Hand 15:7b-11	4	0
Narratief	Hand 15:12-13a	3	1
Redevoering	Hand 15:13b-21	2	0
Narratief	Hand 15:22-17:22a	83	37
Redevoering	Hand 17:22b-31	4	0
Narratief	Hand 17:32-20:18a	82	45
Redevoering	Hand 20:18b-35	13	0
Narratief	Hand 20:36-21:40 & 22:2	47	21
Redevoering	Hand 22:1, 3-21	18	4
Narratief	Hand 22:22-24:10a	55	8
Redevoering	Hand 24:10b-21	6	1
Narratief	Hand 24:22-26:1	28	11
Redevoering	Hand 26:2-23	12	4
Narratief	Hand 26:24-28:31	68	40

Tabel 3

Van die totale aantal verse in Handeling (1006) omvat die narratiewe 761 verse (75,65%) en die redevoerings 245 verse (24,35%). Die narratiewe omvat dus ongeveer drie-kwart en die redevoerings 'n kwart van die verse in Handeling. Hierdie statistiek help om die res van die statistieke in perspektief te plaas. Ook moet rekening gehou word met die feit dat die identifikasie van narratiewe en redevoerings, soos dit in 4.4 en 4.5 gedoen is, geen absolute onderskeid is nie. Ander outeurs sal die narratiewe en redevoerings moontlik anders identifiseer, en daarom is die statistieke van hierdie hoofstuk ook redelik relatief.

7.2 Relatiewe gebruiksfrekwensie in narratiewe en redevoerings

Met bogenoemde verdeling as basis, kan ons verder gaan om te ondersoek wat die relatiewe gebruiksfrekwensie is van beide die aoristos en imperfektum in sowel die narratiewe as die redevoerings.

	Narratiewe	Redevoerings	Totaal (Aor/impf)
Aoristos	778	247	1025
Imperfektum	359	33	392
Totaal (narr./redevoerings)	1137	280	1417

Tabel 4

Aoristos/imperfektum-gebruike	Narratiewe	Redevoerings	Totaal
a1	176	120	296
a2	9	1	10
a3	3	1	4
a4	7	4	11
a5	572	120	692
a6	11	1	12
i1	93	22	116
i2	9	1	10
i3	43	2	45
i4	10	0	9
i5	203	7	210
i6	1	1	2
Groottotale	1137	280	1417

Tabel 5

7.3 Gevolgtrekkings

Uit tabel 4:

- Van die totale aantal indikatiewe aoristos-werkwoorde in Handeling 1025 word meer as drie-kwart in narratiewe en minder as 'n kwart in redevoerings gebruik.
- Van die totale aantal indikatiewe imperfektum-werkwoorde in Handeling 392 word die oorgrote meerderheid in narratiewe en slegs 'n klein aantal in redevoerings gebruik.
- Verhoudingsgewys word die imperfektum dus meer in narratiewe en minder in redevoerings gebruik as die aoristos. Van die totale aantal indikatiewe aoristos- en imperfektum-werkwoorde in narratiewe (1137), omvat die aoristos-werkwoorde ongeveer twee-derdes en die imperfektum-werkwoorde 'n derde; daarteenoor omvat die aoristos-werkwoorde die oorgrote meerderheid en die imperfektum-werkwoorde slegs 'n klein gedeelte van die totale aantal indikatiewe aoristos- en imperfektum-werkwoorde in redevoerings (280).

Uit tabel 5:

- Uit tabel 5 blyk duidelik dat die skrywer van Handeling die aoristos en imperfektum aspektueel verskillend gebruik tussen narratiewe en redevoerings.
- a5/i5: uit die gegewens blyk die tendens van die skrywer van Handeling om die kategorieë a5 en i5 hoofsaaklik in die narratiewe gedeeltes te gebruik. a5 is die aspek van die aoristos waardeur die hoofmomente van die verhaal of opeenvolgende gebeure in die verhaal vertel word. Dit is dus die aspek waarmee die verhaal van Handeling vertel word en waardeur vloei aan die verhaal verleen word. Die skrywer wissel die hoofmomente van die verhaal (a5) af met die gebruik van i5, waardeur agtergrondinligting ingevoeg word en die tempo van die verhaal afneem. Verder het uit hoofstuk 5 geblyk dat, waar die skrywer a5 en i5 wel binne die redevoerende gedeeltes gebruik, hy dit doen om verhaalmomente binne die redevoerings aan te dui. Dit wil dus voorkom asof a5 en i5 die aspek is waarmee die verhaal vertel word.
- a1/i1: by hierdie aspek van die aoristos en imperfektum merk ons verhoudingsgewys 'n meer gelyke verdeling tussen narratiewe en redevoerings op. Waar die skrywer van a1 in die narratiewe gebruik maak, is dit byna uitsluitlik

in gedeeltes wat nie as redevoerings geklassifiseer kan word nie, maar waar wel van direkte rede gebruik gemaak word. In die redevoerings maak die skrywer hoofsaaklik gebruik van a1 as die aspek van die aoristos waardeur voltooide handeling in hulle totaliteit beskou word. a1 word, in 'n mindere mate as by a5/i5, afgewissel met i1 as die aspek van die imperfektum waardeur aksies of toestande weergegee word wat vanuit die oogpunt van die skrywer of spreker voortgaande is in die verlede.

- Ander aoristos-kategorieë: a2, a3, a4 en a6 is oorwegend kategorieë wat in die narratiewe gedeeltes voorkom. Daar is egter enkele voorbeelde hiervan in die redevoerings van Handeling.
- Ander imperfektum-kategorieë: i2, i4 en i6 kom hoofsaaklik in die narratiewe gedeeltes voor, alhoewel daar 'n enkele voorbeeld van hierdie kategorieë in die redevoerings te vinde is. i3 is 'n kategorie wat redelik gereeld voorkom en veral in narratiewe gebruik word.

Uit bogenoemde word duidelik dat die skrywer van Handeling baie bewustelik met die tydforme gewerk het; hy gebruik beide die aoristos en die imperfektum op verskillende aspektuele wyses. Hierdie bewustelike omgang met die tydforme word nog duideliker wanneer ons sien dat die afwisseling tussen narratiewe en redevoerings in Handeling dikwels ook 'n verandering van aspek tot gevolg het. Aspek is immers die spesifieke perspektief van die skrywer op 'n handeling wat binne 'n spesifieke konteks plaasvind (sien my definisie van verbale aspek, par 2.5); in Handeling sien ons hoe die skrywer aan beide hierdie elemente (die perspektief van die skrywer, sowel as die konteks van die handeling) aandag gee wanneer hy die aoristos en die imperfektum in die narratiewe en redevoerings gebruik. Dit gee uiteindelik aan elke aoristos- en imperfektum-werkwoord in Handeling 'n spesifieke kleur.

HOOFSTUK 8

KONKLUSIES

Die bestudering van die aspek van die Griekse werkwoord het in die laaste tien tot twintig jaar 'n aansienlike oplewing getoon. Dit het veral geblyk uit die navorsing en publikasies wat in hierdie tyd verskyn het. Hierdie nuwe navorsing was ook die dryfveer vir die manier waarop in hierdie tesis te werk gegaan is. Die doel was om aan die hand van 'n uitgebreide stuk teks, naamlik *Handeling*, aan te toon dat die skrywer die aoristos en imperfektum indikatief nie in die eerste plek temporeel nie, maar aspektueel aanwend.

In die teoretiese ondersoek van hoofstuk 2 en 3 het ek probeer aantoon wat ek onder verbale aspek verstaan; hierin het ek my laat lei deur sowel ou as nuwe navorsing, alhoewel die nuutste navorsing beslissend was vir my eie definisie. Om my definisie van aspek en die gepaardgaande definiëring van die verskillende tydforme te toets, het ek gebruik gemaak van die boek *Handeling* (hoofstuk 4). Slegs met so 'n deurlopende stuk teks kan die houdbaarheid en praktiese draagvlak van die definisies blyk. In die analitiese gedeelte (hoofstuk 5) het elke indikatiewe aoristos- en imperfektum-werkwoord aan die orde gekom. Uit hierdie ondersoek kon die konklusie getrek word (hoofstuk 6 en 7) dat die gebruikte definisies en die voorgestelde hipotese houdbaar is. Dit het duidelik geblyk dat die skrywer van *Handeling* die Griekse werkwoord, spesifiek die aoristos en imperfektum indikatief, in die eerste plek aspektueel en nie temporeel gebruik nie. Dit wil in die eerste plek sê dat die skrywer met die gebruik van 'n tydvorm sy eie perspektief op die handeling of toestand gee – dit het geblyk uit die gebruik van die verskillende aspektuele kategorieë van die aoristos en die imperfektum (sien tabel 1 en 2). Dit beteken in die tweede plek ook dat die skrywer sy eie perspektief op die handeling of toestand gee, soos dit binne 'n spesifieke konteks plaasvind – laasgenoemde het geblyk uit die verandering van aspek wanneer narratiewe oorgegaan het in redevoerings, en redevoerings weer oorgegaan het in narratiewe (sien tabel 3, 4 en 5).

Hiermee is egter nie alles gesê nie; aspek is ook nog nie 'n afgeslote onderwerp nie. Dat ons nie aan die invloed van aspek kan ontkom nie, is duidelik, maar daar bly talle vrae met betrekking tot hierdie onderwerp. Indien aspek die spesifieke perspektief van die skrywer op 'n aksie weergee, kan ons daardie subjektiewe keuse vandag nog agterhaal? Waar lê die grens tussen die subjektiewe perspektief van die skrywer / spreker en grammatikale bepaaldheid? Wat is die invloed, indien enige, van die temporele dimensie van die Griekse werkwoord? Is Porter nie miskien reg as hy sê dat die Griekse werkwoord geen temporele dimensie het nie? Is 'n stel aspek-kategorieë, soos ek dit in hierdie tesis gebruik het, ook op ander tekste met ander skrywers van toepassing? Hierdie vrae eis verdere navorsing na die aard en werking van die verbale aspek van die Griekse werkwoord.

LYS VAN GERAADPLEEGDE WERKE

- Bache, C. 1982. Aspect and Aktionsart: towards a semantic distinction. *Journal of Linguistics* 18: 57-72.
- Balch, D.L. 1990. The genre of Luke-Acts: Individual biography, adventure novel, or political history? *Southwestern Journal of Theology* 33: 5-19.
- Brehm, A. 1990. The significance of the summaries for interpreting Acts. *Southwestern Journal of Theology* 33: 29-40.
- Broos, J.A.R. 1964. *Aspek, 'n driedimensionele interpretasie*. Pretoria: Unisa.
- Bray, G. 1996. *Biblical interpretation*. Leicester: Apollos.
- Bruce, F.F. 1990. *The acts of the apostles. Greek text with introduction and commentary*. Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company.
- Burton, E.W. 1898. *Syntax of the moods and tenses in New Testament Greek*. 3rd ed. Edinburgh: T & T Clark.
- Burton, E.W. 1906. *Syntaxis der wijzen en tijden in het Grieksche Nieuwe Testament*. E.W. Burton's syntax of New Testament moods and tenses, voor het Nederlandsch taaleigen bewerkt door J. de Zwaan. Haarlem: H.D. Tjeenk Willink & Zoon.
- Bybelgenootskap van Suid-Afrika 1933/53. *Ou Afrikaanse Bybelvertaling*.
- Carson, D.A. 1993. *Biblical greek language and linguistics: open questions in current research*. Sheffield: JSOT Press.
- Chamberlain, W.D. 1961. *An exegetical grammar of the Greek New Testament*. New York: The Macmillan Company.
- Comrie, B. 1976. *Aspect: An introduction to the study of verbal aspect and related problems*. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press.
- Conzelmann, H. 1987. *Acts of the Apostles*. Hermeneia. Philadelphia: Fortress Press.
- De Zwaan, J. 1922. The use of the Greek language in Acts, in: *The beginnings of Christianity*. Ed. F.J. Foakes & K. Lake. Londen: Macmillan.
- Du Toit, H.C. 1973. *Verbale aspek in die Griekse Nuwe Testament*. MA tesis. Universiteit van Pretoria.

- Fanning, B.M. 1990. *Verbal aspect in New Testament Greek*. Oxford: Clarendon Press.
- Ferguson, E. 1993. *Backgrounds of early Christianity*. Grand Rapids: Eerdmans.
- Forsyth, J. 1970. *A grammar of aspect*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fitzmyer, J.A. 1998. *Acts of the Apostles*. New York: Doubleday.
- Funk, R.W. 1961. *A Greek grammar of the New Testament and other early Christian literature*. Cambridge: University Press.
- Greijdanus, S. 1925. Koine, in: *Christelijke encyclopaedie*. Kampen: Kok.
- Grosheide, F.W. 1942. *Handelingen*. Commentaar op het Nieuwe Testament. Amsterdam: H.A. van Bottenburg.
- Haenchen, E. 1971. *The Acts of the Apostles*. Oxford: Basil Blackwell.
- Horsley, G.H.R. 1986. Speeches and dialogue in Acts. *New Testament Studies* 32: 610-624.
- Jay, E.G. 1958. *New Testament Greek, an introductory grammar*. London: SPCK.
- Levinson, S.C. 1983. *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Louw, J.P. 1971. Verbale aspek in Grieks. *Taalfasette* 15: 88-97.
- Louw, J.P. 1975. Verbal aspect in the first letter of John. *Neotestamentica* 9: 98-104.
- Louw, J.P. & Nida, E.A. 1988. *Greek-English lexicon of the New Testament based on semantic domains*, vol. 1. New York: United Bible Societies.
- Lyons, J. 1977. *Semantics*, vol. 2. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marguerat, D. 2002. *The first Christian historian*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marshall, I.H. 1981. *Acts*. Tyndale New Testament Commentary. Chicago: Moody Press.
- Mateos, J. 1977. *El aspecto verbal en el nuevo testamento*. Madrid: Ediciones Cristiandad.
- McKay, K.L. 1974. *Greek grammar for students: A concise grammar of classical Attic with special reference to aspect in the verb*. Canberra: Australian National University.
- McKay, K.L. 1994. *A new syntax of the verb in New Testament Greek*. New York: Peter Lang Publishing.
- Metzger, B.M. 1968. *The text of the New Testament*. Oxford: Clarendon Press.

- Milligan, G. 1913. *The New Testament documents. Their origin and early history*. London: Macmillan.
- Moule, C.F.D. 1963. *An idiom-book of New Testament Greek*. Cambridge: University Press.
- Moulton, J.H. 1919. *A grammar of New Testament Greek*, vol. II. Edinburgh: T & T Clark.
- Moulton, J.H. 1963. *A grammar of New Testament Greek*, vol. III, syntax. By N. Turner. Edinburgh: T & T Clark.
- Mundy, L.M. 1965. *Tradition and composition in the speeches of the early chapters of Acts*. PhD tesis. Emory University.
- Mussies, G. 1983. Greek as the vehicle for early Christianity. *New Testament Studies* 29: 356-369.
- Oliver, W.H. 1986. *Verbale aspek as een van die voorvereistes vir 'n beter verstaan van die Nuwe Testament*. BD dissertasie. Universiteit van Pretoria.
- Pervo, R.I. 1987. *Profit with delight*. Philadelphia: Fortress Press.
- Pistorius, P.V. 1967. Some remarks on the Aorist aspect in the Greek New Testament. *Acta Classica* 10: 113-119.
- Porter, S.E. 1989. *Verbal aspect in the Greek of the New Testament, with reference to tense and mood*. New York: Peter Lang Publishing.
- Porter, S.E. 1990. Thucydides 1.22.1 and speeches in Acts: Is there a Thucydidean view? *Novum Testamentum* 32: 121-142.
- Porter, S.E. 1994. *Idioms of the Greek New Testament*. Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Porter, S.E. & Carson, D.A. 1994. *Biblical Greek language and linguistics*. Sheffield: JSOT Press.
- Ridderbos, H. 1971. *Paulus: Ontwerp van zijn theologie*. Kampen: Uitgeversmaatschappij Kok.
- Rienecker, F. 1976. *A linguistic key to the Greek New Testament*. Michigan: Zondervan.
- Rijksbaron, A. 1984. *The syntax and semantics of the verb in classical Greek*. Amsterdam: J.C. Gieben.
- Robertson, A.T. 1908. *A short grammar of the Greek New Testament*. New York: Hodder

& Stoughton.

Robertson, A. T. 1934. *A grammar of the Greek New Testament in the light of historical research*. New York: Hodder & Stoughton.

Seiler, H. 1952. *L'aspect et le temps dans le verbe néo-grec*. Paris: Les Belles Lettres.

Soards, M.L. 1994. *The speeches in Acts: their content, context, and concerns*. Louisville: Westminster/John Knox Press.

Talbert, C.H. 1997. *Reading Acts: A literary and theological commentary on the Acts of the Apostles*. New York: Crossroad.

Van Eck, J. 2003. *Handelingen*. Kampen: Kok.

Von Weber, O.A. 1958. *Aspek as uitdrukkingsmiddel van handeling*. Pretoria: Mededelings van Unisa.

Wallace, D.B. 1996. *Greek grammar beyond the basics*. Michigan: Zondervan.

Winer, G.B. 1855. *Grammatik des Neutestamentlichen Sprachidioms als sichere Grundlage der Neutestamentlichen Exegese*. Leipzig: F.C.W. Vogel.

Zahn, Th. 1888. *Geschichte des Neutestamentlichen Kanons I*. Erlangen: Junge & Sohn.

Zerwick, M. & Grosvenor, M. 1974. *A grammatical analysis of the Greek New Testament*. Rome: Biblical Institute Press.

Zerwick, M. 1963. *Biblical Greek*. English edition adapted from the fourth Latin edition βψ ροοεπη Σμιτη. Ρομε· Ποντιφιξιυμ Ινστιτυτυμ Βιβλιξιυμ.